

קול איתר קרוז

סיפור חייה של
יוצי-יוצה-יהודית וייס-הרבסט-לבנה
1974-1912

קול איתר קרוז סיפור חייה של יוצי-יוצה-יהודית וייס-הרבסט-לבנה 1974-1912

יהודית נולדה ב-1912 בטרנבה שבסלובקיה ושם עברו עליה ילדותה ונעוריה. אחיה נפטר בדמי ימיו ואילו הוריה ואחותה נספו בשואה. יהודית ברחה להונגריה והצטרפה למחתרת של תנועות הנוער החלוציות, שעסקה בהצלת יהודים. בתקופה זאת הכירה את בעלה לעתיד, מימיש, מן הפעילים המרכזיים של המחתרת. בניסיון בריחה לעבר רומניה נתפסה, נכלאה ועונתה קשות. העינויים והסבל שחוותה לא נמחקו כל חייה. אחר השחרור ילדה את בנה, יעקב, ובטרם עלייתה לארץ ילדה את בתה, מירי. יהודית שהתה זמן קצר יחד עם מימיש בקיבוץ העוגן. לאחר עזיבתם את הקיבוץ התגרשו. יהודית עבדה כמורה לאמנות. הייתה ברוכת כישרונות ונוסף על עיסוקה בציור ובתיאטרון בובות, כתבה שירים וסיפורים. נפטרה בשנת 1974 והיא בת 62 בלבד.

קול מיתר קרוע

סיפור חייה של

יוצי-יוצה-יהודית וייס-הרבסט-לבנה

8.12.1912 – 26.12.1974

הספר יצא לאור בהוצאת ילדיה של יהודית: מירי שנר ויעקב הרבסט

עריכה: אלי נצר

עיצוב: טוני נגל

הציור על העטיפה: יהודית, הסוס הבוכה, צבעי מים על נייר, 30x45

המקורות ששימשו לכתבת הספר:

'תחנות בזמן', ראשי פרקים מאת יהודית

יומן אישי של יהודית

שירים מאת יהודית

'סיפורה של מכונת הכתיבה', סיפור מאת יהודית

'שלושה חתלתולים', סיפור מאת יהודית

ציורים של יהודית

מכתבים שכתבה יהודית למילאן גריגוריביץ

בשנים 1946–1974, תרגום: א' דויטש

ראיון עם מירי שנר

ראיון עם יעקב הרבסט

ראיון עם אפרה אגמון

ראיון עם שושנה יער־אלפן

דברים על יהודית – טובה ינאי

'נאבקנו למען החיים' מאת: רפי בנשלום

'הקרב על החיים' מאת: אביהו רונן

'גדולים מגורלם' מאת: אלי נצר

'אחים להתנגדות ולהצלה' בעריכת דוד גור

© כל הזכויות שמורות

איכות דפוס דיגיטלי

פארק המדע, רחובות

תש"ע, 2010

יהודית בגן הילדים של מירי, גבעת רמב"ם, 1950
הקישוט ברקע מעשה ידיה

תודות

לאמא, יהודית וייס־הרבסט ז"ל
ולאבא יצחק־מימיש הרבסט ז"ל
שהולידו אותנו בתקופת השואה ואחריה
למילאן גרגורייביץ ז"ל שהציל את חייה של אמא בימי
השואה
לאלי נצר, על הליווי, התמיכה והעידוד,
בלעדיו הספר לא היה רואה אור
לאפרה אגמון ז"ל, על הראיון על אמא
לשושנה יער־אלפן על הראיון על אמא
לא' דויטש, על תרגום המכתבים מהונגרית לעברית
לעו"ד צבי בורנשטיין על תרגום המסמכים מצ'כית
לעברית
לטוני נגל על עיצוב הספר
מירי שנר, יעקב הרבסט

הספר - סיפור חייה של סבתא יהודית
מוקדש לנכדים ולננימ.

נכדיה - ילדיו של יעקב הרבסט:
אילן, אופיר, אורלי ואפי

ננייה - נכדיו של יעקב הרבסט:
ענבר, לילך, שירה, איתמר ואריאל

נכדיה - ילדיה של מירי שגל
נדב, עידית (ע"ש יהודית, יוצי)
צחי (ע"ש יצחק, מימיש)

ננייה - נכדיה של מירי
נגה, אורי וזהר

סדר הפרקים

- ילדות ונעורים 1912–1930 / 7
- סוף הנעורים – צל כבד על העתיד 1930–1938 / 25
- עננה שחורה בשמי סלובקיה 1938–1942 / 30
- הונגריה – ארץ מקלט ומלכודת מוות 1942–1945 / 34
- חיים חדשים 1945–1946 / 57
- בחזרה לסלובקיה 1946–1948 / 63
- בארץ 1948–1974 / 66
- שירים / 90
- מבחר מיצירותיה של יהודית / 105
- סיפור: שלושה חתלתולים / 111
- סיפור: סיפורה של מכונת התפירה / 113

ילדות ונעורים

1930–1912

בית ההורים

יוצי-יוצה נולדה ב-26.12.1912 בעיירה טרנבה (Ternove) בסלובקיה – אזור דובר הונגרית. משפחתה לא הייתה דתית, אלא מסורתית, כרוב המשפחות היהודיות באותו אזור, באותה תקופה. אביה, ארנסט וייס, התפרנס ממכונאות. תעודות האב, שלמד מכונאות מכוניות, נמצאות עד היום ברשות המשפחה.

יש להניח שארנסט וייס לא היה מהנדס אלא מכונאי של מכונות תעשייה, שכן באותה עת מכוניות בסלובקיה היו נדירות ביותר. ברשות המשפחה נמצאות תעודות נוספות של האב, המעידות על דין ודברים עם השלטונות, כנראה על רקע של אי תשלום מסים.

אָמָה של יוצי, אָמָה, כרוב הנשים היהודיות הנשואות, הייתה עקרת בית. אחותה של יהודית, מרים-מרגיט, הייתה מבוגרת ממנה. היא למדה משפטים וכנראה גם הייתה עורכת דין.

מקס, האח הבכור, נפטר בגיל צעיר, ממחלת השחפת. מקס היה צעיר מוכשר, בחדרו בבית החזיק מקלט רדיו, שהיה נדיר במחצית הראשונה של

המאה ה-20. מקס הרכיב בעצמו מקלטי רדיו וחדרו שימש מעבדה בתחום הטכניקה. יש להניח, שהאב והבן מצאו עניין משותף גם בתחום זה.

המשפחה גרה בבית יפה ועתיק בן שתי קומות, שאחד ממלכי הונגריה בנה לפני כ-750 שנים עבור בנו. (באחד הקירות הפנימיים של הבית חרוט היה שמו של המלך, שם בנו ותאריך בניית הבית). הייתה שם חצר מרוצפת באבנים בלתי שוות בגודלן ובצורתן. מצד הרחוב ניצב שער כבד, שסגרוהו תמיד לעת ערב. בחצר הייתה באר מים עם משאבת יד, שסיפקה את צרכי הדיירים, שנשאו את הנוזל היקר בדליים.

מן החצר הובילו שלושה בתי מדרגות לדירות, שבקומה השנייה. באחד מבתי המדרגות, שהיו עשויות מעץ, סמוך לשער הגדול והרחב, עלו אל דירת המשפחה שהייתה גדולה ומרווחת. מחדר המדרגות נכנסו למסדרון המרכזי, שהיה מרוצף מרצפות יפות ומשמאל למסדרון היו כמה כניסות, שהובילו למטבח ולחדרי השינה של ההורים והילדים. היו, כמובן, גם חדרי אורחים. בכל החדרים היו תקרות עם קימורים וקירות עבים והרצפה מרוצפת הייתה בקרשים. בכל החדרים עמדו תנורים בנויים מלבנים להסקה בחורף. בבית לא היו עדיין קווי חשמל והתאורה התבצעה באמצעות מתקני גז. אמה של יוצי בישלה גם על גז וגם על כיריים, שהיו מוסקות בגזרי עצים או בפחם. אביה של יוצי התקין באחד החדרים אמבטיה גדולה. הייתה גם עליית גג, ששימש כמחסן וכמקום לתליית הכבסים. מעליית הגג ניתן היה לראות את הנעשה ברחוב.

בבית היו הרבה דירות וכל הדיירים היו יהודים. סמוך לדירת המגורים של משפחת וייס היו האולמות, ששימשו את הקסינו היהודי. ארנסט וייס ניהל את הקסינו ואשתו סייעה לידו.

'הקסינו היהודי', היה כעין מרכז תרבותי-חברתי של יהודי המקום. במקום זה התקיימו מפגשים, הרצאות, תערוכות של ציירים ואירועי תרבות נוספים. בשעות אחר-הצהריים ולפנות ערב באו לשם יהודים לבלות בצוותא, לקרוא עיתונים, לשתות קפה ולשחק במשחקי חברה כמו שחמט, קלפים, דומינו והמשחק הסיני 'מה-זונג'. בסופי שבוע, בשבת וביום ראשון, באו לקסינו סוחרים יהודים שסגרו את חנויותיהם כדי להינפש ולבלות.

Berný úrad Trnava
 Číslo ev. záz. 3808/32 dan.

Platobná záповeď.

Meno povolanie a { Weiss Ernest, vedúci riador, kasniar
 bydlisko dlžníka: { ulica Hričovská č. d. 13

Číslo konta	Druh nedoplatkov	za rok 19		za rok 19		za rok 19		za rok 19		Spolu		a 7% úroky odo dňa
		Kč	h	Kč	h	Kč	h	Kč	h	Kč	h	
3808	obnovená dan. 1422-23									2862	35	
Celkom										2862	35	a 7% úroky

Pre tieto nedoplatky so 7% úrokami zo zameškania až do dňa zaplatenia a pre upomínacích a exekučných nákladov zabavuje sa (podľa zájonného protokolu spísaného dňa 19. 12. 1932)

1932) peňažitá pohľadávka, prislúchajúca horevedenému daňovému dlžníkovi oproti poddlžníkovi
 p. Spolok obchodného kruhu (post. Maternen Bedrich)
 z titulu mesiacové platičné v čiastke 150.- Kč - h.
 splatná dňa 1. V. 1933

Poddlžníkovi p. Spolok obchodného kruhu v Trnave
 sa záповeď, aby zabavenú pohľadávku platil horevedenému daňovému dlžníkovi. Tomuto samému sa prikazuje, aby nijak nenakládal svojou pohľadávkou ani zástavou pre ňu zriadenou, najmä aby zabavenú pohľadávku ani úplne ani čiastočne nevybral. Doručením tejto platobnej záповeďi poddlžníkovi je zabavenie vykonané. Tým nadobudnú štát na zabavenej pohľadávke práva zástavného a je oprávnený pohľadávku i s prípadnými úrokami vybrať až po výšku vymáhaných nedoplatkov s prislúšenstvom.

Poddlžník sa vyzýva, aby zabavenú pohľadávku, akonáhle bude splatná, až po výšku vymáhaných nedoplatkov s prislúšenstvom zaplatil podpísanému bernému úradu, prípadne — bola-li by snád pohľadávka aj súdom zabavená pre iného veriteľa — aby celú pohľadávku složil u príslušného exekučného súdu. Keby poddlžník zaplatil zabavenú pohľadávku exekvovanému daňovému dlžníkovi, alebo komukoľvek inému, zostane — nehľadiac na tretné následky takého jednanja — aj naďalej zaviazaný štátu jako zástavnému veriteľovi, ako keby vôbec nebol platil.

Poddlžník sa zároveň vyzýva, aby do 14. dní od doručenia platobnej záповeďi vyjádriť sa písomne (bez kolkú) alebo ústne do protokolu u podpísaného berného úradu, prípadne už ihneď pri doručení platobnej záповeďi ústne do protokolu výkonnému orgánu berného úradu doručenie prevádzajúcemu:

1. či a nakoľko uznáva zabavenú pohľadávku za odôvodnenú a či je ochotný ju zaplatiť;
2. či a od ktorého vzájomného plnenia je závislá jeho platobná povinnosť;
3. či a ktoré nároky robia na zabavenú pohľadávku iné osoby;
4. či a pre ktoré nároky iných veriteľov viazne na pohľadávku právo zástavné;

doručenie 25/IV 32

*) Platí len ohľadom nedoplatkov za rok 1926 a predchádzajúc.

אישור על תשלום מסים עבור הקסינו היהודי, הוצא על ידי משרד המסים בטרנבה, על שם וייס ארנסט, מנהל המועדון היהודי ברחוב ויוסלב הבייזדוסלב (משורר סלובקי) מס' 13. 1.1932

אמה של יוצי הכינה בעצמה את הכיבוד ואת התבשילים עבור באי המרכז. יש להניח, שהייתה שם גם אפשרות אירוח ללינת לילה. אביה של יוצי טרח להכין את כל הדרוש לבאי הקסינו. בחופשות שלהם מבית הספר, גם הילדים עזרו בסידור העיתונים וכתבי־העת ואפילו בבישול ובאפייה. מיותר לומר, שהיה צורך בניקוי המקום ובעריכת קניות.

העיירה טרנבה

שם העיירה Ternove - Trnovo nad Teresvou בסלובקית ובאוקראינית, ואילו בהונגרית שמה Kökényes. העיירה נמצאת במחוז מארמרוש -Máram-ros באזור טרצוולג' Taracvölgy.

כבר במאה ה־18 חיו במקום יהודים וב־1840 מספרם היה 113. בספירת האוכלוסין שנערכה ב־1941 בכל הונגריה 'הגדולה' של אז, נמנו בעיירה 914 יהודים. בטרנבה היו כל המוסדות היהודיים. מראשית המאה ה־20 כיהן במקום הרב שלמה אליעזר ויזל, שהשתייך לחסידות ויז'ניץ ונחשב באזור כעושה נסים.

בין שתי מלחמות העולם הייתה בעיירה פעילות ציונית ערה וכ־60 יהודים עלו לארץ. אחרי המלחמה חזרו ליישוב יהודים בודדים וב־1976 עלה לארץ האחרון שבהם.

*

בשביל יוצי הצעירה היה המקום מקור להרחבת אופקים בסוגי התרבות השונים והמפגשים עם אמנים שימשו לה השראה. ואמנם, שנים אלה בבית המשפחה וב'קסינו היהודי', הטביעו חותם משמעותי על אישיותה ופיתחו את היכולות האומנותיות שלה, שבאו לידי ביטוי מאוחר יותר.

יוצי מעידה על עצמה ב'סיפורה של מכונת התפירה', שכתבה עשרות שנים מאוחר יותר, שהייתה ילדה דקת־גו עליזה ושובבה. שלושת בני

המשפחה למדו בבית הספר היסודי בעיירה ושלושתם היו תלמידים טובים. שפת הלימוד בבית הספר הייתה השפה הסלובקית. בבית הספר למדו ילדים, שהשתייכו לדתות שונות ולפי זה קיבלו שיעורי דת נפרדים ומיוחדים. הילדים היהודים קיבלו שיעורי דת מפי המורה היהודי מר גרו. יוצי אהבה מאד את שיעוריו של מר גרו, שלימד את סיפורי המקרא בסלובקית, את התפילות בעברית ואף הקדיש זמן להוראת השפה העברית. המורה גרו היה איש גבוה, זקוף קומה, בעל עיני תכלת, שהביטו אל תלמידיו באהבה. יוצי חיבבה אותו מאד.

יום אחד, אחרי שיעור דת של המורה גרו, שהיה השיעור האחרון באותו יום, יצאו תלמידי בית הספר החוצה כדי לשוב אל בתיהם. פתאום, אחת הילדות הנוצריות צעקה אל יוצי:

“אַתְּ יהודייה מסריחה! אתם היהודים תליתם את ישו על הצלב!”

יוצי לא נשארה חייבת וענתה לה: “אַתְּ בעצמך מסריחה וגם טיפשה.” התחילה קטטה בין הילדות הנוצריות והיהודיות. גם אחותה של יוצי, מרגיט, שהייתה ילדה חזקה, הצטרפה לקטטה ועזרה לאחותה וליתר הילדות היהודיות. התקרית נמשכה עד שהופיע שוטר, שהפריד בין הבנות ושלח אותן לבתיהן.

יוצי שבה לדירת ההורים מרוגזת ועצבנית. הסתכלה על מכונת התפירה וראתה את ההדמות האגדית ‘אישה-אריה’ – אריה בעל כנפיים, עם פנים ושדיים של אישה – שהייתה חרוטה עליה. היא לקחה אולר ושרטה את הציור. אמה של יוצי נכנסה לחדר וראתה את מעשיה של בתה:

“מה קרה? מה את עושה?”

“ילדות נוצריות אמרו לי ‘יהודייה מסריחה’, ענתה בכי, “אני מעוצבנת.”

אמה של יוצי לא כעסה עליה בגלל השריטות, אך הן נשארו עד היום הזה על מכונת התפירה.

בשעות אחרי הצהריים נהגו הילדים לעשות את שיעורי הבית, שקיבלו בבית הספר ובסיומם היו חופשיים למשחקים. מקס היה עסוק לרוב בתחומי

התעניינותו. הייתה לו מעבדה קטנה בחדרו והוא ערך ניסיונות בחומרים כימיים. הוא קרא ספרים טכניים, בעיקר אודות המצאה חדשה יחסית באותם ימים – הרדיו. מקלטי רדיו טרם נמכרו בחנויות ומי שרצה לשמוע צלילי נגינה ודיבור ממרחקים, נאלץ ללכת בעקבותיו של הגאון האיטלקי מרקוני ולטרוח בעצמו על הרכבת רדיו. מקס הרכיב מקלט מגביש, אוזניות ואביזרים אחרים ושמע שידורים מווינה ומברטיסלבה, ממרחקים שעלו על מאה קילומטרים. שידורים אלה היו עדיין משובשים.

ערב אחד הייתה חגיגה של ממש כאשר מקס, אחרי ניסיונות מרובים, קלט באוזניות שלו את הצלילים הברורים הראשונים. כל אחד מבני המשפחה, לפי תור, קיבל את האוזניות כדי לצותת לפלא הגדול.

חדרו של מקס המה מחבריו. כולם החליפו דברים על ניסיונותיהם בתחום הרדיו. במרוצת הזמן הצליח מקס להרכיב מכשירי רדיו משוכללים יותר דרכם ניתן היה להאזין לשידורים מפרז, מברלין וממקומות מרוחקים נוספים.

מרגיט ויוצי הצטרפו לאגודת התעמלות בשם 'סוקול'. הייתה זאת אגודה ותיקה, בעלת סניפים רבים בערי סלובקיה ולה היסטוריה ארוכה. היא נוסדה כבר ב-1918 על ידי משכילים צ'כים, שבאו לעבוד בסלובקיה בתום מלחמת העולם הראשונה, אחרי היווסדה של הרפובליקה הצ'כית. בטרנבה הייתה אגודה נוספת לתרבות הגוף, 'אורול', בה יכלו להיות חברים רק סלובקים קתולים והיא הייתה סגורה ומסוגרת בפני יהודים. הצ'כים היו הרבה יותר ליברלים ומתקדמים מן הסלובקים. ב'סוקול' קיבלו את מרגיט ואת יוצי בסבר פנים יפות. שיעורי ההתעמלות נערכו בנפרד לבנים ולבנות. שתי האחיות הוכנסו לקבוצות בנות גילן והמדריכה שלהן הייתה גם מורה בבית הספר. מרגיט, שהייתה בעלת מבנה גוף חזק, הצטיינה בהתעמלות ואילו יוצי העדינה יותר בחרה בריתמיקה.

חורף אחד, בהתקרב חג המולד הנוצרי, התכוננה אגודת 'סוקול' לחגיגה גדולה. המדריכות, שנקראו 'אחיות', באו אל הורי התלמידים כדי לאסוף כסף עבור המתנות לחברים. גם לביתן של מרגיט ויוצי באה אחת המדריכות, התקבלה בחביבות וכמובן, זכתה בתרומה מידי אמן של מרגיט

ויוצי. אחרי הביקור שיבחה המדריכה את הסלובקית הרהוטה שבפיה של האם. חשוב לציין, שבבתי היהודים הייתה השפה ההונגרית השפה מדוברת, כשריד מימים עברו, כאשר סלובקיה השתייכה לממלכה האוסטרו-הונגרית. על כן, סלובקית רהוטה בפיהם של יהודים זכתה להערכה.

לקראת החגיגה הכינו הילדים בעזרת המדריכים הופעות בתרגילי התעמלות, ריקוד, דקלום וזימרה.

בתכנית נכלל גם שיר ערש קטן לישו. הבחירה נפלה על מרגיט ויוצי, שידעו לשיר יפה. בנות הקבוצה קינאו בהן מאד ואף פנו למדריכה:

”איך זה יכול להיות, שילדות יהודיות ישירו שיר על ישו הנוצרי?”

מרגיט ויוצי חשו עצמן מבוישות, התלבטו מאוד, אך לא רצו לוותר על הכבוד ובהשפעת המדריכה החליטו להופיע.

הגיעה שעת החגיגה, על הבמה ניצב עץ אשוח גדול מקושט בהרבה קישוטים נוצצים, שרשרות ונרות צבעוניים. אור הנרות הִשְׁרָה אווירה חגיגית וליד השולחנות הערוכים ישבו כל חניכי 'סוקול' ולפניהם מונחים ממתקים ומתנות. מרגיט קיבלה ספר, פרי עטו של הסופר הצ'כי הנודע קרל צ'אפק, על נסיעה לאנגליה ואילו יוצי זכתה באגדות אנדרסן. שתי האחיות היו מאושרות.

באותה עת חגגו בבתי היהודים את חג החנוכה. אצל משפחת וייס הדליקו נרות צבעוניים, בני המשפחה שרו שירי חנוכה והילדים קיבלו סוכריות וסביבונים.

סבא יעקב לייבל

בחופשות מבית הספר, נהגו הילדים לבקר אצל סבא יעקב בעיירה מלצקי, שהייתה לא רחוקה מטרנבה. סבא יעקב, אבי אמה של יוצי, היה

באותם ימים, כבן 67, כלומר, נולד בשנות ה-60 או ה-70 של המאה ה-19. סבא היה איש יפה תואר. הוא גר בדירה קטנה עם אשתו השנייה ועם בתו הקטנה בת השבע, ז'וז'יקה. הדירה הייתה חלק מבית בן קומה אחת, שבמרכזו חצר משותפת גדולה, ממנה נפתחו כל יתר הדירות. הייתה שם באר מים משותפת לכל הדיירים.

סבא יעקב התחתן בצעירותו עם נערה בשם מרים וכמתנת חתונה הגיש לה מכוונת תפירה 'זינגר', שמספרה 230296. מכוונה זאת עברה במשפחה מדור לדור והייתה עדה לכל מה שהתרחש במשפחה.

מרים ילדה ארבע בנות ובן. הבת הבכורה נקראה בשם אָמָה, (לימים אָמָה של יוצי). מרים נפטרה בגיל צעיר יחסית, הייתה כבת חמישים במותה. סבא יעקב התאבל עליה מרה. לאחר מות האם, עול משק הבית הונח על כתפיה של אָמָה.

סבא יעקב לייבל

את סבא יעקב פקד אסון נוסף, בנו היחיד נפטר בשחפת.

כל ארבע הבנות נישאו והקימו משפחה. אָמָה נישאה לארנסט, ששב מאמריקה לסלובקיה והם התיישבו במלצקי. הבת השנייה, הרמין, עברה עם בעלה לבודפשט, בירת הונגריה. שתי הבנות הצעירות, קטה ופרנצסקה הקימו את בתיהן בווינה, בירת אוסטריה.

סבא יעקב האלמן והאב השכול, גר אצל בתו הבכורה אָמָה, שדאגה לכל מחסורו. מכוננת התפירה עברה לידיה של אָמָה. לאָמָה ולבעלה נולדו שלושה ילדים והיא הייתה, כמובן עסוקה מאד בטיפול במשפחתה שהתרחבה.

עשרות שנים מאוחר יותר תרגמה יוצי שיר שמבטא את אהבתה לסבים שלה:

בְּבִקְתָּה קְטָנָה גָּרִים
סָבָא וְסִבְתָּא בְּלִבָּד.
בְּשָׁנַי גּוֹפִים כְּפוֹפִים
נֶפֶשׁ טוֹבָה אַחַת.

בְּשָׁנַי רָאשֵׁי שׁוֹבָה
מִחֲשָׁבָה שְׁקֵטָה אַחַת:
וּלְתוֹךְ לֵב מְאִירִים מְאִירִים
אַרְבָּעָה חֲלוֹנוֹת בְּהִירִים.

השיר תורגם, כפי שיוצאי מציינת, על פי מקור צ'כי.

סבא יעקב לא רצה עוד להכביד על בתו ומשפחתה והחליט לשאת לו אישה. הייתה זאת וְלָמָה, ילידת העיר דברצן, שבהונגריה. עד מהרה נולדה להם בת חמודה, שחורת עיניים, ז'וז'יקה. סבא יעקב הצליח להתרומם מעל לצער ושיקם את חייו. הוא היה בעל מזג טוב, עליז ומסביר פנים. הוא המשיך לבוא אל אמה ואל נכדיו הקטנים והשתעשע אתם. הם טיפסו על ברכיו והוא סיפר להם סיפורים. הנכדים אהבו מאד את סיפוריו של סבא והפצירו בו שישפר להם עוד ועוד. הוא הדליק את מקטרתו הארוכה, פלט ממנה עשן סמיך וסיפר. הוא נודע בכל העיירה כמספר סיפורים משעשע.

כאשר נכנס לבית הקפה שבעיירה, כל הגברים התאספו סביבו כדי לשמוע את סיפוריו ואת המעשיות שלו.

כשגדלו הילדים החליטו אמה וארנסט לעבור לעיירה טרנבה, שם קיבל ארנסט את משרת מנהל 'הקסינו היהודי', בבית העתיק בן שתי הקומות, שכבר סופר עליו. הילדים המשיכו לבקר אצל סבא בחופשות. לעתים, בשובם לטרנבה, באה עם הילדים דודתם הקטנה ז'וז'יקה.

לבית המשפחה נהגו לבוא אורחים רבים וביניהם גם דודה הרמין מבודפשט, עם בתה מגדיקה, שהייתה אז כבת עשר. הילדים אהבו לטפס על גג הבית המשופע ולהשתזף באור השמש. הם התרוצצו על הגג הרחב, הציצו אל המתרחש ברחוב והיו רואים ובלתי נראים. יוצי ומגדיקה בילו יחד בנעימים וגם הקניטו זו את זו. מגדיקה אמרה ליוצי:

"אנחנו ההונגרים עם תרבותי מאוד, יש לנו היסטוריה של אלף שנים ואילו אתם הסלובקים, אתם חסרי תרבות. לא סתם נפוץ הביטוי 'סלובקי טיפש'."

"מה, את המלחמות של ההונים הברברים את מכנה בשם תרבות?" השיבה לה יוצי, "אצלנו הסלובקים ישנם שירי-עם יפים ורקמות נהדרות על לבושן של הנשים בכפרים. אני יכולה להראות לך כל זאת."

"הבה נראה," השיבה מגדיקה.

ויכוח זה היה אופייני מאד בקרב יהודים גם בסלובקיה וגם בהונגריה. הם ראו את עצמם פטריוטים של שתי מדינות אלה. שפת הדיבור בין מגדיקה ליוצי הייתה השפה ההונגרית, הרי האזור בו שכנה טרנבה היה שייך פעם להונגריה.

ליוצי הייתה חברה הונגריה בשם מרישקה, שגרה בכפר בולרז, במרחק של שלושה קילומטרים מטרנבה. יוצי החליטה לבקר אצל חברתה יחד עם מגדיקה. הביקור נערך ביום ראשון, שהיה יום המנוחה של הקתולים והם היו מוכנים לקבלת אורחים. היה מזג אוויר יפה ושתי הבנות הלכו ברגל לכפרה של מרישקה. מרישקה קיבלה את אורחותיה בסבר פנים יפות ואמה ברכה אותן: "יברככן האלהים," והושיבה אותן בחדר האורחים.

בחדר הייתה מיטת עץ גדולה ועליה נערמו כסתות בגובה רב. הכסתות ממולאות היו בנוצות אווז ובימי הקור חיממו היטב את כל מי שהתכסה בהן. בפינת החדר היה ארגז עץ מקושט בציורי פרחים בשלל צבעים. לא היה ארון בחדר והארגז שימש, כמנהג הכפריים, לאיכסון הבגדים. במרכז החדר ניצב שולחן עץ כבד וסביבו ספסלים וכיסאות מקושטים בקישוטים דומים לקישוטי הארגז. לאורך הקיר היו ווים בולטים ועליהם ניתלו כדים וספלים מצוירים וגם תמונתה של אם-ישו, מריה, עם תינוקה. היה זה חדר טיפוסי בבית כפרי. יוצי כבר ביקרה פעמים אחדות אצל מרישקה ומשפחתה, אך למגדיקה הייתה זו הפעם הראשונה שראתה כפר סלובקי ובית כפרי אופייני.

האורחות התיישבו בנימוס ואמה של מרישקה הביאה כיבוד: עוגיות מתוקות וספלים מקושטים, לתוכם מזגה שמנת מתוצרת משק הבית. מרישקה שאלה את יוצי ואת מגדה אם רוצות הן לבקר בכנסייה.

"יום ראשון היום," אמרה, "וכל תושבי בולרז נוהגים לבוא למיסה, כדי לשמוע את דרשתו של הכומר." שתי הבנות השיבו בחיוב.

שלוש הבנות צעדו אל הכיכר המרכזית של הכפר, שם עמדה הכנסייה הנוצרית בעלת המגדל הגבוה. בראש המגדל, שככל שהיה גבוה יותר, הפך לצר יותר, התנוסס הצלב, כדי שהאנשים יראו אותו גם ממרחקים. אל ראש המגדל הובילו מבפנים מדרגות צרות. בחלקו העליון היה פעמון נחושת גדול. עוזר הכומר נהג להכות בפעמון, כדי לקרוא למאמינים לתפילה. לפעמון היה גם תפקיד נוסף: בכל שעה עגולה היכה בו עוזר הכומר כדי להודיע לתושבי הכפר על השעה. יש לציין, שבאותם הימים, האנשים לא ענדו שעוני-יד ולמעטים היו שעוני-כיס ופעמון הכנסייה הודיע להם על הזמן המדויק. צלצול הפעמון היה חשוב בעיקר עבור האיכרים, שעבדו בשדות מסביב לכפר, לפיו ידעו מתי שעת הצהריים ומתי עליהם לשוב לבתיהם. צלצול הפעמון הודיע גם על אירועי חג ושמחה ולהבדיל, על לווייה, על סכנה או על אירוע חריג כלשהו.

שלוש הבנות נכנסו יחד עם כל הקהל לכנסייה. מרישקה הצטלבה בהיכנסה וכך עשו גם שאר המתפללים. שתי הבנות האורחות הסתכלו ולא

הצטלבו. כל הנשים, הגברים והילדים לבשו בגדי חג. הגברים הסירו את כובעיהם, האנשים ברכו אלה את אלה במנוד ראש וכל הבאים התיישבו על הספסלים. הייתה במקום דממה ותחושה של קודש, כיבוד בית האלהים.

מול הקהל, שמילא את האולם, ניצב דוכן – מקומו של הכומר. מאחוריו עמד מזבח מעוטר בתמונות של ישו הנוצרי, אמו מריה, אביו יוסף ויתר הקדושים. הכול היה נוצץ ומוזהב.

לפתע נשמעה נגינת עוגב והקהל הצטרף לנגינה בשירה. אחר־כך עלה הכומר על הדוכן והחל לשאת את דרשתו. כל הנאספים האזינו לו דרוכים וקשובים. לא נשמע לא רחש ולא לחש. יוצי ומגדיקה האזינו לדברי הכומר, שסיפר סיפור מן 'הברית החדשה', הספר הקדוש של הנוצרים, והסביר את משמעותו ואת הלקחים שיש להסיק ממנו.

עתה הייתה להן אפשרות להתבונן בלבושיהם של האנשים. הגברים לבשו מכנסיים שחורים, כותונת לבנה עם שרוולים רחבים וארוכים, מקושטים ברקמות יפות ונעלו מגפי עור מבריקים. את החזה והגב כיסתה אפודה פתוחה מעור צבעוני, מקושטת אף היא ברקמות. את כובעיהם הקטנים והשחורים החזיקו בידיהם. הנשים הנשואות לבשו חצאיות רבות, חצאית על גבי חצאית ומעליהן סינר מקושט. חולצותיהן היו מבד לבן ושרווליהן המתרחבים רקומים רקמה צבעונית. על ראשיהן חבשו מטפחת לבנה, רקומה.

היפה ביותר הייתה תלבושתן של הבנות הצעירות. הן היו גליות ראש, שערותיהן ארוכות וקלועות בצמות ועליהן סרטים וחרוזים צבעוניים. גם על סינוריהן וחולצותיהן נרקמו רקמות צבעוניות עליזות.

אחרי דרשת הכומר התקיימה עוד תפילה משותפת בליווי צלילי העוגב, והמיסה תמה. שלוש הבנות יצאו מן הכנסייה יחד עם הקהל. כיכר הכנסייה נדמתה לגינת פרחים צבעונית, כך נראו אנשי הכפר בתלבושותיהם.

שלוש הבנות טיילו ברחוב המרכזי של הכפר, שהיה למעשה הרחוב היחיד, ועוררו את סקרנותן של חברותיה של מרישקה. הן ניגשו אל מרישקה ושאלו אותה:

"מי הן האורחות שלך?"

"זאת חברתי יוצי מטרנבה וזאת מגדיקה מהונגריה," ענתה מרישקה בגאווה. "הן רצו לראות כפר סלובקי."

"מה שראינו הוא מאד מאד יפה," ענתה מגדיקה.

"תודה למרישקה, שהיינו האורחות שלה," הוסיפה יוצי.

אחר־כך חזרו לביתה של מרישקה, הודו על האירוח וחזרו ברגל לטרנבה.

בביתה של יוצי סיפרו על התרשמותן מן הכפר בולרז. יוצי אמרה למגדיקה שבכל כפר יש מנהגים דומים למנהגי הכפרים האחרים, אך גם מנהגים מיוחדים. מגדיקה אמרה ליוצי:

"את יודעת, הוויכוח שלנו על ההונגרים ועל הסלובקים היה מיותר. אנחנו בין כה וכה רק אורחות בין העמים האלה. אנחנו יהודיות."

ביום אביב יפה, בעיירה טרנבה, טיילו ההורים עם שלושת ילדיהם לעת ערב. הם פגשו את המורה גרו ונעצרו כדי להחליף כמה מילות נימוסים ולשוחח עמו. המורה גרו סיפר שעומד לקום בעיירה ארגון התעמלות חדש עבור ילדי היהודים. שמו המלא 'התאחדות להתעמלות מכבי'. המורה גרו היה מנהל בית הספר היסודי היהודי שבו למדו תלמידי ארבע הכיתות הראשונות והוא סיפר, שהעמיד לרשות 'מכבי' את אולם התעמלות של בית ספרו.

"הצלחנו לאסוף תרומות לקניית מכשירי התעמלות," סיפר. "ילדים יהודים יקבלו שם חינוך יהודי ולא יהיו נתונים להשפעות של חינוך זר. אני ממליץ, שגם ילדיכם יהיו חברים ב'מכבי'."

משפחת וייס שמחה מאד לשמוע את הבשורה, תרמה סכום כסף ורשמה את שתי הבנות להתאחדות החדשה.

שנת הלימודים התקרבה לסופה. מרגיט ויוצי, יחד עם חברותיהן, הכינו תערוכות בבית הספר. הן אהבו מאד לצייר ולעסוק במלאכות יד.

מקס עמד לסיים את חוק לימודיו בבית הספר היסודי ומוריו המליצו

עליו כדי שיוכל להתקבל בבית הספר התיכון הטכני בברטיסלבה, בירת סלובקיה. מקס שאף להיות טכנאי או מהנדס בניין. הוא ניגש לבחינות הכניסה ועבר אותן בנקל. כל המשפחה השתתפה בשמחתו.

הגיעו ימי החופש הגדול. הילדים הניחו את ילקוטיהם ומיהרו לבלות בבריכת השחייה וחזרו הביתה עליזים ושטופי שמש. ההורים המשיכו בשגרת יומם. החיים זרמו באפיקם הרגיל, חיים טובים ומאושרים.

יום אחד הגיע לקסינו רייכנטל, צייר יהודי מברטיסלבה, כדי להציג מיצירותיו באולם הגדול. יוצי, שאהבה מאד ציור, מיהרה לעזור לצייר בעריכת תערוכתו והתפעלה מאוד מתמונותיו. היה שם ציור שמן שתאר את איוב בסבלותיו, דיוקנאות של אנשים שזופים, בעלי זקן וכיפה, ציורים של ילדים כהי-עור ובעלי עיניים שחורות וגדולות, גמל צועד בנוף לא מוכר וצמחים לא מוכרים ולידו אדם יחף, לבוש בבגדים לבנים ורחבים, חבוש מטפחת לבנה על ראשו.

יוצי שאלה את הצייר למקור הדמויות המוזרות והזרות. הצייר הסביר לה, שאלה אנשים החיים בפלשתינה-ארץ-ישראל בה ביקר לא מכבר. הציורים מארץ-ישראל הרחוקה דיברו אל לבה של יוצי ועוררו בה געגועים אל הארץ הרחוקה שטופת השמש. היא חזרה שוב ושוב לאולם התצוגה כדי להתבונן בהם.

יהודית לפני המלחמה

משפחת וייס: ארנסט, אָמָה והילדים מרגיט, מקס ויהודית. טרנבה 1913

יהודית בנעוריה

מרגיט, אחותה של יהודית

יהודית בגיל 19

סוף הנעורים – צל כבוד על העתיד

1938–1930

סלובקיה ערב המלחמה

הרפובליקה הסלובקית החדשה נוסדה ב־1 בינואר 1993 כאשר נפרדה מצ'כיה. בירתה של המדינה היא ברטיסלבה ומספר תושביה ב־2009 היה כחמישה וחצי מיליון. שטחה של המדינה כ־49,000 קילומטרים מרובעים ואין לה יציאה לים.

בעקבות מלחמת העולם הראשונה, (1914–1918) פורקה האימפריה האוסטרית-הונגרית, שהפסידה במלחמה. מהונגריה נלקחו שטחים רבים וצורפו לארצות שגבלו עם גבולותיה. סלובקיה, שהייתה חלק מהונגריה, צורפה לצ'כוסלובקיה המתהווה.

בוועידת מינכן שהתקיימה ב־1938, שבה השתתפו היטלר, מוסוליני, צ'מברליין ודלדייה, דרשה גרמניה בחזרה את חבל הסודטים דובר הגרמנית ושטחים אחרים שנלקחו ממנה בתום מלחמת העולם הראשונה. ואמנם, תביעותיה נענו על ידי צ'מברליין ודלדייה וסוכמו ב'הסכם מינכן', למרות שאנגליה וצרפת היו עֶקְבֹת לשלמותה של צ'כוסלובקיה. אחרי כיבוש פראג על ידי הגרמנים ב־1938, הכריזה סלובקיה ב־1939 על עצמאות, אך למעשה הייתה גרורה של גרמניה. מפלגת ה'לינקה' הפשיסטית עמדה בראש המדינה.

גורל היהודים בסלובקיה היה כגורל יתר היהודים בארצות הכבושות על ידי הגרמנים.

תקופת ההתלבטות

יוצי התכוונה לכתוב את קורות חייה ורשמה ראשי פרקים בשם 'תחנות בזמן', אך לא הצליחה לסיים את מלאכת הכתיבה ולכן, מתקופה זאת נשארו רסיסי עדויות בלבד.

יוצי עברה ניתוח שקדים ומציינת שפגשה רופא קומוניסטי. ייתכן שהרופא השפיע עליה והיא הצטרפה לתנועה הפועלית הקומוניסטית 'נדבד דה הלך' בטרנבה.

באותם ימים נהוג היה לשלוח נוער קומוניסטי לאירועים שונים לברית המועצות ואף למחנות עבודה בהם השתתפו בני נוער מרחבי העולם ובנו סכרים ומסילות ברזל ופרויקטים 'סוציאליסטיים' אחרים. יוצי נבחרה להיות חברה במשלחת סלובקית שהוזמנה למוסקבה. ההזמנה באה בזכות אישיותה, פעילותה בתנועה ובזכות ידיעתה את השפה הרוסית.

יש לציין, שיוצי דיברה שבע שפות: סלובקית וצ'כית, הונגרית, גרמנית, רוסית, אנגלית ועברית. היא הייתה תלמידה טובה, למרות שלא סיימה לימודים סדירים ולא קיבלה תעודות גמר. כנראה אחרי לימודיה בבית הספר התיכון, למדה גם בבית ספר למסחר, בו הורו את השפה האנגלית.

אחותה, מרגיט סיימה את בית הספר התיכון והחלה בלימודי משפטים וכנראה גם עבדה כעורכת דין. בתקופה זאת היא נישאה.

ההורים של יוצי עברו לשפיגלסל. אין לנו פרטים על המקום ועל סיבת המעבר למקום החדש. אסון גדול פקד את המשפחה, כאשר אחיה האהוב והמוכשר, מקס, נפטר משחפת.

MESTRAX SA VZTAHUJUCE ZAZNAMY		
Zapísany bol dňa, mes., rok	Na praxi je u advokáta	Vystúpil dňa, mes., rok
17. II. 1936	u študentskej fakulty + Prax	1. V. 1936
1. I. 1937	u študentskej fakulty + Prax	31. I. 1937
31. I. 1937	u študentskej fakulty + Prax	

Číslo: 72.19.36
III

Margita Kermová-Lagerová

Podľa § 11, zák. č. XXXIV: 1874 zapísaná do súčasných zoznamov kandidátov.

Turbina, dňa 19. 3. 1936

M. Kermová

rojomník advokátskej komory.

K. ú. s. T. Sp. M. - 1922

תעודת עורך-דין של מרגיט, אחותה של יהודית

יוצי עזבה את הנוער הקומוניסטי והצטרפה לתנועת השומר הצעיר. כנראה היו לה לבטים קשים בין החברות בשורות הנוער הקומוניסטי לבין החברות בתנועה הציונית השומר הצעיר.

הרעיון הציוני, שלא היה זר לה, משך את לבה והיא שאפה לצאת להכשרה בה התכווננו הצעירים לעלייה ולחיי קיבוץ בארץ ישראל. בהכשרות עבדו לרוב בעבודות חקלאיות כדי להיות פועלים יהודים, לשבור את הסטיגמה של היהודי הגלותי. לתנועת השומר הצעיר היו, בין השנים 1920-1950, קרוב למאה קנים של התנועה ברחבי סלובקיה וגם בעיירות מלצקי (העיירה של סבא יעקב לייבל) וטרנבה. בשנים 1933-1935 היו הכשרות של קיבוץ ג', לימים מענית-נרבתא, בערים שונות בסלובקיה,

ביניהן גם בטרנבה. בשנת 1939 היו הכשרות של קיבוץ אלמונים (העוגן) בז'ילינה ובערים אחרות.

מסתבר, שיוצי ניהלה מאבק קשה עם ההורים על יציאתה להכשרה. אפשר שההורים, אחר פטירת בנם, לא רצו להיפרד מבתם, שאמורה הייתה להגר לארץ ישראל. יוצי ברח מן הבית, הגיעה להכשרה של התנועה בז'ילינה וכפי שהיא מציינת, הוחזרה משם בכוח. בעקבות החזרתה מן ההכשרה היא פתחה בשביתת רעב. אין לנו פרטים על אירוע זה, אך כפי שיוצי מציינת, בסופו של דבר היא עזבה את התנועה. ייתכן שנכנעה לרצון ההורים וייתכן שהייתה סיבה אחרת.

תנועת השומר הצעיר קראה לנוער היהודי ל'מרד הבן': לפי הציווי "אַל תִּשְׁמַע בֶּן לְמוֹסֵר אָב וּלְתוֹרַת אִם אֶל אוֹזֵן תֵּט". ללא מרד הבן לא היה ניתן לשבור את התנגדות ההורים ולבצע את הניתוק מן הבית החם ואת הוויתור על הקריירה האוניברסיטאית שהייתה בהישג יד לרוב הצעירים היהודים. ציווי זה השפיע, כנראה גם על יוצי ומכאן נובעים חילוקי הדעות והמאבק עם הוריה. עזיבתה את התנועה הייתה זמנית. יוצי יצאה שוב להכשרה בז'ילינה, ציפתה לעלייה, וב-1939 אף נכללה ברשימת העולים. היא מזכירה את בואו של השליח ברוך, כנראה מן הארץ.

בתקופה זאת נישאה יוצי ליושקו קליין. אין פרטים על בעלה, על מקום מגוריהם ועל עיסוקיהם.

ČESKO- SLOVENSKÁ

REPUBLIKA

MESTO TRNAVA

Politický okres: TRNAVA

Číslo adm. 28742/65

Číslo evid.: 643/1945

K

DOMOVSKÝ LIST

MESTO TRNAVA POTVRDZUJE, ŽE

P

bytom v Bratislave zamestnanie domáca narodený(á)
dňa 26. decembra roku 1912 vo Trnave stav vdaná

má v meste Trnave

odo dňa 27. februára roku 1936.

DOMOVSKÉ PRÁVO

na základe S. z. č. 81. XXII. z r. 1886 a uzavrtenia mestského zastupiteľského sboru
zo dňa 27. septembra roku 1879 č. 210/1879 a túto
príslušnosť dosiaľ nestratil(a), keďže je manžel, otec Jozef Klein
narodený v Špačinciach roku 1908 má v tejto
obci odo dňa narodenia roku 1908 právo domovské na zá-
klade S. z. č. 81. XXII. z r. 1886.

Dňa 1. januára 1910 mal domovskú príslušnosť v obci Trnava okres Trnava.

Tento list sa vystavuje cieľom preukázania domovskej príslušnosti.

V TRNAVE dňa 29. novembra 1945...

ta, o m n í k N V .

pre s e d a N V .

vlastnoručný podpis ... domovský list vydáva.

URENENÉ A SPOL. TRNAVA

תעודה המקנה זכות תושבות ליושקו ויהודית קליין בטרנבה

עננה שחורה בשמי סלובקיה

1942–1938

מתקופה זאת נשארו בידינו דברים חלקיים ומקוטעים ומהם עולה מבוכה גדולה וחוסר ודאות לגבי העתיד. חלפו חמש שנים מאז שהיטלר נבחר לראש ממשלת גרמניה והמשטר הנאצי הטיל את צלו על אירופה ועל כל הארצות שהיו קרובות לתרבות ולשפה הגרמנית וביניהן צ'כוסלובקיה.

טובה ינאי, חברתה של יוצי, מספרת, שחבורת צעירים יהודים ובה יוצי, נהגה להיפגש כדי להחליף דברים על המצב. במרכז השיחות הוצגו תמיד השאלות: מה לעשות? איך הכול ייגמר? מתי ייגמר? האם אמריקה היא זאת שתציל אותנו?

ליוצי הייתה ראייה רחבה ומפוקחת והיא ידעה היטב לנתח בחריפות מצבים פוליטיים. באחד המפגשים אמר מישהו:

”את הבריטים אי אפשר לנצח.”

”לבריטים ולצרפתים היה חוזה עם צ'כוסלובקיה ועם פולין והם בגדו בשתיהן,” ענתה יוצי.

היה מתח עצום באוויר ותחושה של סכנה גדולה. לפי מילותיה של יוצי, ”הכול היה הפוך.” היא הייתה פסימית ולא ציפתה לשום דבר טוב. ואמנם, התחזיות הרעות הלכו והתגשמו, הגזרות באו זו אחר זו: סילוק

התלמידים היהודים מן האוניברסיטאות, הגבלות על החרות האישית, על העסקים היהודים וכו'. לסלובקיה הגיעו פליטים יהודיים מפולין וסיפוריהם לא הותירו כל ספק לגבי הגורל הצפוי ליהודי סלובקיה.

יוצי התלבטה בין הרעיון הציוני – בריחה מסלובקיה ועלייה לארץ, לבין הרעיון הקומוניסטי. אמנם נכללה בשנים 1938–1939 ברשימת העולים לארץ, אך רשימת העולים הייתה ארוכה והאפשרויות מצומצמות. תחילה עוד ניתן היה לצאת מן המדינה, אולם במרוצת הזמן, מעבר הגבול התאפשר רק בדרך בלתי לגלית. חבר קומוניסט, לא יהודי, של יוצי בשם קובן נתן לה את התעודות האוטנטיות של בתו המנוחה.

בסלובקיה הייתה אז נציגות גרמנית, שמנתה אלפים רבים – חיילים, אנשי ממשל ובעלי מקצוע – שפיקחו על התעשייה המקומית ודאגו להעביר את המוצרים לצבא הגרמני ולגרמניה. מן המקורות שנשארו בידינו אנו יודעים שיוצי, בהיותה דוברת גרמנית רהוטה, מצאה לזמן מה עבודה במחלקה הפוליטית של מפקדת האס. אס. אין ספק שלמטרה זאת היא השתמשה בזהות בדויה.

יוצי נעלמה מדי פעם למשך חודשים והשמועות אמרו שהיא נמצאת ביערות אצל הפרטיזנים בצפון המדינה, בגבול פולין. אפשר שהיא מצאה שם מקום מקלט ואפשר שהשתתפה בצורה זו או אחרת בהתנגדות. יש להניח שהקשרים עם הפרטיזנים נוצרו באמצעות קשריה עם התנועה הקומוניסטית בסלובקיה. הפרטיזנים היו מעוניינים לסייע לסלובקים נרדפים. לפי עדותה של יוצי בראשי הפרקים שרשמה ב'תחנות בזמן', היא מציינת אירועים שונים שהתרחשו באותה תקופה, כגון חתונתה עם יושקו קליין. אין ציון תאריך ואף אין תיאור מוצאו, גילו ושל יושקו. מצוין רק שיושקו למד ציור. יש להניח שיושקו לא היה ציוני ולא התכוון לעלות לארץ-ישראל. כאשר מועלה רעיון הבריחה להונגריה ומשם לארץ, יושקו מסרב. יוצי עבדה בהוצאת ספרים, אין אנו יודעים את שם ההוצאה, את מקום פעולתה ואת תאריך עבודתה.

יוצי מספרת, שבפרוץ המהומות הפשיסטיות בסלובקיה היא בורחת עם יושקו לפראג ונוצר נְתָק מהוריה. היא ויושקו נתפסים בפראג על ידי

הגסטפו ונכלאים בבית סוהר 'פונקרץ' (Ponkrac), שקיים עד היום, באחד מפרברי פראג. כפי שיוצי מציינת, אשמתם הייתה כפולה: הם היו גם יהודים וגם קומוניסטים.

אין אנו יודעים כמה זמן היו כלואים, אולם כעבור זמן שניהם שוחררו או ברחו מבית הסוהר, חזרו לטרנבה והסתתרו אצל הוריו של יושקו.

גירוש יהדות סלובקיה

ב־1942 רוכזו היהודים בבתים מסומנים לקראת הגלייתם. גזרות קשות נגזרו על יהודי סלובקיה: איסור נסיעה ברכבות ובתחבורה ציבורית, חובת נשיאת הטלאי הצהוב, חובת מסירת הרכוש: זהב, פרוות, שטיחים, כסף מזומן, פנקסי חסכונות ולמעשה כל החפצים שהיו בעלי ערך. נוסף על כל זה, נאסר על היהודים לעבוד והם הורשו לקנות מצרכים רק בשעות הקצובות למטרה זאת.

יהודים לא מעטים הצליחו לברוח ליערות ולהצטרף לפרטיזנים. ביחידה הפרטיזנית הראשונה שהוקמה ב־1942 היו 18 יהודים מתוך 25 חבריה. במרד הסלובקי נגד הפשיסטים באוגוסט 1944 נפלו 269 יהודים.

במרס 1942 התחיל גירוש היהודים. תחילה תבעו הגרמנים משלטון הלינקה מכסה של 1.000 בחורות יהודיות צעירות, שגורשו לפולין. אלפי גברים נאלצו לעבוד עבודת פרך במסגרת פלוגות לעבודת כפייה.

יוצי מעלה שוב את רעיון הבריחה להונגריה. יושקו והוריו מתנגדים. גם הוריה של יוצי מתנגדים. יושקו נשאר בטרנבה ואילו יוצי נוסעת לז'ילינה, כנראה כדי לחדש את חברותה בהשומר הצעיר ומצטרפת שוב להכשרה שנמצאת שם. יחד עם חברתה מרתה, שאין עליה פרטים כל שהם, נוסעת יוצי מז'ילינה לפרשוב ומפרשוב עוברת להונגריה.

הגירוש ההמוני של יהודי סלובקיה החל ב־26 במרס 1942 והסתיים ב־20

באוקטובר אותה שנה. בתקופה זאת יצאו לדרכם 57 משלוחים ברכבות ובהם כ-58,000 יהודים. 19 רכבות נשלחו ישר לאושוויץ, והיתר למחוז לובלין. במחוז זה פעלו שלושה מחנות השמדה: בלז'ץ, סוביבור ומאידנק.

אחרי אוקטובר 1942 חלה הפוגה במשלוחים, שנמשכה עד חודש אפריל 1944. ההפוגה גרמה לאופור'קה בקרב היהודים שנותרו. המשלוחים חודשו באוקטובר 1944 ונמשכו עד חודש ינואר 1945. המשלוחים הראשונים יצאו שוב לאושוויץ (מחנה אושוויץ שוחרר על ידי הצבא האדום בסוף ינואר 1945) ואילו האחרים לרוזנסבריק, ברגן-בלז'ץ וזקסנהאוס. המשלוח האחרון הגיע לטרזינישטט.

הונגריה – ארץ מקלט ומלכודת מוות

1945–1942

המחתרת החלוצית

הונגריה שימשה ארץ מקלט לפליטים יהודים מפולין ומסלובקיה. בהונגריה שלט משטר פרו-גרמני בהנהגתו של מקלוש הורטי, שהיה 'אנטישמי מתון'. בזמן שבארצות הכיבוש הגרמני נכלאו היהודים בגטאות והובלו למחנות ההשמדה, המשיכו 850,000 היהודים שחיו בהונגריה, בחייהם והייתה להם תחושה של ביטחון. תנועות הנוער הציוניות המשיכו בפעולתן, באישור וגם בלי אישור השלטונות.

תנועות הנוער היוו את הגורם המרכזי בקליטתם של הפליטים, שהסתננו כל העת מפולין ומסלובקיה להונגריה. כל הפליטים היו ללא תעודות שאמורות היו לאפשר להם שהות רשמית בהונגריה. תנועות הנוער דאגו לפליטים למקום מגורים, לתיעוד מתאים – לרוב מזויף, לכסף ובמקרים רבים גם לעבודה. מקובל היה שכל תנועה קלטה את הפליטים של תנועתה.

יש לציין, שלפליטים מסלובקיה, דוברי ההונגרית, חברי תנועות הנוער, שהגיעו קודם, היה תפקיד חשוב בקליטת חבריהם, משום שרוב החברים הבוגרים ההונגרים של התנועות גויסו לפלוגות של עבודת כפייה.

יוצי הגיעה לבודפשט כאשר בידיה כתובות של חברי התנועה ההונגרית. היא מציינת שבהגיעה לבירת הונגריה, החלה לחפש את החברים. לאחר שכבר התמקמה בבודפשט קראה להוריה וליושקו לבוא אחריה, אך הם שוב לא נענו לה.

זמן קצר לאחר מכן, החל בסלובקיה גירושם ההמוני של היהודים לפולין ולגרמניה, ביניהם הוריה של יוצי ובעלה יושקו. נוסף על הוריה של יוצי גורשו בני משפחה נוספים שלה, ביניהם הדודה מַ'יקה והדוד היחיד מצד אביה, ינקו. ברבות הימים ייקרא בנה של יוצי, יעקב, על שמו ועל שם אחיו של מימיש, שנספה. מאוחר יותר נודע ליוצי, שהוריה עוד היו בחיים עד אוקטובר 1942 במחנה אופולה שבפולין.

באותם ימים התוודעה יוצי אל מימיש, שהגיע להונגריה לפניה. הפגישה בין מימיש לבין יוצי הביאה לזוגיות ביניהם. מצב זה לא היה קל בתנאים של החיים במחתרת בְּהוּת שאולה. נוסף על הסכנה להיתפס ולהיכלא בבית הסוהר, נוצרה גם הדאגה של בני הזוג זה לזו.

מימיש היה בעל ניסיון בחיי המחתרת. הוא נעצר יותר מפעם אחת בידי הריגול הנגדי ההונגרי ועונה קשות. באחת החקירות שלו הוכה בכל חלקי גופו באלת גומי וכליותיו נפגעו.

מימיש הפך למדריך של הפליטים ונקרא בפיהם 'מר מחתרת'. הוא היה גם המדריך של יוצי במציאות החדשה. בודפשט הייתה עיר גדולה בהשוואה לערים אותן הכירו הפליטים לפני בואם. היה צורך בלימוד המנהגים וההתנהגות בעיר גדולה שכזאת.

"יש ללמוד את תורת הלבוש. חייבים להתלבש כמו שמתלבשים תושבי בודפשט", הסביר מימיש ליוצי. "ראשית, יש להשליך את כל הבגדים שיש עליהם תוויות של יצרנים מסלובקיה וגם את אלה שהם שונים ומעוררים תשומת לב."

"לא חבל על הבגדים הטובים?" שאלה יוצי.

"לא חבל על שום דבר אם מדובר בחרות שלך ובחיים שלך", השיב מימיש.

"ומה עם הנעליים?"

"דין הנעליים כדין הבגדים," הסביר מימיש, "אם מישהו ילך ברחוב או יעלה על חשמלית או על רכבת בנעליים כבדות מרוחות בבוע, מיד יעורר חשד."

"אני מבינה." ענתה יוצי.

"אחד החברים נעצר לפני כמה ימים ברמזור," המשיך מימיש.

"ברמזור?" תהתה יוצי.

"הוא רצה לעבור לצד השני של הרחוב בזמן שהרמזור היה אדום. הוא נעצר על המקום על ידי שוטר, שביקש את תעודותיו. הוא לא ראה לפני כן רמזור בחייו ולא ידע, שברמזור עוברים רק כאשר נדלק הצבע הירוק." יוצי הקשיבה להסברים בקשב רב.

"מהר מאד תלמדי את הכול. אנחנו הפליטים מפתחים חושים חדים, יש להשתמש בהם."

"ומה עוד?" המשיכה יוצי לשאול.

"כדאי שתהיי חברה טובה של פּוֹרְטוֹנָה אֵלֶת המזל," השיב לה מימיש.

הונגריה במלחמת העולם השנייה

הונגריה, שהייתה בעלת בריתה של גרמניה, הייתה בצד המפסיד במלחמת העולם הראשונה (1914-1918). ב־1920 התכנסו המנצחים בארמון טריאנון בוורסיי וקבעו, במסגרת 'חוזה וֶרְסַי', ששני-שלישים משטחה ומאוכלוסייתה של הונגריה יימסרו ליוגוסלביה, לרומניה ולצ'כוסלובקיה. ההונגרים נאלצו לקבל את הגְזֵרָה, אך לא השלימו אתה.

ב־1920 שלט בהונגריה בִּלְהָ קֹוֹן הַיהוּדִי בַּמֶּשֶׁךְ מֵאָה יָמִים, וְהַשְׁלִיט בַּה טְרוֹר קוֹמוֹנִיסְטִי שְׂכוֹנָה בַּשֵּׁם 'הַטְרוֹר הָאָדוּם'. הָאֲדָמִירֵל מִיִּקְלוֹשׁ הוֹרְטִי, לְאוֹמָן הוֹנְגָרִי, מִפְקֵד הַצִּי הַקִּיסְרִי הָאוֹסְטְרו־הוֹנְגָרִי לְשַׁעֲבֵר, הַקִּים 'צַבָּא לִבְן' בַּמְזֹרַח הַמְדִינָה וְסִילֵק אֶת בְּלָה קֹוֹן מִן הַשְׁלֹטוֹן. בְּנוֹבֵמְבֵר 1919 נִכְנַס הוֹרְטִי בְּרֹאשׁ צַבָּאוֹ עֵטוֹר תְּהִילָה לְבוֹדֶפֶשֶׁט. הוֹרְטִי נִבְחַר לְשִׁלְטָה שֶׁל הוֹנְגָרִיָּה וְשִׁלְטָה בַּה 24 שָׁנִים.

הוֹנְגָרִיָּה הַצְטְרָפָה ב־1941 לְגֵרְמָנִיָּה בַּמְלַחְמָתָה בְּבְרִית הַמוֹעֲצוֹת. ב־19.3.1944 כִּבְּשׁוּ הַגֵּרְמָנִים אֶת הוֹנְגָרִיָּה, לְאַחַר שְׁנוֹדֵעַ לָהֶם, שֶׁהוֹנְגָרִיָּה מִנְהַלֵּת מִשָּׂא וּמִתָּן עִם בְּרִית הַמוֹעֲצוֹת וְעַם בְּעֵלוֹת הַבְּרִית כְּדֵי לְצַאֵת מִן הַמְלַחְמָה. זֹאת הִיְתָה תְּחִילַת שׁוֹאֵת יְהוּדוֹת הוֹנְגָרִיָּה, שֶׁמִּנְתָּה 850,000 יְהוּדִים. ב־15.10.1944 הֶעֱלוּ הַגֵּרְמָנִים לְשִׁלְטוֹן אֶת פְּרַנֵּץ סְלִישִׁי, מְנַהִיג תְּנוּעַת 'צַלְבֵי הַחֵץ' הַפְּשִׁיסְטִית, שֶׁאֲנִשְׂיָה הַצְטִיִּינוּ בַּאֲזֹרִיּוֹתָם כְּלִפֵּי הַיְהוּדִים.

בּוֹדֶפֶשֶׁט שׁוֹחֲרָה עַל יְדֵי הַצַּבָּא הָאָדוּם בִּינוֹאֵר 1945, וְהוֹנְגָרִיָּה כּוֹלָה שׁוֹחֲרָה בַּאֲפְרִיל אוֹתָה שָׁנָה.

עַד חוֹדֶשׁ מָרֶס 1944 חִיו יְהוּדֵי הוֹנְגָרִיָּה, בְּגֵן עֶדְן שֶׁל שׁוֹטִים'. הוֹנְגָרִיָּה לְחַמָּה בְּצַד הַגֵּרְמָנִים, חָלוּ הַגְּבֻלוֹת חֲמוּרוֹת עַל יְהוּדִים, אֵךְ חִיי הַיּוֹם־יּוֹם וְחִיי הַדָּת נִפְגְּעוּ אֵךְ מֵעַט. כֹּאשֶׁר בְּרַחֲבֵי אֵירוֹפָּה, תַּחַת הַכִּיבוֹשׁ הַנָּאֲצִי, הַיְהוּדִים הוֹבְלוּ לְהַשְׁמָדָה, יְהוּדֵי הוֹנְגָרִיָּה וּבְעִיקָר בְּבִירָה בּוֹדֶפֶשֶׁט, יִשְׁבוּ בְּכַתֵּי קֶפֶה, הִלְכוּ לְתֵיאוֹטְרוֹן, נִיְהָלוּ אֶת עַסְקִיָּהם וְיִלְדִיהֶם הִלְכוּ לְבַתֵּי הַסֶּפֶר. הֵם הָיוּ בְּטוֹחִים שֶׁהַשְׁלִיט הוֹרְטִי יִגֵּן עֲלֵיהֶם. אֲמֵנָם, הַגְּבָרִים הַיְהוּדִים נִאֲלְצוּ לְשֵׁרֵת בְּתַנָּאִים מַחְפִּירִים בְּפִלּוֹגוֹת לְעַבּוֹדַת כַּפִּיָּה וְהָיוּ גַם תַּקְרִיּוֹת חֲמוּרוֹת נֶגַד יְהוּדִים, אֵךְ כֹּאמּוֹר, חִייהֶם הַסְּדִירִים שֶׁל רוֹב־רוֹבֵם שֶׁל הַיְהוּדִים נִמְשְׁכוּ.

חֲבָרֵי תְּנוּעוֹת הַנוֹעֵר הַצִּיּוֹנִיּוֹת רָאוּ אֶת הַנוֹלָד וְהַתְּאָרְגָנוּ כְּדֵי לְהִיּוֹת מוֹכְנִים לְעַת מִבְּחָן. בְּלִילָה שְׁבִין ה־31 בְּדֶצֶמְבֵר 1943 וְה־1 בִּינוֹאֵר 1944, הַתְּכַנְסוּ בְּעִירָה הַסְּלוֹבִקִית נוֹבֵה־מֶסְטוֹ (Nova Mesto) כְּמָה עֶשְׂרוֹת חֲבָרֵי הַשׁוֹמֵר הַצְּעִיר כְּדֵי לְדוֹן בְּאִיּוֹמִים שְׂרִיחָפוֹ מֵעַל רֹאשֵׁיהֶם שֶׁל הַיְהוּדִים בְּהוֹנְגָרִיָּה וּבְסְלוֹבִקִיָּה. בַּמִּפְגֵּשׁ הַשְּׁתַּתֶּף גַּם הֶרֶב הָאוֹרְתוֹדוֹכְסִי דָב וְיִיסְמִנְדֵּל, שֶׁהִיָּה מְתוֹמְכִי תְּנוּעוֹת הַנוֹעֵר הַצִּיּוֹנִיּוֹת. בַּמִּפְגֵּשׁ הוֹחֵלֵט שֶׁהַחֲבָרִים דוֹבְרֵי הוֹנְגָרִית הֶרֶהוּטָה יַעֲבְרוּ לְבוֹדֶפֶשֶׁט כְּדֵי לְהַזְהִיר אֶת הַיְהוּדִים מִפְּנֵי הַצְּפוּי לָהֶם וְלִהְכִין אֶת הַהֲתַנַּגְדוֹת וְהַהֲצֵלָה. הוֹחֵלֵט עוֹד, שֶׁהַחֲבָרִים הַנּוֹתָרִים בְּסְלוֹבִקִיָּה יִצְטְרָפוּ לְמֹרֵד הַסְּלוֹבִקִי שְׁעֵתִיד לְפָרוֹץ נֶגַד הַגֵּרְמָנִים.

ואמנם, משה אלפן-אלפנט (שכינויו היה 'פיל') ורפי פרידל (בנשלוס) חצו כבר בראשית ינואר 1944 את הגבול להונגריה והגיעו לבודפשט. הם יצרו מיד קשר עם חבריהם ההונגרים ועם הפליטים הסלובקיים שהגיעו לפניהם, וביניהם מימיש, והחלו במילוי משימותיהם.

הפליטים הפולנים והסלובקים היו כבר בעלי ניסיון, הם ראו בארצותיהם את הובלת היהודים למחנות ההשמדה ועוררו את חבריהם בהונגריה.

אולם, המנהיגים של יהדות הונגריה לא אבו לשמוע את האזהרות. יתרה מכך, הם נזפו בצעירים הציונים והאשימו אותם בגרימת בהלה מיותרת.

המציאות בהונגריה ובבודפשט

בודפשט בירת הונגריה מנתה למעלה ממיליון תושבים. הונגריה השתייכה בעבר לממלכה האוסטרו-הונגרית והשפה המדוברת והנלמדת השנייה הייתה השפה הגרמנית. הונגריה שאפה תמיד להיות חלק מן התרבות המערבית. משנת 1941, כאשר התהדקו הקשרים עם הרייך השלישי והונגריה הפכה חלק ממכונת המלחמה הנאצית, היו בבודפשט עשרות אלפי אוסטרים וגרמנים, אזרחים וחיילים, שעסקו באדמיניסטרציה ובייצור תעשייתי שהיה חלק מן המאמץ המלחמתי. בבודפשט היו עשרות אלפי אנשים, הונגרים במוצאם, שבאו אליה מן השטחים שהוחזרו להונגריה וחיפשו בה פרנסה. נוסף על כל אלה הגיעו אליה החל משנת 1940 למעלה מעשרים אלף קצינים וחיילים פולנים, שלאחר מפתל פולין הצליחו להימלט מן הצבא הגרמני ולהגיע להונגריה דרך צ'כוסלובקיה. הייתה זאת תופעה מוזרה ומדהימה. הרי הונגריה הייתה בת-בריתה של גרמניה ובכל זאת קלטה את החיילים הפולנים, אויבי הרייך. ההסבר לתופעה מיוחדת זאת הוא, שהייתה ידידות היסטורית-מסורתית בין פולין להונגריה. פולין הייתה המדינה היחידה באזור, שהונגריה מעולם לא נלחמה נגדה, ובתקופה

מסוימת אפילו היה לשתי הארצות מלך משותף. ההונגרים קיבלו את הפולנים בסבר פנים יפות ושיכנו אותם בבירה ובמחנות של הצבא ההונגרי, שלחם בחזית. יְתָרָה מזאת, ממשלת הונגריה הפרו-נאצית אפשרה לממשלה הפולנית הגולה, שישבה בלונדון, לסייע לבני ארצה בהונגריה. עם החיילים הפולנים הגיעו להונגריה גם למעלה מאלפיים יהודים שהצליחו לברוח מן ההשמדה. ביניהם היו חברים רבים מתנועות הנוער הציוניות בפולין.

מציאות זאת יצרה בבודפשט מצב נוח יחסי להִתְחַזְזוֹת, להסתתרות ולפעילות בלתי חוקית.

ב-19 במרס 1944 הגרמנים נכנסו להונגריה לא כבעלי ברית, אלא כצבא כובש, לאחר שגילו את כוונותיו של הורטי להפר את הברית עמם. עם הצבא הגרמני הגיע לבודפשט גם אדולף אייכמן עם צוותו, שהיה כבר בעל ניסיון בשליחת יהודים להשמדה. מאמצע אפריל ועד ראשית יוני, הובלו יהודי ערי השדה והכפרים להשמדה באושוויץ.

באותה עת עסקו יוצי ומימיש, יחד עם חבריהם, בפעולות הצלה: זיוף תעודות בעשרות אלפים, שליחת יותר מ-150 שליחים לריכוזי יהודים כדי להזהירם מפני הצפוי להם, הברחת אלפי יהודים דרך הגבול לרומניה ושחרור אסירים מבתי הסוהר. בשלב יותר מאוחר עסקו חברי המחתרת בהקמת בתי ילדים עבור ילדים יהודים יתומים, השגת מזון עבור היהודים בבתי המסומנים ובגטו ובמציאת מקומות מסתור.

יוצי הצטרפה לחבורת המחתרת של השומר הצעיר והתוודעה אל פעילותם והכירה, נוסף על מימיש, את משה פיל וחברתו טובה, את רפי פרידל (בנשלוס) וחברתו תמרה, את אפרה טייכמן (אגמון) וחברתו ציפי, את דן צימרמן וחברתו חנה, את אחיותיו של פיל, שושנה ואֶלָה ואחרים. כל אלה חיו ופעלו בבודפשט בזהות בדויה. פעילי המחתרת התמחו בהשגת תעודות אוטנטיות ובזיוף תעודות במעבדות מאולתרות, שנועדו לעצמם וליהודים שהיו חפצים בהן.

ציפי עסקה בזיוף תעודות ובהפצתן ובשליחויות מסוכנות. בזיוף תעודות שיתפה פעולה עם דן צימרמן. מימיש היה פעיל בעיקר בשחרור חברים מפלוגות העבודה, ממחנות הכפייה ומבתי הסוהר.

פעילי המחתרת שמרו על מידור, ידעו מעט מאד על מקומות מגוריהם של חבריהם ונפגשו בכיכרות, בכנסיות, בגן החיות ובגנים ציבוריים. יוצי מציינת שהיא נפגשה עם ה'מוזיקנטים' (כינויים של אנשי המחתרת) ליד הבזיליקה (הכנסייה המרכזית בבודפשט).

הפליטים היו חייבים לדאוג לפרנסתם ויוצי ניצלה את כישוריה בדיעת השפות ועבדה כגוננת אנגלית אצל משפחה בבודפשט.

בפרק זמן כלשהו יוצי עבדה בתעשיית אהילים, יחד עם בחורה גרמניה. עבודתה זאת שימשה כנראה התחלה לעיסוקה בתחום זה בעתיד.

הפליטים היו חייבים לדאוג לעצמם למקום דיור. מציאת מקום דיור מתאים, הייתה אחת המשימות הקשות והמסוכנות בבודפשט. בכל בית מגורים בעיר הבירה היה שוער בית, שהיה גם מודיע של המשטרה. שוער הבית חייב היה להודיע על כל דמות חשודה ועל כל פעילות חריגה. לפי-כך אנשי המחתרת חייבים היו להצטייד בתעודות מתאימות. לפי אישור מקום המגורים, קיבלו הדיירים גם את תלושי המזון החיוניים לקיומם. יוצי מציינת, שהיא עוברת לדירה חדשה יחד עם פרידה. אין אנו יודעים מי הייתה פרידה.

היא מציינת שעבדה גם אצל 'הנק'. אין אנו יודעים מי זה הנק ומה היה טיב עבודתה שם.

יוצי כותבת, שהוריו של מימיש הגיעו לבודפשט. יש להניח שזה אירע עוד לפני כניסת הגרמנים לבודפשט, במרס 1944.

כמו כן, יוצי מציינת שקיבלה מכתב מהוריה מאופולה, שבפולין. המכתב הגיע אליה באיחור של קרוב לשנה וחצי דרך דודתה בווינה. באותה עת כבר לא היו הוריה בחיים. הם ניספו בסוף שנת 1942. עניין זה לא ברור כלל וכלל: כיצד נשלח המכתב? מה היה תוכנו? היכן הוא התעכב זמן כה רב? למה הגיע לדודה בווינה? כיצד הועבר המכתב ליוצי שחיה בתנאי מחתרת בבודפשט? העניין מוזר ותמוה, הרי באותה תקופה לא היו כבר יהודים בווינה.

ניסיון הבריחה, התפיסה, המעצר, השחרור

אחת מן הפעולות המוצלחות והמסוכנות של המחתרת החלוצית בהונגריה, הייתה הברחת אנשים דרך הגבול לרומניה. מבצע זה זכה לכינוי ה'טיול'. במשך חודשי הקיץ של שנת 1944, הוברחו לרומניה למעלה מ-6,000 יהודים שהמשיכו את דרכם דרך הים השחור והגיעו לארץ-ישראל. רבים מן הבורחים נתפסו וגורשו למחנות ההשמדה, רובם שילמו בחייהם ומיעוטם ניצלו.

יוצי ומימיש, דן צימרמן ומשה פיל נסעו בסוף חודש מאי 1944 לנאג'ווארד (Nagyvárad). הכוונה הייתה שיוצי, מימיש ודן יגנו את הגבול לרומניה. פיל היה המארגן והמלווה. ארבעתם התחזו לסטודנטים אוהדי כדורגל. בנאג'ווארד התקיים משחק בין הקבוצה הפופולרית ביותר של בודפשט, פרנצווארוש (Ferencváros) לבין הקבוצה המקומית של נאג'ווארד נ.א.צ. (N.A.C.). הנסיעה ברכבת עברה בשלום, משום שהם היו חלק מהמוני האוהדים של פרנצווארוש, שנסעו למשחק. הצפיפות בקרונות הייתה כה גדולה, שאת רוב שעות הנסיעה נאלצו לעבור בעמידה על המדרגות של הקרונות. מצב זה היה לא נעים ולא נוח, אך בטוח, משום שאיש לא יכול היה לדרוש את תעודותיהם. בקרב הנוסעים היו כל העת ויכוחים סוערים על טיב השחקנים ועל סיכויי התוצאות.

תחנת הרכבת בנאג'ווארד המתה המוני בני אדם, רובם ככולם אוהדי כדורגל. שני ז'נדרמים חמורי פנים עמדו בצד והביטו על המתרחש ולא זזו ממקומם. ארבעת החברים הרגישו את עצמם בטוחים. הגיעו למלון. מימיש, שהציג עצמו כאוהד פרנצווארוש, ניהל ויכוח סוער עם פקיד הקבלה במלון, שהיה, כמובן, אוהד הקבוצה המקומית, על טיב הקבוצות היריבות. נוסף על ארבעתם, גם חברים אחרים הגיעו לעיר בניסיון לחצות את הגבול.

כבר ביום שהגיעו לעיר, נודע להם, שאלי שיו מ'מכבי הצעיר' וחיה אוסלנדר מ'השומר הצעיר', נעצרו ברחוב. למרות הבשורה הרעה והסכנה ובעיקר החשש, שהנתפסים לא יעמדו בחקירה ויסגירו גם אותם, לא ויתרו הארבעה על תכנית הבריחה שלהם. הם נסעו לפליקס פורדו (Félix)

(Füüdö), מקום נופש ליד נאג'ווארד. דן, מימיש ויוצי נפרדו מפיל ויצאו בלילה בכרכרה למקום מפגש עם המבריה, אי־שם מחוץ לעיר. הם חיכו לו זמן רב, אך המבריה לא הגיע. שלושתם חזרו לנאג'ווארד, מימיש ויוצי עלו על רכבת, שניות אחדות לפני שיצאה לדרכה, וחזרו לבודפשט ואילו דן שב לבית המלון והודיע לפיל על הכישלון של ניסיון הבריה.

למימיש הייתה הזדמנות נוספת להתווכח עם נוסעי הקרון ולתרץ את הפסד 'קבוצתו', פרנצווארוש, בתוצאה 1:2 לקבוצה המקומית.

מימיש ויוצי לא התייאשו וחיפשו נתיב בריחה חדש. נודע להם, שחברי תנועות אחרות מצאו ליד העיר סגד (Szeged) דרך מעבר אל עבר הגבול. מימיש סיפר על תכניתם לפיל, שאמר לו:

"אין לנו קשרים עם מברחים בקרבת סגד, רק בקרבת נאג'ווארד. ספק אם נוכל לעזור לכם."

"דרור, הנוער הציוני ובני עקיבא, מצליחות שם ומעבירות את חבריהן. טען מימיש.

"אני יודע, טוב שהן מצליחות שם ואולי זאת הסיבה שאנחנו מצליחים בנתיב בריחה אחר. אתם אמנם לא הצלחתם בפעם הראשונה, אך כדאי לנסות שוב ליד נאג'ווארד. הנה, דן צימרמן הצליח והגיע לבוקרשט והוא כבר מארגן משם את קבלת הבורחים." אמר פיל.

"אני חושב, שמצאנו מבריה אמין, שכבר הוכיח את עצמו באזור סגד," טען מימיש.

"בסדר," אמר פיל. "תוכל לסכם אתו שלאחר שתהיו כבר מעבר הגבול, ייפגש אתי בבודפשט, יציג את הפתק עם הססמה ויקבל את המחצית השנייה של שכרו."

מקובל היה לשלם למבריה סכום כסף לפי הפעולה, ואת היתרה לאחר הפעולה, עם הצגת סיסמה מוסכמת מראש בין המוברחים לבין שולחיהם.

מימיש, יוצי והנס, חבר הנוער הציוני מפולין, יצאו לסגד בראשית יוני 1944. בתחנה האחרונה לפני היעד הסופי עלו לקרון לובשי מדים כדי

לבדוק את תעודותיהם של הנוסעים. שלושתם עברו את הבדיקה בהצלחה והבודקים יצאו. השלושה נשמו לרווחה. כעבור זמן באו לובשי מדים אחרים, שהפעם חשדו בתעודותיהם ועצרו אותם. השלושה הובאו לסגד, נמסרו לידי הריגול הנגדי ההונגרי, נחקרו ואחר-כך נמסרו לידי הגסטפו.

פיל חיכה בבודפשט לידיעה על גורלם של הבורחים, אך לשווא. כעבור ימים אחדים הופיע המבריה בבניין הקהילה היהודית שברחוב שיפ מס' 12 (Sip utca) וחיפש את מר סאבו יאנוש (שמו המחתרתי של פיל). השוער שלח אותו למקום המפגש. פיל והמבריה נפגשו. המבריה צריך היה למסור לפיל את הפתק עם הסיסמה, עדות להצלחת הפעולה. המבריה סיפר שהבורחים חצו בשלום את הגבול והגיעו לרומניה. הוא סיפר עוד, שבדרכו לבודפשט, הוא עצמו נעצר על ידי הז'נדרמים ונאלץ לקרוע את הפתק של מימיש.

סיפורו של המבריה נשמע למשה כבלתי מהימן, אך שילם למבריה את שכרו. גם חבריו לא היו שקטים.

"כבר חלפו יותר משבועיים ואין אנו יודעים דבר על מימיש ועל יוצי. אם הגיעו בשלום לרומניה אם לאו. אני בטוח שמימיש היה מוצא דרך ליידע אותנו," אמר רפי.

"מימיש יודע להסתדר, אני סומך עליו," השיב לו משה, אך קולו הסגיר את חששותיו.

חלפו יותר משבועיים מניסיון הבריחה, מימיש הגיע לבודפשט וסיפר את מה שאירע לו וליוצי.

"לא יכולתי לעשות דבר," אמר בייאוש, "נתפסו ועונינו בחקירה אך לא גילינו דבר. סיפרנו, שבאנו לאזור כדי לקנות דברי מאכל. הם, כמובן, לא האמינו לנו. כאשר הועברנו ממקום למקום, הצלחנו לברוח."

"הלכנו ברחוב," סיפר מימיש, "עוררנו את חשדם של חיילים שבאו מולנו והם ביקשו אותנו להזדהות. כמובן, היינו ללא תעודות ונעצרנו מיד." מימיש כמעט נחנק מהתרגשות אך המשיך בדבריו: "החיילים הובילו אותנו. באחת מפינות הרחוב ניצלנו רגע של הֶסֶח הדעת של החיילים, ופתחנו

בריצה. החיילים ירו עלינו אך הכדורים לא פגעו בנו. יוצי והנס כנראה נבהלו ונעצרו ונתפסו ואילו אני המשכתי לרוץ והצלחתי לברוח. עברתי ברחוב ליד קבוצה של יהודים, שהשתייכו לפלוגה של עבודת כפייה. הם חפרו תעלה ועל זרועותיהם ענדו סרטים צהובים. ראיתי שהחייל השומר עליהם עומד בצד ומגלגל לו סיגריה. התקרבתי אל אחד היהודים, הצגתי את עצמי וביקשתי ממנו עזרה. הוא הכניס את ידו לכיס ונתן לי סכום כסף קטן, שמאוחר יותר יכולתי לקנות בעזרתו תפוחים וכיכר לחם. אחר-כך הסתתרת, הלכתי ברגל, נסעתי ממקום למקום, ישנתי בחוץ, אכלתי ירקות שאספתי בשדות ופירות יער עד שהגעתי הנה. זהו, "סיים מימיש את סיפורו.

"מה עשית!" קרא לפתע בייאוש, "הפקרתי את יוצי והצלתי את נפשי!"

"נעשה הכול להציל אותה," הרגיעו אותו חבריו.

"עשית את המעשה הנכון," אמר פיל, "כי רק בדרך זאת יודעים אנו מה אירע."

מימיש לא נרגע והמשיך לייסר את עצמו. הוא התהלך כאחוז תזזית וצעק: "אני אגואיסט! לולא דאגתי לעצמי, גם יוצי הייתה כאן אתנו!" והתייפת.

לחבריו של מימיש היה ברור, שאם לא יעשה ניסיון לשחרר את יוצי, גם מימיש, שעצביו התערערו לגמרי, יהיה אבוד.

יוצי והנס הובאו על ידי החיילים למטה הגסטפו בעיר ושם ספגו מלקות ועינויים כדי לאלצם לגלות את מקום המסתור של מימיש. המענים ידעו, שיוצי שייכת למימיש ונקטו באמצעים קשים במיוחד כדי לאלץ אותה לדבר. יוצי לא גילתה דבר. בין יתר העינויים, אילצו אותה להתגלגל ערומה על רצפת הבטון של תא, שזה עתה נשטפה ולנגב את המים בגופה. יוצי הייתה חבולה מכף רגל ועד ראש, מורעבת ומיואשת שכבה בתאה בבית הסוהר. מלבדה היו שם כעשר נשים נוספות, שנעצרו באשמות שונות.

יום אחד הופיע בבית הסוהר גבר לבוש בבגדים אזרחיים. הוא מצא

דרך להתקרב אל יוצי ולהחליף אתה כמה משפטים. הגבר הציג את עצמו כסרבי, שיש לו השפעה על אנשי הגסטפו והוא רוצה לעזור לה.

"אני פרטיזן של טיטו", לחש באוזנה של יוצי, "הוחדרתי לשורות הגסטפו. אם תתני לי את כתובתו של בעלך או כתובת ידידיך, אנסה להציל אותך."

יוצי האמינה במילאן. היא, שלא הסגירה את חבריה בעינויים הקשים שעברה, הרגישה בחושים שלה, שהיא יכולה לתת אמון במילאן. יוצי ידעה שהיא עלולה להמיט אסון על חבריה, אך ידעה גם, שהם יחד עם מימיש מוכנים לקחת סיכון כדי להצילה. היא נאחזה במילאן כתקווה אחרונה ומסרה לו את דרך הקשר עם אנשי המחותרת.

מילאן נסע לבודפשט ויצר קשר עם פיל ובאמצעותו עם מימיש. הוא הציג את עצמו בשם מילאן גריגורביץ' מן העיר טופולה שביוגוסלביה, פרטיזן שנשתל בשורות הגרמנים.

מילאן מסר את כל הפרטים הידועים לו על יוצי, סיפר על הביקור בבית הסוהר, תיאר את מצבה והביע נכונות לשחרר אותה.

ההתלבטות של משה, שהתייעץ עם חבריו, הייתה קשה. להאמין למילאן או לא להאמין לו?

העובדה, שמילאן ידע את דרך הקשר אתם ולא הסגירם, הייתה נקודת זכות לטובתו. עם זאת, היה קיים החשש, שמילאן רוצה לגלות את כל מערך המחותרת. למעשה, לא הייתה כל דרך אחרת להצלתה של יוצי, אלא להיעזר במילאן. מילאן הציג את תנאיו לשחרורה של יוצי:

"אני זקוק לסכום כסף גדול כדי לשחד אנשים בבית הסוהר ואני זקוק לבחורה, שתתלווה אליי ואוכל להציג אותה כגיסתי", אמר. "כמובן, אני צריך בשבילה תעודות מזויפות."

"בשביל מה אתה צריך את הבחורה." שאל פיל.

"אני זקוק לסיבה להוציא את חברתכם מבית הסוהר. אציג את הבחורה כגיסתי, שמחפשת משרתת בביתה," הסביר. "מקובל אצל המשפחות

הגרמניות, שעובדות בבתייהן אסירות. ניכנס לתא של חברתכם ונבחר אותה כמשרתת."

"והם יאמינו לך?" שאל פיל.

"הם יאמינו, כי הרעיון לא יהיה שלי. אני אספר לחבריי הגרמנים על מצוקת העבודה בביתה של גיסי ואגרום לך, שהם יציעו את ההצעה להשתמש באחת האסירות," הסביר מילאן וחיך.

התנאי של שליחת בחורה יחד עם מילאן לבית הסוהר, היה תנאי קשה ביותר.

"תודה על נכונותך, נדון בעניין, חזור אלינו מחר," אמר לו פיל. חבורת המחותרת הייתה בדילמה קשה, אך הרצון לשחרר את יוצי היה חזק מכול. מילאן חזר למחרת.

"אנחנו מקבלים את הצעתך, ניתן לך עכשיו את מחצית הכסף ואת היתרה תקבל אחר סיום הפעולה," אמר לו פיל, "ואם תרמה אותנו, גורלך יהיה רע ומר."

"לא אאכזב אתכם," השיב מילאן.

נשארה המשימה הקשה, לבחור את הבחורה שתתלווה למילאן. מי מקרב החברות של אנשי המחותרת, מי מקרב האחיות וחברות התנועה המתאימה ביותר? היא צריכה להיות בעלת חזות ארית, קרת רוח ונכונה להיכנס ללוע הארי ולסכן את נפשה.

פיל, רפי, מימיש ואפרה ישבו ושתקו שתיקה ארוכה. אף אחד מהם לא העז להציע מועמדת משלו. רפי היה הראשון שדיבר:

"אני חושב, שציפי המתאימה ביותר למשימה. יש לה כל הכישורים הנחוצים. יש לה תעוזה, היא דוברת גרמנית טובה והיא בחורה נאה מאד." אפרה החוויר. ציפי הייתה חברתו.

"אם היא מסכימה, כמובן," הוסיף רפי.

"גם אני חושב, שציפי המתאימה ביותר," חיזק פיל את דברי רפי.

”אפרה, מה דעתך?” פנה פיל אל חברו.

”אני לא יודע. אני מהסס אם רשאים אנו לסכן את ציפי,“ השיב אפרה.
”אדבר על ציפי,“ סיכם את השיחה.

יוצי הייתה המבוגרת בחבורת המחותרת, היא הייתה כבר בת 32. חבריה היו צעירים ממנה, מי בשנתיים-שלוש ומי יותר. היא הייתה כבר בעלת ניסיון רב בכל הקשור בחיי סכנה, היא ראתה את הגירוש מסלובקיה, היא נרדפה, נתפסה, נכלאה והשתחררה. אפשר שבזכות הניסיון שצברה ואופייה החזק עמדה בעינויים ולא הסגירה את חבריה.

ציפי ויוצי הכירו זו את זו זמן קצר לאחר בואה של יוצי להונגריה במחצית השנייה של 1942. הן התוודעו במעון לנערים עובדים ברחוב זלדמאלי (Zöldmáli) בִּבּוּדָה (Buda), בחלק ההררי של הבירה. המעון השתייך לקהילה היהודית והעובדים והמדריכים בו היו חברי השומר הצעיר. ציפי עבדה במעון ואילו יוצי באה לשם לעתים קרובות כדי לנוח במשך שעות אחדות וליהנות מארוחה חמה.

ציפי הסכימה ליטול על עצמה את הסיכון.

”צריך להציל את יוצי,“ אמרה. ”מישהו צריך לעשות את המעשה.“

ציפי ומילאן נפגשו. מילאן העביר את מבטו על ציפי וסקר אותה מכף רגל ועד ראש.

”בחירה טובה,“ קבע. ”את לא צריכה לדאוג,“ הרגיע את ציפי, ”אנחנו נצליח ונציל את החברה שלך.“ מילאן הסביר לה את המשימה. ציפי למדה את זהותה החדשה והייתה מוכנה ליציאה.

ציפי ומילאן עלו על הרכבת ונסעו לסגד. בתחנת הרכבת חיכתה להם מכונית עם נהג, אותם שכר מילאן בעוד מועד. מיד נסעו לבית הסוהר. בכניסה נבדקו היטב תעודותיהם אך במשרד של בית הסוהר התקבל מילאן כמכר ותיק.

”הרס“ של בית הסוהר ועוד חיילים ילוו אתכם לתא ושם תוכלו לבחור את האסירה,“ אמר הקצין התורן למילאן.

הרס"ר, שני חיילים, מילאן וציפי צעדו לאורך המסדרונות האפלים, עד שהגיעו לאחד התאים. הרס"ר פתח את הדלת במפתחות וכולם נכנסו לתא. מילאן וציפי עמדו לְפָנִים ואחריהם הרס"ר והחיילים. כאשר התרגלו לאפלה התגלה לנגד עיניהם מראה מחריד. על רצפת התא ישבו או שכבו כעשר נשים מלוכלכות, מוכות וחבולות. על פני אחדות מהן נראו מכות טריות. הנשים, בקרעי בגדיהן ניסו לכסות את מערומיהן. שערותיהן היו פרועות ותלושות וכתמי דם כיסו את המקומות שפעם היו שם שערות. מעיני רוב הנשים ניבטו פחד ואימה ושיגעון. בעיני אחדות מהן ניבטה אדישות. היו אלה נשים יהודיות, שעבורן תם מעגל החיים. הן אמנם נשארו בחיים אך רק בשביל התעללות סדיסטית של הנאצים הגרמנים וההונגרים.

"יהודייה ארורה, שרוצה להיות משרתת, תקום מייד!" זעק הרס"ר בקול אימים.

הנשים לא זעו ולא נעו. עשרים זוגות עיניים ננעצו במילאן וביציפי. ציפי, מתחת לבגדים רעדה בכל גופה, אך פניה היו שלוות. בשארית כוחותיה שמרה על קור רוחה.

אף אחת מן הנשים לא קמה. הן קלטו רק את אימת קולו של הרס"ר, שבישרה על הצלפות השוט ומהלומות האֵלֶה.

ציפי העבירה מבטה על הנשים ולפתע הבחינה ביוצי. גופה שהיה חבול כולו לא היה שונה ממראה יתר הנשים, אך עיניה החומות העידו, שזאת היא. יוצי הייתה תמיד בעלת קומה זקופה ומצחה הגבוה והבהיר הביע תמיד תבונה וביטחון. עתה היא הייתה שְׁבֵר כְּלִי. ציפי עמדה לפרוץ בזעקה. מילאן שעמד לידה הרגיש בכך ולחץ את זרועה בחוזקה.

הרס"ר עמד בצד והביט בנעשה. שני החיילים ניצבו פסוקי רגליים. עיני יוצי וציפי נפגשו. יוצי זיהתה את ציפי. היא ניסתה לקום ממקומה אך לא היה בה כוח.

"אֵת זאת אני רוצה!" הצביעה ציפי בהחלטיות על יוצי. "היא תתאים, היא חזקה."

"אולי נמצא אחרת במצב יותר טוב?" שאל הרס"ר.

"כולן שוות", קבע מילאן וזאת נראית חזקה מכולן. קומי, ארורה,
בעט מילאן ביוצי. "אם לא תזוזי מיד, ניקח אחרת."

ציפי ומילאן ניגשו ליוצי והקימו אותה בחוזקה ממקומה.

"לכי כבר!" הרעים עליה מילאן.

יוצי התחילה ללכת בשארית כוחותיה. מילאן וציפי הודו לרס"ר על עזרתו, החתימו את תעודת השחרור שהייתה בידם ויצאו יחד עם יוצי משערי בית הסוהר. בחוץ חיכתה להם המכוננית בה הגיעו למקום. שלושתם נכנסו פנימה והמכוננית התחילה בנסיעה. כאשר התרחקו מבית הסוהר מרחק של כמה מאות מטרים, נעצרו בצד הדרך, ציפי ויוצי נפלו זו על צווארי רעותה ובכו בכי גדול, בכי של כאב ושמחה. עוד במכוננית הִשְׁקו והאכילו את יוצי וטיפלו בפצעיה.

בשעות הערב הגיעו לבודפשט לדירת המסתור של פיל. בדירה כבר חיכה להם מימיש, שרעד מהתרגשות ולא הצליח להוציא הגה מפיו. מילאן קיבל את יתרת הכסף, שהובטח לו.

"תודה, לך, מילאן. לא נשכח את מה שעשית, אבל יש לנו עוד משימה בשבילך", אמר פיל. "יש עוד אסירים שצריך לשחרר אותם."

"אני מוכן", השיב מילאן.

המשאלות המוזרות

יוצי הייתה פגועה גופנית ונפשית. בעוד מועד סודרה לה דירה מתאימה בה גרה עם מימיש. תמרה, חברתו של רפי, טיפלו בה. גם מימיש היה במצב גופני ונפשי קשה. מצד אחד שמח שיוצי שוחררה ומצד שני לא הצליח להתמודד עם מצבה. ליוצי היו הזיות וחלומות רעים. עקבות העינויים נִפְרו בה היטב. הובא אליה רופא יהודי, שטיפל בפצעיה, אך בנפשה הפגועה לא הצליח אף אחד לטפל.

יוצי החליטה שמעתה ואילך תתמסר להנאות ולפינוקים. היא דרשה ממימיש, שישגיג עבורה בננות ושוקולד. מצרכים אלה היו נדירים אם לא בלתי מושגים באותם הימים. רצונותיה היו בלתי ריאליים. למרות זאת הלך מימיש לשוק הפשפשים הגדול בכיכר טלקי (Teleki tér), שם היה הסיכוי הגדול ביותר למלא את מבוקשה של יוצי. בשוק זה ניתן היה לקנות כמעט הכול, גם תעודות מזויפות, גם נשק וכמובן, מצרכים בשוק השחור. המחירים שצריך היה לשלם עבור כל אלה, היו גבוהים ביותר. מימיש הצליח במשימתו והביא ליוצי גם בננות וגם שוקולד. מימיש היה מסכן ואומלל מול המשאלות-התביעות של יוצי. חבריו הנידו ראש אך סייעו לו בביצוע המשימות שהוטלו עליו. בעקבות הבננה והשוקולד באה ההכרזה המפתיעה של יוצי:

“אני רוצה להיות בהיריון. אני רוצה ילד!” הכריזה.

מימיש שוב היה אומלל וחסר אונים מול עוצמת הכאבים והרצונות של יוצי. אישה שחיה בתנאי מחתרת בסכנת חיים, לפי כל היגיון בריא, לא יכלה להרשות לעצמה להיות בהיריון. ואם קרה שאחת הבנות נכנסה להיריון, דאגו מיד שתעבור הפלה.

“מי יודע מתי תיגמר המלחמה? היא יכולה להימשך עוד חודשים ואולי אף שנים.”

“איך נוכל לדאוג לשלומה של אישה בהיריון?”

“מה נעשה עם אָם ותינוק?”

“האם נוכל כל פעם להחליף מקום מגורים כמו שאנו עושים עכשיו?”

אלה היו מקצת ההשגות והשאלות שהועלו במפגשים של החברים.

“אולי תוכל לשכנע אותה לחכות עוד עם ההיריון,” הציע רפי למימיש.

“היא לא תשתכנע,” השיב מימיש בייאוש.

“אולי הבנות יצליחו להסביר לה בפני אילו סכנות יעמדו היא והתינוק?” הציע אפרה. דבר לא עזר, יוצי עמדה על דעתה.

מקורות המידע

מפלת הגרמנים הייתה ודאית. הוורמכט הוכה בחזית המזרח, בצפון אפריקה ובדרום איטליה וממש בימי המאסר של יוצי, בראשית יוני 1944, התרחשה הנחיתה של בעלות הברית בנורמנדי. רדיו בי.בי.סי בישר את הבשורה שכולם ציפו לה. בי.בי.סי. שידר את שידוריו בשפה ההונגרית, שנקלטו היטב והיו מקור המידע המהימן בתקופת המלחמה. עם זאת, הצבא הגרמני היה עדיין חזק, נלחם בכל החזיתות ושלט ביד חזקה בכל ארצות הכיבוש, ומשרתיו ההונגרים, דווקא משום שהקץ היה קרוב, הפכו יותר ויותר אכזריים.

יוצי, שנכנסה להיריון, זקוקה הייתה למזון משופר, למנוחה ולרגיעה. פיל ומימיש החליטו להוציא אותה מבודפשט. פיל נסע אל אחיותיו אָלה וְשׁוֹשָׁה ואל חברתו טובה לאגם הבלטון (Balaton). הבנות עבדו כאומנות דוברות גרמנית עם ילדיהם של דיפלומטים בולגריים. משפחות הדיפלומטים באו לבלטונפירד (Balatonfüred) שליד האגם בגלל ההפצצות מהן סבלה בירת הונגריה וכמובן למטרת נופש, בילויים ורחצה באגם. פיל נסע עם תעודות מזויפות בשם יאנוש סאבו (János Szabó) ולבש מדים של קצין רכבת. הוא נפגש עם הבנות וסיפר להן על יוצי ועל מה שקרה לה במעצר בבית הסוהר בסגד.

”מימיש לא מסוגל לטפל בה ולדאוג לה ואנחנו לא יכולים להחזיק אותה בבודפשט. היא עלולה לסכן את עצמה ולהסגיר את כולנו, הסביר, ”אני רוצה להביא אותה אליכן.”

הבנות לא היססו והשיבו בחיוב. יוצי הובאה על ידי פיל לבלטונפירד. הוא מסר לבנות סכום כסף נכבד עבור מחייתה. יוצי הייתה עדיין מבולבלת אך החבלות החיצוניות נעלמו. הבנות לא יכלו לקחת אותה למקומות המגורים שלהן אצל הדיפלומטים, על כן שכרו לה חדר בקרבת מקום. היה חשש שיוצי, למרות שצוידה בתעודות מתאימות, ברגע של חולשה או בלבול תסגיר את עצמה. ואמנם, ליוצי היו סיוטי לילה.

"אני בהיריון ואני לא יודעת מה יהיה אתי ועם התינוק. ציפורים נכנסות אליי לחדר," אמרה. "אני לא מסוגלת לישון. מימיש חולה מאד, מה יהיה? מה יהיה?"

עברו ימים אחדים ויוצי החלה ליהנות מן החיים. הימים היו ימי קיץ, המים באגם היו חמים ונעימים ויוצי נהגה להתרחץ, לשחות ואחר כך לנח. חברותיה שמרו אתה על קשר יומיומי.

יוצי שהתה בבלטונפירד שבועות אחדים ושבה לבודפשט. היא גרה עם מימיש בדירות שונות, אחת מהן הייתה כנראה שכירות-משנה אצל איש 'צלב החץ' הפאשיסטי.

יוצי כתבה ב'תחנות בזמן': "אני צריכה לעזוב את דירתך."

מימיש היה רוב הזמן חולה והיה זקוק למאכלים דיאטטיים, שקשה היה להשיג אותם.

בבודפשט שרר רעב. גם הרוסים וגם האמריקאים הפציצו את העיר, בעיקר את אזורי התעשייה ומחנות הצבא, אך גם את אזורי המגורים. המטוסים הרוסיים המריאו משדות תעופה שעל גבול הונגריה ואילו האמריקאים משדות תעופה בדרום איטליה. ביום נראו המטוסים האמריקאים גבוה בשמיים ואילו בלילה נדלקו הזרקורים עם אלומות אור רבות עוצמה, כדי לחפש את המטוסים ולירות עליהם בתותחים.

יוצי דיברה על הריונה באוזני חברותיה, שבאו אליה. לפעמים שמחה על ההיריון, לפעמים התביישה והייתה מיואשת ומלאת דאגה לגבי גורלה וגורל התינוק. לא אחת אמרה: "אולי הפשיסטים יהרגו אותי?"

יוצי כתבה ב'תחנות בזמן': "אני נוסעת לקומורנו (Komárom) להביא תעודות להוריו של מימיש." היא אינה מציינת את מועד הנסיעה ואת טיב התעודות. ועוד כתבה: "קיבלתי מכתב אחרון מהוריי ואחותי."

מדובר במכתב, שהגיע לידיה דרך דודתה בווינה. המכתב נכתב כשנה וחצי לפני כן, במקום הגירוש, באופולה שבפולין. אין אנו יודעים כיצד התגלגל המכתב זמן כה רב וכיצד הגיע לידיה של יוצי ומה היה תוכנו.

אחר־כך כותבת יוצי, שחלמה חלום על אבא. בחלום זה היא ראתה את מותו של האב. שנים רבות מאוחר יותר יוצי כתבה סיפור אַלְגוֹרִי על גורל משפחתה בשם 'שלושה חתלתולים'. בסוף הסיפור היא כותבת: "הם פחדו מאד. קודם התחיל השולחן לבעור, אחר־כך הכיסאות, המיטות ולבסוף נשרף הבית כולו וגם החתלתולים..."

בראשי הפרקים של 'תחנות בזמן' כותבת יוצי על הימים לפני השחרור ואחריו:

"החזית מתקרבת מאד, גם הנוצרים ההונגרים בורחים... אני מביאה להם מסמכים משוכללים (כנראה להוריו של מימיש)... אנו עוברים לדירה חדשה. מימיש עובד ב'צלב האדום'. רָעֵב... שומעים רדיו. [...] דוד הקטן (דוד גרוס-גור), מספר שנתפס יחד עם מיקי (לנגר) ושחרר במבצע נועז..."

תפיסתו של דוד גור וחבריו יחד עם מעבדת זיוף התעודות ארעה סמוך לחג המולד של 1944 והשחרור הנועז בוצע ימים אחדים לאחרי מכן.

'תחנות בזמן': "דוד חולה, מחפשים עם ז'וז'קה (שושה) רופא. חורף. הרחובות מכוסים מתים. אווירונים רוסיים מתקיפים.

"עשירי בינואר 1945. טנק רוסי ברחוב. טנק גרמני בורח. אווירונים מתקיפים. בית בן שש קומות מותקף, רק שתי קומות נשארו. אנו יורדים למרתף. פחד מהפאשיסטים. [...] בבוקר הגיעו החיילים הרוסיים הראשונים. [זה קרה כנראה ב־18 בינואר 1945]. חייל רוסי מתקיף אותי, אַחַר מגן עליי.

"באים משה פיל עם חברתו. בא מילאן עם אמא. מילאן מתקן את החלונות, מביא אוכל וכיריים."

אחרי עשרה חודשים של סבל ומאבק בודפשט השתחררה.

יוצי השתתפה באופן פעיל בפעולות המחתרת, עד נפילתה בידי הגסטפו. מימיש היה פעיל במחתרת עד השחרור, בינואר 1945.

הפעילות של המחתרת החלוצית

בשנת 1944 הייתה תחושה שהמלחמה מתקרבת לקצה. החל מרוץ נגד הזמן ומטרת תנועות הנוער החלוציות הייתה להציל ככל האפשר יותר יהודים. הפעילות המחתרית כללה בעיקר את התחומים הבאים:

זיוף תעודות

מעברות המחתרת זייפו כ-120.000 תעודות מזויפות מכל הסוגים: תעודות לידה, תעודות נישואין, תעודות זהות, תעודות רישום מגורים ותעודות בהתאם לצרכים מיוחדים. תעודות אלה חולקו ללא תשלום ולכל דורש. פעולה זאת החלה כבר בשנת 1941 עם הגעת הפליטים הראשונים מפולין ומסלובקיה.

שליחים לערי השדה

כ-150 שליחים נשלחו בחודשים מרס-אפריל-מאי 1944 לריכוזי היהודים בערי השדה ולמחנות של הפלוגות לעבודת כפייה, כדי להזהיר אותם מפני הצפוי להם מידי הפשיסטים. השליחים נשאו אתם תעודות מזויפות וכסף עבור אלה שמוכנים היו לברוח.

ה'טיוול'

במשך חודשי הקיץ הוכרחו אל מעבר לגבול, ליוגוסלביה ובעיקר לרומניה כ-16.000 יהודים, שחלקם הגיע לארץ ישראל.

הבונקרים

נעשה מאמץ, להקים בונקרים לפי הניסיון של פולין. בונקרים כאלה הוקמו בפֶּשֶׁט וגם בבֶּרְדֶּה. הניסיון כשל והשוהים בבונקרים נתפסו ונהרגו.

בתי ילדים

כ־60 בתי ילדים הוקמו בכודפשט, רובם בסתיו 1944, תחת חסות ה'צלב האדום הבינלאומי'. חברות וחברי תנועות הנוער אספו ברחבי העיר את הילדים היהודים היתומים וטיפלו בהם. כ־4,000 ילדים ניצלו בדרך זאת.

שחרור ממחנות העבודה ומבתי הסוהר

רבים מקרב הפעילים במחתרת תנועות הנוער הציוניות נפלו לידי הפאשיסטים וכל העת נעשו מאמצים לשחררם. היו מבצעי הצלה נועזים שהצליחו והיו כאלה שכשלו.

'בית הזכוכית'

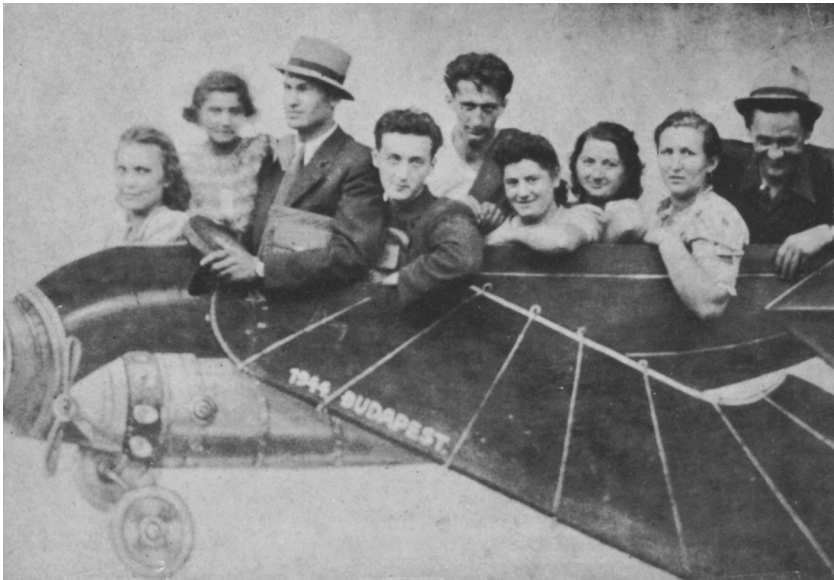
'בית הזכוכית', שהיה בבעלות סוחר זכוכית יהודי, שכן בלב העיר. מצאו בו מקלט כ־3,000 יהודים תחת חסותו של קרל לוץ, סגן הקונסול השוויצרי. בבית זה היה אחד המרכזים של הפעילות המחתרתית של תנועות הנוער הציוניות.

'אָפּוּס' השועית

חברי המחתרת סיפקו מזון לגטו הרעב, לבתי הילדים, ל'בית הזכוכית' ולבתים המסומנים בהם שהו יהודים. המזון הושג מסוחרי מזון, שברשותם נשאר עוד כמויות גדולות של דברי מאכל. ההובלה למקומות השונים נעשתה בחסות 'הצלב האדום הבינלאומי'. המצרכים נקנו בכסף, שהתקבל מיהודים בעלי אמצעים ועל סמך התחייבות בכתב, שנמסרה לידי הסוחרים שיקבלו אחרי השחרור את התמורה. ואמנם, התחייבויות אלה מולאו במלואן, במימון הסוכנות היהודית.

מימיש 1944

בגן השעשועים, לאחר השחרור מבית הסוהר בסגד. מימין לשמאל: מילאן, רעייתו, שתי חברות הקבוצה, מימיש, האנס, פיל, בתו של מילאן, מאני

חיים חדשים

1946–1945

מיד אחרי השחרור הוקמה בדירה גדולה במרכז העיר פלוגת ההנהגה של השומר הצעיר. בפני החברים עמדו משימות חדשות, ללקט את שארית הפליטה, להוציא את אלפי הילדים ששהו בבתי הילדים אל ערי השדה כדי שאפשר יהיה לדאוג לכלכלתם ולקדם את עלייתם של היהודים לארץ-ישראל. נבחרה דירה ברחוב וילמוש צ'אסר 65 (Vilmos Császár út), ששמו שונה מאוחר יותר לרחוב בייצ'י ז'ילינסקי (Bajcsy Zsilinszky). פיל וחברתו, טובה, רפי בנשלום וחברתו תמרה ואפרה אגמון וחברתו ציפי נכנסו לגור בדירה. גם מימיש ויוצי אמורים היו לגור יחד אתם, אך יוצי, שהייתה כבר בהיריון מתקדם, הכריזה, שהיא זקוקה לפרטיות ואינה מוכנה לגור עם החבורה. היא אפילו לא הייתה מוכנה לבקר בדירת ההנהגה.

מימיש היה כל העת חולה ועבור יוצי הפתרון הטוב ביותר היה לצאת מבודפשט אל אחת מערי השדה. תאריך הלידה הלך והתקרב ומצבה הנפשי של יוצי המשיך להיות קשה. היו לה עדיין חזיונות בלהה, שיהרגו את תינוקה.

שושה, אחותו של פיל, שגרה יחד עם אחותה אֶלָה ברחוב דמייניץ (Damjanics) שם שכנה לפני השחרור המעבדה לזיוף תעודות, התנדבה לטפל ביוצי כל עוד היא בעיר הבירה.

בבודפשט היה עדיין מחסור גדול במצרכי מזון חיוניים וכל מי שיכול היה, נסע לכפרים או לאחת מערי השדה.

חודש מאי 1945. העיר סגד שוחררה על ידי הצבא האדום כבר ב־11 באוקטובר 1944, כשלושה חודשים לפני שחרור בודפשט. פיל נסע לסגד ומצא דירה מתאימה לשתי הבחורות, שושה ויוצי, שנסעו אחריו, התמקמו בדירה וגרו בה שבועות אחדים. בפרק זמן זה, גם פיל וגם מימיש באו לבקר אותו.

שושה הייתה בת עשרים, צעירה בהרבה מיוצי וחסרת ניסיון בטיפול ביולדת ובתינוק. היא ניגשה לבית החולים בסגד, ביקשה פגישה עם הפרופסור, מנהל מחלקת היולדות, והציגה לפניו את תעודותיה המזויפות בשם יאבור אילונה (Jávor Ilona). היא השתמשה עדיין בשם המחתרתי שלה, משום שלא היו בידיה תעודות אחרות, ודאי לא התעודות המקוריות שלה. היא הביעה בקשה להתקבל למחלקה כדי ללמוד טיפול בתינוקות. הפרופסור התרשם מן הצעירה היפה והאינטליגנטית, שדיברה גם גרמנית וקיבל אותה מיד כמתלמדת במחלקתו.

שושה עבדה ולמדה בבית החולים ובאותו הזמן טיפלה גם ביוצי, היא קנתה מצרכים עבודה, בישלה ודאגה לכל צרכיה.

כאשר יוצי נתקפה בצירי לידה, שושה הביאה אותה לבית החולים. גם ליוצי לא היו תעודות אוטנטיות. היא נרשמה בבית החולים בשמה השאול, כרומית־קתולית.

ליוצי היו כאבים חזקים והיא שרה. ככל שגברו הצירים, היא הגבירה יותר ויותר את שירתה. שושה פחדה, שמא תתחיל פתאום לשיר בעברית או בסלובקית וברגע של בלבול או חולשה תגלה את זהותה וייווצרו בעיות של אדמיניסטרציה ובעיות אחרות.

הלידה הייתה קשה, היא ארכה שלושה ימים ובסופם ילדה יוצי בן בריא. שושה לקחה את יוצי והתינוק לדירתן וטיפלה בהם. יוצי הייתה עדיין חלשה ונשארה במיטה. לפי הנוהל המקובל ולפי רישום הדת, שושה לקחה את הרך הנולד לכנסייה ושם בטקס נוצרי מסורתי הטבילו אותו.

שושה החזירה את יוצי ואת התינוק לדירתן והיא עצמה התפטרה מעבודתה בבית החולים והודתה לפרופסור, שהצטער מאד על עזיבתה.

מימיש בא לסגד כדי לבקר את יוצי ואת בנו ושמח מאד. הוא נראה חלש ותשוש. שושה הלכה לשוק וקנתה עבורו מצרכים כדי לבשל לו מרק.

שושה חזרה לבודפשט ואילו יוצי והתינוק ינקו נשארו בסגד. מצבה של יוצי השתפר ללא הכר והיא הייתה מאושרת עם בנה. בסגד היה מזון בשפע ותנאי מחייה נוחים.

ב־15 ביוני 1945, כאשר ינקו היה כבר כבן שלושה חודשים, שלחה יוצי מסגד מכתב למימיש לבודפשט:

"...תודה לאל יש לי עוד חלב ואני מקווה שיהיה לי גם בהמשך. כי הוא יהיה זקוק ליותר חלב. בסך הכול המזל מאיר לנו פנים. אתמול קיבלתי מאישה צעירה מאזניים אמיתיות של תינוקות בהשאלה. בדרך זאת אני יכולה לפקח גם על הכמות המדויקת של החלב. נוסף על כך, אני מקבלת ממנה עריסה גדולה בהשאלה... הברנש הקטן הוא ממש בעל שרירים, השכיבה על הבטן מוצאת חן בעיניו מאד... הוא מסתכל, מסובב את הראש לכל הכיוונים וצוחק הרבה. הוא מרוצה מאד כאשר אני שרה לו שירים ובמקרים אלה הוא תמיד צוחק. ז'וז'יקה (שושה) ודאי סיפרה לך שיש לו עיניים כחולות ועפעפיים ארוכים... יש לציין שעכשיו הוא מתחיל להיות ממש דומה לך.... כאשר הוא רעב ואינו בא על סיפוקו מיד, הוא מגלה חוסר סבלנות... גם בזה הוא דומה למישהו שאני מכירה... עכשיו כבר ניתן לקבוע באופן הברור ביותר, שאת הרגליים ירש ממך, אבל ידיו דומות לידיים שלי..."

במכתב אחר אל מימיש והוריו, שנשלח אף הוא בתאריך דומה למכתב הקודם, כותבת יוצי:

"...מן הראוי היה לכתוב משהו גם על עצמי. עשיתי ניסיון להיעזר בבחורה צעירה במשק הבית, אבל זה לא פיתרון טוב... גרה אתי יהודית קמ'ן, שהיא ייצור נחמד וחביב והיא שומרת על ינקו כאשר אני צריכה ללכת למקום כלשהו... בילינו שבוע נעים מאד וינקו תמיד נמצא במרכז

ההתעניינות, הוא המגנט שמושך אליו את כולם. אני מקווה, שבקרוב תבוא אלינו ואז תוכל לשחק עם בנך. אני יודעת שאתה נמצא בידיים טובות ביותר ומאמא עושה הכול כדי שתאכל כמו שצריך. עם זאת, כאן קל יותר להשיג את הכול. נחוץ לי רק כסף, נשאר לי עוד 1,800 פנגו..."

יוצי כותבת ב'תחנות בזמן': "...ביקור של יואל פלגי (הצנחן שהגיע מארץ ישראל)... גם נשקה (גולדפרב) גרה שם (בסגד)."

נשקה גולדפרב הייתה אשתו של צבי גולדפרב, חבר תנועת 'דרור' שהגיע מפולין, מן הפעילים המרכזיים של המחתרת. היא נתפסה על ידי הפשיסטים ההונגרים, הובאה לבית הסוהר המרכזי בשדרות מרגיט בבודה ועונתה קשות. יש להניח, שגם נשקה באה לסגד למטרה של מנוחה והבראה.

'תחנות בזמן': "מימיש נוסע לבודפשט לניתוח, הוריו מטפלים בו... אני חולה, חמישה שבועות אחרי הולדת יעקב... מימיש מחלים, אני עוברת עם יעקב לבודפשט... (אנו גרים) אצל הוריו של מימיש ברחוב ואצי אוט (Váci út)... עוברים לבודה... דירה חדשה ברחוב פרנצייה (Francia út). [...]. החלטנו לחזור לסלובקיה בגלל הרכוש".

באותה עת עדיין ניתן היה לדרוש את רכוש המשפחה וגם לקבל אותו בחזרה. מאוחר יותר, עם כינון המשטר הקומוניסטי, היה זה בלתי אפשרי.

יהודית לפני הלידה, סגד, 1945

מימיש עם יעקב, סגד 1945

בבית היולדות האוניברסיטאי על שם מיקלוש הורטי,
בסגד. התינוק מימין הוא יעקב ולידו עומדת שושנה,
אחותו של פיל, 1945

בחזרה לסלובקיה

1948–1946

שוב רישום ב'תחנות בזמן': "בסטובי טפליצה (Stuby Teplice) עם יעקב. נסיעה לטרנבה במעיל קרוע. פגישה עם הרמינקה, פֶּרְקוֹ, טופיזה ואשתו טופיל. מבטיח לעזור... עוברים לטרנבה. מְנָצִי נְנִי (Manci néni)... החזרת מכונת הכתיבה. [...] אני מטפלת ביעקב ובמשפטי. החזרת הרכוש... מכרתי בית אחד ללאצי ולהלם..."

דברים אלה מעידים על מטרת הנסיעה לסלובקיה, החזרת הרכוש. לפי דברי יוצי, היא הצליחה במשימתה ואף מכרה את אחד הבתים של משפחתה. (כנראה היו בית או בתים נוספים.) כמו כן, היא פגשה אחדים מידידיה בעבר ובני משפחתה.

שושה אף היא עברה מבודפשט לסלובקיה. מקום מושבה היה בברטיסלבה שם עסקה בענייני 'עלייה בֵּית', כלומר, בארגון עלייה בלתי גלית לארץ. שושה פגשה את יוצי בסלובקיה. באותו הזמן יעקב-ינקו היה עוד תינוק.

שושה, שידעה על בדידותה של יוצי, נסעה פעמים אחדות לבקר אותה בעיירה סטובי טפליצה, בעיקר בימי ראשון, יום השבתון. היא נסעה ליוצי במכונית, שהייתה ברשות ארגון 'עלייה בֵּית'. התלוו אליה השליחים מארץ ישראל, מלכה בורגר מקיבוץ מענית ושמעונוקה מקיבוץ העוגן.

אחד הצילומים שצולמו באותם ימים מנציח את הפגישה. על גבי הצילום רשום התאריך 10.6.1946, כלומר כשנה וחצי אחרי השחרור, כאשר יעקב היה בן שנה וחודשיים.

לפי עדותה של שושה, יוצי הייתה אז במצב גופני ונפשי טוב, טיפלה באהבה רבה בבנה, אך הרגישה עצמה בודדה. מימיש היה רוב הזמן בנסיעות. בביקורים שלה אצל יוצי לא פגשה אף פעם את מימיש. באחד הביקורים, יוצי סיפרה לשושה, שהיא שוב בהיריון.

יוצי כותבת ב־25.10.1948 במכתב מסלובקיה למארי ולמילאן: "בערך ב־15 בנובמבר אנו נצא מפראג לישראל. מיד לאחר שנגיע ונסתדר קצת, אספר עליכם למכרינו המשותפים, לפיל, לרפי וכו' ואז נראה אם אפשר יהיה לממש את התכנית שלי. אני מאד אשמח אם זה יצליח ואתם תמצאו שם מולדת חדשה. אני אעשה כל שביכולתי, שזה יצליח. אל תדאגו, אנו לא נשכח אתכם, הרי מה שאתם עשיתם למעני ולמען אחרים, אי אפשר וגם אסור לשכוח..."

ממכתב זה מסתבר, שכוונתם של מארי ומילאן הייתה להגיע לארץ ולהשתקע בה. בהמשך כותבת יוצי: "עכשיו שוב יש לי המון סידורים בהכנה לדרך. עם שני ילדים קטנים יש המון עבודה, אבל ברוך השם אני מתמודדת ואני רק מבקשת כוח ובריאות מן הקדוש־ברוך־הוא כדי שנוכל לעבור את נקודת המפנה הזאת.

"מימיש נמצא בבית מעט מאד. רק אתמול חזר ליום אחד לאחר היעדרות של שלושה שבועות. הוא היה אצל הוריו כדי להיפרד. הוא עדיין לא עובד. גם ינקו שלנו נהיה מאד לוחמני, עד עכשיו הוא היה ילד כל כך טוב, אבל אין דבר, לא צריך להיות טוב מדי. צריך המון סבלנות אתו, אבל ככה זה עם ילדים.. מירימקה הקטנה מתפתחת יפה, עכשיו היא בת ארבעה חודשים ומשקלה מעל שישה קילוגרם."

יוצי כותבת ב'תחנות בזמן': "פרצה מלחמת השחרור בארץ. מימיש מצטרף לבריגדה הצ'כוסלובקית. אני בהיריון עם מירי... מימיש רוצה לעלות ארצה. אני מבקשת לסיים את ענייני הרכוש בטרנבה..." ובהמשך: "מירי נולדה בברטיסלבה. הכנות לעלייה."

ביוני 1948 הוקמה בצ'כיה ובסלובקיה הבריגדה הצ'כוסלובקית, שמטרתה הייתה לגייס יהודים, שיילחמו בארץ במלחמת השחרור ואמנם, התנדבו כ-2,600 יהודים, וביניהם מימיש.

Sanatórium ÚSP pre pôrodníctvo
 a ženské choroby v Bratislave

Číslo: 952 / 1948

Potvrdenie o liečení

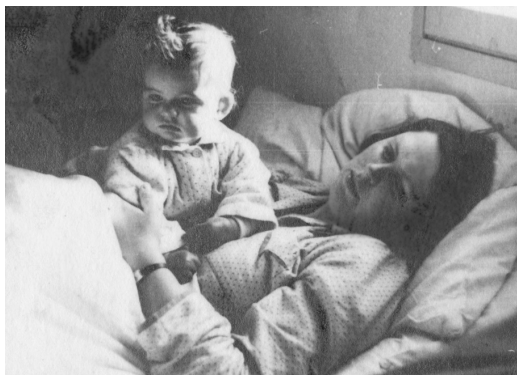
Meno a priezvisko	Herbertova Juvanta		
Dátum narodenia	26. VI 1942		
Bydlisko	Toma Štásova 31		
Deň prijatia	17. VI 1948	Diagnóza:	Partus
Deň prepustenia	23. VI 1948	Poznámka:	

Prísta ošar. ✓ dňa 23. VI 1948

Za správu listavu
 Hlavný lekár: *[Signature]* Sanatórium ÚSP pre pôrodníctvo a ženské choroby v Bratislave správca

L.Ú. 4/50

למעלה: אישור מבית החולים על לידת מירי למטה: יהודית עם מירי כבת חודשיים, ברטיסלבה, 1948

בארץ

1974–1948

צעדים ראשונים בארץ – מאבק על הקיום

יוצי ושני ילדיה עלו לארץ באווירון. בשדה התעופה בלוד חיכה להם משה אלפן (פיל) עם מכוננית וכולם נסעו למקום הזמני של קיבוץ העוגן, ליד כפר סבא. מימיש נשאר עדיין בסלובקיה והגיע לארץ מאוחר יותר "עם החולים", כפי שיוצי כותבת. אפשר שהכוונה היא שמימיש ליווה חולים לארץ, ואפשר שבמסגרת ה'בריגדה הצ'כוסלובקית' עלה בקבוצה של חולים.

לפי זיכרוננו של יעקב, מימיש הגיע לארץ מסלובקיה דרך יוון. יוצי זוכרת במיוחד את מסיבת החנוכה בקיבוץ העוגן.

כאשר יוצי הייתה כבר בארץ, הגיע מסלובקיה גם ה'ליפט' – ארגז המטען, שהיא שלחה טרם צאתה לדרך. יעקב זוכר שב'ליפט' היו מיטה זוגית, ויטרינה עגולה, רהיטים מודרניים של פינת אוכל ומכוננת התפירה. יוצי ומימיש החליטו לעזוב את קיבוץ העוגן ועברו לגבעת רמב"ם. מימיש קיבל עבודה בצה"ל, כצלם במודיעין ואילו יוצי התחילה ללמוד עברית.

הפירוד

יוצי ומימיש נישאו כנראה עוד בהונגריה או לאחר שהגיעו לקיבוץ העוגן. מן הכסף שיוצי קיבלה עבור רכוש המשפחה בסלובקיה קנו היא ומימיש דירה בביצרון, קרית רמב"ם ומאוחר יותר בקרית שלום. לאחר שהתגרשו יוצי מכרה את הדירה בקרית שלום וקנתה דירה בפתח־תקוה.

מימיש נעדר לעתים קרובות מן הבית וכנראה עבד כבר כצלם סרטים בסוכנות 'ויזנ'וֹז' שברבות הימים הפכה לסוכנות 'רויטרס'. בשלב מאוחר יותר יצא מימיש לשוק האזרחי והיה צלם של הסרטים הישראליים הראשונים, ביניהם הסרט 'שמונה בעקבות אחד'. הוא עבד עם אורי זוהר, בומבה צור ואחרים. בתקופה זאת, בשנות ה־50, יוצי ומימיש ישנו כבר בחדרים נפרדים. מימיש נהג לנסוע תכופות לחו"ל, הוא בא לדירה כדי לאסוף חפצים אחדים ויצא לדרכו. הילדים לא הבינו למה איננו שוהה יותר בבית ולא הבינו מה קורה בין ההורים.

באמצע שנות ה־50, כאשר יוצי ומימיש נפרדו, מימיש עבר לגור בדירה בגבעת רמב"ם, שהייתה עוד בבעלותם. יעקב ביקר אצלו לפעמים. זה היה עוד לפני ההתקשרות של מימיש עם מגדה. מימיש חי בדירתו בעזובה מוחלטת, היה רוב הזמן חולה ויעקב טיפל בו מדי פעם.

יעקב מעיד על עצמו, שהוא כעס על ההורים בגלל פירוק המשפחה. אחרי הפירוד ממימיש, לא ביקרה יוצי בהעוגן, כי לא רצתה לפגוש אותו שם. גם חברי העוגן לא ביקרו אצלה. יושקוֹ־יוסף מאיר, חבר קיבוץ געתון, מאנשי המחתרת הבולטים בהונגריה, שמר כל השנים על קשרים עם יוצי ונהג לשלוח לה גלויות ברכה לראש השנה.

ב־1957 התחתן מימיש עם מגדה יודקוביץ' והם עברו לגור בדירה קטנה ברחוב בלוך 22 בתל־אביב.

לפני נישואיהם גרה מגדה בחיפה, על הר הכרמל. מימיש נהג מדי פעם להביא אל דירתה את יעקב ואת מירי. הילדים אהבו להביט במשך שעות מחלון הדירה על העיר ועל הנמל.

יהודית, מימיש והילדים' 1950

יהודית עם יעקב בן השנתיים

יהודית עם יעקב, 1947-1948

יהודית עם מירל' 1950

יהודית, יעקב, מירי ועוד ילדה על מדרגות
הבית בגבעת רמב"ם

יהודית עם יעקב ומירי בקרית שלום

מימיש עם מירי

יהודית, יעקב ומירי ביום הולדת 7 של יעקב

יהודית עם מירי בחג החנוכה בגן

יהודית עם מירי 1949-1950

מימיש ומגדה בכיכר מלכי ישראל, שנות ה-70

מגדה, הייתה נשואה קודם לאיש שעבד בצי"ם ולא היו להם ילדים. גם עם מימיש לא היו לה ילדים משותפים.

יוצי כותבת: "דצמבר 1960. הילדים נפגשים עם מימיש, הוא בא לקחת אותם. למימיש יש רכב."

ב-1962 יוצי התגרשה רשמית ממימיש. לפי הסכמתה של יוצי, מימיש שילם מעט מאוד דמי מזונות, כי היא הייתה מעוניינת להתגרש ממנו.

אפריל 1962. יוצי כותבת: "דיון עם מימיש על ענייני מזונות. הוא משלם מעט מאוד עבור הילדים למרות שהולך לו טוב ולכן אני צריכה לתבוע אותו."

1963: "ההוצאות שלי הן פי שלושה ממה שמימיש משלם. כבר יותר משנתיים נמשכת התביעה נגדו. הדיונים יסתיימו בעוד כשבועיים, סביב אוקטובר. התשלום יהיה רק עבור מירי כי יעקב כבר אינו גר בבית. ברור, שיש הרבה הוצאות גם ליעקב: נסיעות, דמי כיס וכו', אני כורעת תחת העול.

יחד עם הילדים החלטנו, שנמכור את הבית ונקנה דירה קטנה יותר ובדרך זאת נוכל לשלם את החובות. אני לא יודעת היכן לקנות דירה, אולי באזור בת-ים משום שלפי דעת הרופאים, האקלים שם מתאים יותר לבריאותי."

ינואר 1964. יוצי כותבת: "בפברואר שוב יתקיים דיון נגד מימיש בבית הדין הרבני בעניין דמי המזונות. אני מקווה שבתום שנתיים זה יהיה הדיון האחרון." ובהמשך יוצי כותבת: "לא יכולתי לחיות אתו, חיי הנישואין שלי היו גיהנום, לכן התחננתי שנתגרש ושהוא יתחתן עם אישה אחרת כדי שיירגע. התודה שלו היא, שהוא נוקם גם בי וגם בילדים, למרות שגורלו שפר עליו והוא מרוויח יפה. אשתו היא אישה רעה, שהתגרשה מבעלה בגללו. היא לא מרשה שילדיו יגיעו אליו הביתה. מירי המסכנה קנתה מתנה לאביה ליום הולדתו, אך אינה יכולה למסור לו אותה, כי כבר למעלה מחודשיים אינם יכולים להיפגש, משום שאשתו לא מרשה לו."

10.2.1964: שוב דיון עם מימיש בבית הדין הרבני. יוצי אינה נוסעת ושולחת את עורך הדין שלה. היא כותבת שאינה רוצה שממימש יראה אותה נעזרת במקל כי בוודאי ירגיש סיפוק מכך.

יעקב ומירי

הדירה בגבעת רמב"ם הייתה קטנה מאד, חדר וחצי ומטבח. יעקב זוכר שלעיתים קרובות הייתה האַפְּלָה ובאחת ההזדמנויות הדליקו אור בדירה ומבחוץ נזרקו על החלון אבנים ושברו את הזכוכית. מירה הייתה אז בחדר ונבהלה מאד. יעקב אינו זוכר מה יוצי עשתה באותו מקרה. יעקב היה בגן-ילדים, ששכן במרחק רחוב אחד מדירתם ויוצי עשתה לילדים תיאטרון בובות. מירי הייתה בגן בשכונת מונטפיורי. יום אחד היה שיטפון גדול, נחל אילון עלה על גדותיו ואי אפשר היה להביא אותה הביתה.

יוצי נהגה לקשט בהזדמנויות שונות את גן-הילדים של מירי בקישוטים יהודיים. כאשר יעקב היה בכיתה א', יוצי למדה ציור במדרשה, וכשיעקב היה בכיתה ב' ומירי בגן-הילדים של הגנת שרה, יוצי והילדים עברו לגור בקרית שלום. יוצי סיימה את לימודיה במדרשה.

1951. יוצי עובדת כמורה בבית ספר. אותה שנה היה חורף קר במיוחד וירד הרבה שלג. יעקב ומירי היו חולים לעתים קרובות בסקרלטינה ובחצבת.

ב-1952 או 1953 כאשר מירי הייתה כבר בכיתה א', יוצי התחילה ללמד בבית ספר 'עליות' ברמת גן, אך הפסיקה את עבודתה בגלל מחלה.

לפי אחד מזיכרונות הילדות של מירי, כאשר הייתה כבת שש-שבע, יוצי שכבה במיטה והזמינה אותה להצטרף אליה. במיטה היה נעים וחם ומירי התכרבלה בשמיכת הפוך העבה דוֹנְ'הָה (dunyha – בהונגרית שמיכה של נוצות אווז), שאִמָּה הביאה מחוץ לארץ. ליד המיטה היו ספרי אומנות רבים. יוצי נטלה לידה את אחד הספרים וסיפרה למירי על הציורים האהובים עליה – ברויגל, ואן-גוך, מאטיס, פיקסו, מודיליאני, סזאן ואחרים. היו שם גם ספרים על אומנות יהודית ויפנית.

בתקופת הילדות והנעורים מירי מצאה אצל יוצי בית ולמעשה זה היה ביתה היחיד באותה תקופה. מימיש היה עסוק בעבודתו ובאשתו החולה, מגדה.

יוצי הייתה אמא תומכת ו'מְאֵשֶׁרֶת' למירי, אך לא אמא מנשקת. מירי לא שמעה ממנה מעולם את המילים 'לא' או 'אסור'. יוצי לימדה את מירי להתמודד עם החיים, להיות עצמאית ונטעה בה ביטחון עצמי. היא נהגה לספר לה על הצלתה על ידי מילאן.

מרס 1959. יוצי כותבת: "בצילום ממסיבת פורים אני נראית שמנה מדי ומירי לבושה בלבוש הונגרי. יעקב מצולם עם הכלבלב הקטן שלו, גם הוא שמנמן, אבל בינתיים ירד במשקל וגם גדל והוא כבר בגובה שלי."

ובהמשך: "יעקב עובר לבית ספר תיכון ומקבל מלגה, כך שלא צריך לשלם עבורו הרבה שכר לימוד ואני מקווה, שאוכל בכל זאת לעמוד

בתשלומים הנותרים. הוא תלמיד מצוין, מתעניין בעיקר במכונות ובמטוסים. הוא השתתף בקורס. יש לו ידיים זריזות וראש מעולה. מלבד זה הוא כולו לב ומאד טוב אליי. יעקב נותן שיעורים פרטיים ועוזר לי להרוויח כסף. [...] מירי ילדה מתוקה, עכשיו היא בת 11 ועולה לכיתה ו'. היא אוהבת לצייר ולרקוד.

"השנה אלמד ציור בשלושה בתי ספר יסודיים. כל זה כרוך בהרבה נסיעות וזה לא קל. חוץ מזה אני מלמדת בבית ציור לתלמידים פרטיים. אני בעצמי מציירת מעט, כי אין לי זמן. החום הגדול מתיש אותי. רציתי לעשות הרבה דברים, אבל הספקתי אך מעט."

1960. יוצי כותבת: "יעקב עבר תאונה בקורס שהשתתף בו בחופש. הברך שלו נפגעה והושמה למשך שלושה שבועות בגבס. בשנה הבאה יעלה לכיתה ח'. עם החברים של מימיש בקיבוץ העוגן אין לי כל קשר, לבד מיושקה מאיר, אצלו ביקרנו בקיץ בקיבוץ געתון."

1960: "למירי יש חום והיא חולה בדלקת שקדים, אבל אתמול בכל זאת הלכה לבית הספר. אני קיבלתי שוב התקף של ראומטיזם ובקושי עומדת על הרגליים."

בשנות ה-60 מימיש הרצה בנסיעות עבודה ובטיולים עם מגדה. הוא נהג לשלוח למירי גלויות ממסעותיו ובשובו לארץ הביא לה מתנות קטנות.

פברואר 1961. יוצי כותבת: "למירי צריך להוציא את השקדים, הניתוח מתוכנן ל-20 במרס."

יוצי מאיצה במירי להתקשר אל מימיש ולהתעניין בשלומו. לעומת זאת, יעקב זוכר שאמו דיברה באוזניו נגד מימיש והוא כעס עליה מאד.

דצמבר 1961. יעקב קנה לעצמו אופנוע מן הכסף שהרוויח.

אפריל 1962. מירי נרשמה למכללה להכשרת מורים ללימודים של שש שנים.

אוגוסט 1963. יוצי כותבת: "הייתה לי שנה קשה, עבדתי רק חצי

משרה בגלל מחלה. שני הילדים בתיכון ויש הרבה הוצאות: נסיעות, שכר לימוד, הלבשה, ספרים.

"יעקב סיים את בחינות הבגרות וביולי התחיל קורס של שנה בחיפה, לומד אלקטרוניקה מטעם הצבא. הוא מגיע הביתה כל סוף שבוע. מירי סיימה שנה ראשונה בהכשרת מורים ובחופש למדה אנגלית. שני הילדים היו בבית כשהייתי חולה. מימיש כמעט ולא מקדיש להם זמן, אך בכל זאת הוא היה קצת יותר אנושי בזמן מחלתי."

ינואר 1964. יוצי כותבת: "כואבות לי הידיים ואיני יכולה לעבוד עם מים. מירי שוטפת כלים ועושה זאת ברצון. יש לה חיים קשים, היא קמה בשש בבוקר, נוסעת לבית הספר, חוזרת בשלוש אחר-הצהריים, שוטפת כלים, עורכת קניות, מכינה שיעורים ועובדת בתנועת נוער בתור מדריכה. למירי יש תלמיד אותו היא מלמדת בבית ולפעמים הולכת עם חברתה לבית העיוורים כדי לארח להֶבְרָה לעוורים. [...] מירי כבר בגובה שלי. יעקב רחב־כתפיים, גבוה ממני בראש וחצי ונראה כמו סקנדינבי."

מירי גרה בדירתה של יוצי עד גיוסה לצבא והיה לה חדר משלה.

אוקטובר 1964. יוצי כותבת: "יעקב חייל, ביולי יסיים את לימודיו בצבא ויהיה טכנאי אלקטרוניקה. הוא נרשם לקורס־ערב בטכניון בחיפה כדי לקבל הכשרה בהנדסת מטוסים.

"מירי מסיימת שנה שנייה בהכשרת מורים, היא צריכה ללמוד עוד שנתיים עד הבגרות ואחר־כך עוד שנתיים כדי להיות גננת או מורה. אולם, מירי רוצה ללמוד רק שנתיים משום ששואפת לייסד עם חבריה קיבוץ חדש, כנראה בנגב."

ספטמבר 1966. "יעקב משתחרר בקרוב מן הצבא. מירי סיימה את בית הספר התיכון ועובדת בעבודות חקלאיות בקיבוץ."

דצמבר 1966. יעקב משתחרר מהצבא ומתחיל לעבוד לפרנסתו.

1967. יעקב מבקר לעיתים קרובות אצל מירי בקיבוץ שלה. יעקב עובד קשה ובערב מלמד. מירי עובדת בקיבוץ, חולבת פרות עם מכונת חליבה והיא מאד מרוצה. במקביל לעבודה היא לומדת למבחי בגרות.

יוני 1967. יעקב מביא בפעם הראשונה הביתה את חברתו מיקי כדי להציגה בפני יוצי.

מירי הייתה במשך חודשיים בטירונות וקיבלה שְׁפָר הליכה ושָׁמו את רגלה למשך חודש בגבס.

24 ביולי 1967. יעקב התחתן עם מיקי. בני הזוג לומדים בטכניון בחיפה הנדסת חשמל. נותרו להם עוד שנתיים עד סיום הלימודים. מוצא משפחתה של מיקי מבוקרשט. אביה של מיקי מרצה במכללת הטכניון ואילו אִמָּה הייתה ספורטאית ידועה בעולם בטניס שולחן. יוצי, בגלל מצבה, לא יכלה להשתתף בחתונה. הזוג הצעיר נסע לירח דבש של שלושה שבועות לפריז, לונדון ואמסטרדם.

מירי עדיין חיילת ועוסקת בהדרכת נוער. היא עוזרת ליוצי בבית, מביאה לה תרופות ומצרכים.

פברואר 1968. ליעקב ולאשתו נולד תינוק ושמו אילן. ההורים עברו את מבחני הסמסטר בהצטיינות.

ינואר 1969. יעקב ואשתו לומדים שנה אחרונה בטכניון. בנם, אילן מתפתח יפה. יוצי רואה אותם לעיתים רחוקות כי אינה יכולה לנסוע לחיפה. מירי סיימה את השירות הצבאי והתחילה לימודים של עיצוב פנים בבצלאל בירושלים.

דצמבר 1974. יוצי כותבת: "ליעקב ולאשתו נולדה ב-4 בספטמבר בת ושמה אורלי. כולם בסדר. מירי ומשפחתה ביקרו אצלי. נדב הקטן חמוד ומתפתח יפה."

מימיש נהג לבוא אל מירי כדי לחלוק אתה את צרותיו. לפעמים הופיע באמצע היום וביקש אורז וחלב. הוא נהג לשחק עם ילדיה של מירי, נכדיו.

יהודית בבית הספר הגבוה ללימודי אמנות בבת-ים

יהודית בתערוכת ציוריה, 1962

יהודית בבית הספר הגבוה ללימודי אמנות בבת-ים

יצירה ואומנות

חברתה של יוצי, טובה ינאי, שהכירה אותה עוד בסלובקיה, מספרת על כישרונה של יוצי באומנות, במלאכות־יד ובהכנת אהילים מצוירים ומקושטים. להכנת אהילים השתמשה יוצי בנייר פרגמנט עבה ובמסגרות מתכת. את נייר הפרגמנט עטפה בניירות ציור ותפרה אותם בחוטי כְּפִיָּה צבעוניים אל המסגרת. על הנייר ציירה דוגמאות יפהפיות. לסיום משחה את הכול בִּוּקָס ובשמן פשתן.

טובה ינאי מספרת גם על כישרון התפירה של יוצי על מכונת התפירה. היא תפרה על המכונה בגדים וכריות קישוט. את הבובות, עבור תיאטרון הבובות שיצרה, תפרה וקישטה במו־ידיה.

יוצי למדה ציור עוד בבודפשט אצל הצייר הישראלי רייסנטל, שהגיע לשם אחרי השחרור והמשיכה ללמוד אחרי עלייתה לארץ במדרשה לציור בתל־אביב. היא עשתה למירי היכרות עם רזי האומנות בצורה הכי חווייתית. היא חשפה את בתה לסוגי האומנות ולטכניקות הקשורות ביצירתם. היו לה ספרים על גרפיקה ועל ערבסקות, על קישוטים מסגנונות שונים, יוונים, רומיים ומוסלמים. ספרים של פיתוחי עץ, גזירות נייר, תיאטרון בובות ומלאכות־יד.

יוצי נהגה לספר למירי מספרי ילדים בעברית ואף מספרי ילדים שכתובים היו בצ'כית.

היא לא נהגה לבקר בתערוכות, כנראה בגלל מגבלות הליכה ואהבתה לציירים התבטאה בהסתכלות ביצירותיהם בספרים.

יוצי ידעה לערוך מֵאָזְנִים של הוצאות והכנסות. היא ידעה תמיד כמה כסף עומד לרשותה ומה הן הוצאותיה הצפויות. רוב הזמן הייתה בחובות: למכולת. לבית הספר, למכבסה וכו'. מעולם לא נהנתה מרווחה כלכלית.

1960. יוצי כותבת: "כתיבת הספר נעצרה. כתבתי את הפרק הראשון ונותרו עוד שלושה פרקים, שצריך לכתוב אותם."

יוצי הייתה חלשה ולא הייתה מסוגלת לחשוב על כתיבה. היא מציינת עוד: "גם חום הקיץ מכביד."

ינואר 1964. יש ליוצי הרבה תכניות להמשך העיסוק בספרות ובציור, אך בינתיים מתמודדת עם משק הבית ועם העניינים השוטפים. גם מצב הדירה מפריע לה. יורד הרבה גשם והדירה רטובה. היא מחממת עם תנור נפט. יוצי מקווה שבאביב תקבל את הפיצויים.

חברתה של יוצי, טובה ינאי מספרת עוד, שבסוף שנות השישים, ראשית שנות השבעים נהגה לבקר את יוצי. היא שכבה רוב הזמן במיטה משום שסבלה מכאבים עזים בגלל מחלת הראומטיזם שלקתה בה. כאשר קמה מן המיטה, נאלצה להיעזר במקל. כדי להניע את שריריה, יוצי שמה שקיות סוכר של קילוגרם אחד על רגליה והרימה אותן אט-אט.

אחד החדרים שלה היה מלא וגדוש בציוריה ובעבודות מלאכת-היד שלה. טובה זוכרת, שהיו שם גם עבודות פיסול. החומרים הנחוצים לעבודות היו מסודרים בסדר מופתי בארון. תשומת לב מיוחדת הקדישה יוצי לתיאטרון הבובות. היו לה ספרי הדרכה בתחום זה, אך הבובות שיצרה היו מקוריות. היא נהגה לומר:

"אני עושה את הבובות לא לפי הספר, אלא לפי הסיפור שאספר."

היה לה דמיון, כישרון ויצירתיות.

עבודת ההוראה

1960. יוצי עסוקה מאד, נוסעת לבתי ספר שונים כדי ללמד ציור. זקוקה לכסף עד שהילדים יגדלו ויעמדו בכוחות עצמם. מלמדת ב-23 כיתות ויש לה כ-1.000 תלמידים. היא כותבת: "לא כל הילדים בעלי כוונות טובות..."

יוצי עבדה בו־זמנית ב'עליות' ברמת-גן, בבית ספר ביפו ובעוד שני בתי ספר נוספים והנסיעות לעבודה הכבידו עליה מאד.

1960. חנוכה. יוצי מקשטת שלושה בתי ספר ועובדת שעות נוספות.

דצמבר 1961. יוצי כותבת: "אני מתכננת לעבור דירה בקיץ אל קרבת בית הספר משום שהנסיעות מעייפות אותי מאד."

יוצי ציירה ויצרה יצירות אומנות שונות ואף הציגה אותן בשתי תערוכות, אך בהיותה אשת מכירות גרועה, לא הצליחה ליהנות הנאה כלכלית מיצירותיה. יוצי הייתה ברוכת כישרון יצירתי וכל העת שאפה להגשים את עצמה. אחרי שנים מעטות יחסית בארץ, למדה היטב את השפה העברית והצליחה לכתוב ולהתבטא ברמה גבוהה. היא ציירה ציורים גם לילדים ויצרה עבודות פסיפס. בציוריה האחרונים משנות ה־70 באו לידי ביטוי ייסורים של אדם כואב וסובל.

יוצי כתבה גם סיפורים ושירים. בראש סיפורה הקצר בן עמוד אחד בלבד, 'שלושה חתלתולים', היא חתמה את שמה: יהודית ה. לבנת. האות "הא" מציינת את "הרבסט" ואילו המילה "לבנת" את שם נעוריה, "וייס", בתרגום לעברית. סיפור זה נכתב אחרי גירושיה ממימיש וכנראה בשינוי שמה רצתה לבטא את ניתוקה מִשֵּׁם משפחתו.

את הסיפור 'שלושה חתלתולים', שהוא סיפור אלגורי על משפחתה שנכחדה בשואה, שלחה יוצי לפרסום ל'דבר לילדים', אך מערכת העיתון סירבה לפרסמו, כנראה בגלל קטעים מפחידים ו'לא חינוכיים' לטעמה. מכתב הסירוב שמור עד היום.

ב'סיפורה של מכונת התפירה', יוצי מכנה את משפחתה בשם 'ביאל', פירוש נוסף למילה וייס. בסיפור ארוך זה, שהוא סיפור ביוגרפי, יוצי מתארת את תולדות משפחתה במשך דורות. מכונת התפירה עברה מדור לדור, שרדה את השואה ובימינו נמצאת ברשותה של מירי.

יוצי התמידה בכתיבת מכתבים במשך שנים רבות למילאן (שהציל אותה מבית הסוהר) ולאשתו מארי, בהם סיפרה על עצמה ועל ילדיה.

יוצי הייתה אישה בודדה, ללא חברים וכמעט ללא משפחה. קרובי משפחתה היו רק ז'וז'יקה ושגרה בנתניה והרמינקה שגרה בעפולה.

כאשר יוצי גרה עוד בקרית שלום ויעקב סיים בית ספר תיכון, היא ניסתה להתאבד באמצעות בליעת כדורי שינה. יעקב זוכר שהובילו אותה באמבולנס לבית החולים.

היו לה קשרים עם גברים, ביניהם עם מנהל אחד מבתי הספר שבהם עבדה, ועוד עם גבר ממוצא פרסי, שבאו אל ביתה. לא היו לה קשרים חברתיים ולא נהגה לבלות. באותה תקופה מכשיר טלפון בבית היה דבר נדיר וליוצי לא היה טלפון. אם רצתה ליצור קשר עם מישהו, היא כתבה לו מכתב ואמנם, במכתבים היא הטיבה לבטא את עצמה.

1963. אפרה אגמון מעיד לטובתה של יוצי בעניין הפיצויים שדרשה.

1964. נקבעו ליוצי 69 אחוזי נכות בגלל דלקת הפרקים, בעיות העצבים והשיניים. היא נדרשה לבוא פעמים אחדות למשרדים. מירי הסיעה אותה ברכב כי לא יכלה ללכת.

היא עברה טלטלות רבות, דרשו ממנה הוכחות על חומרת מגבלותיה. היו הרבה עיכובים בקבלת האישורים, אך לבסוף, כאשר קיבלה את הפיצויים, רווח לה ויכלה להרים את הראש.

ינואר 1966. יוצי מקבלת פנסיה בתור מורה לשעבר. הפנסיה היא קטנה אך הדאגות שלה פחתו.

ינואר 1967. עוד לא קיבלה את הפיצויים מגרמניה.

את הפיצויים בתור ניצולת שואה, קיבלה יוצי יחסית מאוחר, רק בסוף שנות ה-60, ראשית שנות ה-70, בעזרתו של עורך הדין שלה, מנשה, שגר בחולון. בזכות הפיצויים שקיבלה יכלה להיעזר בעוזרת בית ובעוזרת סעודית. יוצי הודתה למירי על שסעדה אותה כל השנים: "תודה לך על כל העזרה", אמרה, "עכשיו אני יוצאת לחיים".

סבלות הגוף והנפש

בינואר 1960 יוצי כותבת: "אני לא מסוגלת ללכת לעבודה בגלל הקאומטיזם שלי. הרופאים שולחים אותי לבדיקות ואני מקווה, שהן יעזרו לי."

פברואר 1960. יוצי מחפשת דירה 'בריאה' יותר עבורה אך רק בחודש זה הגיעה להסכמה בעניין המגורים החדשים.

דצמבר 1960. יוצי כותבת: "אחרי הרבה זמן אני שוב מצליחה להשתמש בידים וברגליים. רק מי שהיה פעם חולה, יכול להעריך זאת."

פברואר 1961. היא כותבת: "היה אצלנו מזג אוויר גרוע ואני נפלתי בשבוע שעבר לתוך בוך בזמן שנסעתי לבית הספר. שוב קיבלתי דלקת פרקים ועכשיו אני שוכבת במיטה."

1963. יוצי כותבת: "השנה התרסקתי גם מבחינה בריאותית וגם מבחינה כספית. מדצמבר ועד פסח הלכתי חולה לעבודה. נסעתי בארבעה אוטובוסים. כל יום היה לי חום בגלל דלקת הפרקים. הרופא אמר לי, שהוא אינו יכול לעזור לי עוד ועליי להתאשפז בבית החולים. שכבתי בבית החולים מ-30 באפריל ועד ה-17 ביוני ובקושי יכולתי לזוז. קיבלתי הרבה זריקות. גם בשובי הביתה הייתי עדיין חולה אך מצבי השתפר בהדרגה."

יוצי ידעה על מגדה ועל מחלתה וידעה שהיא נפטרה. ב-1974 כשנה אחרי פטירתה של מגדה, מימיש יצר קשר עם אישה נוספת, עליזה אליאס, שהייתה לחברתו. הם לא נישאו מעולם. עליזה הייתה מורה ומחנכת וגרה ברחובות. מימיש היה זקוק לה כדי שהיא תטפל בו, אך היא לא מילאה אחרי ציפיותיו, היא הייתה עסוקה בעבודתה ובקריירה שלה. הם נהגו להיפגש ולבלות במשותף. בשלב מסוים היא עברה לגור בדירתו של מימיש ברחוב בלוך בתל-אביב. מימיש לא היה במצב טוב, התייסר בענייני עבודה ועליזה ניצלה זאת.

יוצי לא ידעה על עליזה, חברתו של מימיש. מירי ויעקב לא סיפרו לה עליה. נושא זה לא עניין אותה כלל, 'פרק מימיש' הסתיים לגביה.

פברואר 1964. יוצי כותבת: "עקרו לי כמעט את כל השיניים ואני מתקשה לאכול. הרופאים מעודדים אותי, שאחרי העקירות ארגיש טוב יותר."

ספטמבר 1964. יוצי מנסה לחזור לעבודת ההוראה. היא צריכה לנסוע בשני אוטובוסים. הנסיעות הלך וחזור נמשכות כשעתיים. בסוף אוקטובר קרסה, כפי שהיא כותבת, בגלל סחרחורות וכמעט נדרסה על ידי מכונית בכביש. במקרה אחר נפלה ולא יכלה לשוב הביתה. קיבלה התכווצויות בלב והחל מאוקטובר 1964 הפסיקה לעבוד.

יוצי כותבת: "אני הולכת עם מקל ומזמינה נעליים אורטופדיות משום שרגל שמאל שלי שקעה לעומת רגל ימין. יש לי רופא מצוין. גם הידיים שלי כואבות ואסור לי לעבוד עם מים. בכל זאת צריך לבשל."

אוקטובר 1964. ליוצי ארעה תאונה קשה, ארון כבד נפל עליה, נשברה לה יד ימין והיא נחתכה מזכוכיות. היא נלקחה לבית חולים ונותחה. אחרי הטיפול, הידיים חזרו לתפקד, רק באחת מאצבעותיה נשארה תחושה מוזרה. התאונה גרמה לכך שהפסיקה לכתוב.

1964. התרוצצות אחר דירה. יוצי קנתה בית קטן ליד פתח־תקווה עם גינה גדולה, רחוק מן הים בכתובת: פתח־תקוה, פדיה ותיקים, רחוב ברנר. "עוברים בדצמבר", היא כותבת "ובינתיים צריך למכור את הדירה הנוכחית."

יוצי כותבת שחזרה לצייר ומקווה שבעוד שנה תציג את יצירותיה בתערוכה.

דצמבר 1966. יוצי כותבת: "אני מרגישה טוב יותר בדירה הנוכחית מאשר בדירה הקודמת. אני מתכוננת לנסוע לטבריה. יש לי בעיה עם רגל שמאל, סתימת הוורידים עדיין נמשכת בתוכה וגם הידיים נפוחות וכואבות. [...] חדשה עצובה: ציפי אגמון נפטרה בעת ניתוח בארה"ב."

ובהמשך כותבת יוצי: "אני רוצה סוף־סוף לכתוב את ספר זיכרונותיי מתקופת המלחמה ומקווה שיוציאו אותו לאור."

יוני 1967. "יש לי כאבים חזקים במרפקים וכאב ראש לעיתים קרובות

בגלל בעיות עם עמוד השדרה ורגל שמאל והידיים כואבות מאד. ב-11 ביוני אושפזתי בבית חולים. אני רוצה מאד להיות יותר בריאה משום שאדם שאוהב לעבוד ואינו מסוגל, מתחיל להשתעמם בחייו.

יוצי לא ציירה ולא כתבה מזמן ובקושי מתפקדת במשק הבית.

מלחמת ששת הימים הסתיימה. יעקב היה חייל במשך 10 ימים.

מרס 1968. יוצי כותבת: "עברתי ניתוח ביד שמאל. נותרו עוד כמה ניתוחים בברכיים ובאגודל שאני צריכה לעבור. גם הרחם שלי צנח והיה צריך לתפור אותו בחזרה. אני מקווה שתוך זמן קצר אחזור לצייר."

מרס 1969. יוצי כותבת: "אני מרגישה יותר טוב. רזיתי מאד. משקלי 62 קילו. העצבים שלי במצב ירוד. אני סובלת משלשולים וזקוקה להרבה עזרה בבית. רוצה לישון כל הזמן. הייתי עוברת ברצון לבית אבות, אך מירי זקוקה לבית כל עוד היא רווקה. מירי מקבלת חופשה. אני מצפה לה לעשרה ימים."

טובה ינאי מספרת עוד על יוצי, שלמרות הסבל שעברה והזיכרונות הקשים, היא אהבה לצחוק, הייתה תוססת, מקורית ומלאת שמחת חיים והיה נעים להיות בקרבתה. "אי אפשר להתאבל כל הזמן," נהגה לומר.

יוצי הייתה אישה תרבותית ומנומסת, מספרת טובה. כשבאו אליה אורחים, היא לא דיברה מעולם על תרופות, על רופאים ועל מחלותיה. היא הרחיבה את הדיבור על תכניותיה בתחום האומנות והיצירה.

יוצי חלתה שוב בַּאֲוֹמְטִיזְם, סבלה מדלקת פרקים קשה, נכנסה לשוק של סוכרת וב-8.12.1974 נפטרה והיא בת שישים ושתיים בלבד.

במשך יותר משלושים שנה נשאה יוצי את הסבל הגופני והנפשי ונאבקה בהם בכל כוחה עד שלא יכלה עוד.

מימיש עם הוריו יולן ויוליוס
הרבסט, וינה

יהודית עם יולנקה הרבסט,
אמו של מימיש
ברקע ציור של יהודית
קרית שלום, שנות ה־50

יהודית, יעקב, מירי והכלב בקרית שלום

יהודית עם יעקב ומירי, 1964

יהודית עם יעקב ומירי בקרית שלום, שנות ה-50 המאוחרות

יהודית עם יעקב בתקופת לימודיו בבית הספר הטכני של חיל האוויר, פתח-תקוה, שכונת פג'ה

שירים

ליום הולדתו של בני

סְפִינַת חַי נִכְנְסָה לְסַעְרָה.
יָם רְגָשׁוֹת עֲזִימַי מִכָּה גְלִים.
הֵם מְאִימִים לְהִפְךְ אֶת סִירְתִּי
וְלִזְרֹק אוֹתָהּ לְמַעֲמָקִים.
אֵי כוֹחַ, הִיעֲצוֹר אֶת הַסַּעְרָה
הִיֵּצוּ עַל רְגָשׁוֹתַי דּוֹם,
הִיִּהְפֹךְ אֶת פְּנֵי הַיָּם הַסּוֹעֲרִים
לְמִרְאָה שְׁקֵט, נוֹצֵץ בְּדַמְדוּמֵי עָרֵב
בְּצַבְעֵי כְּסָף?

לא יתן קול מיתר שבור

וְרַדִּי הָאֲדָמִים בְּשָׂרוֹ לִי רָעָה,
לְבִי הַחֹלֵם הַרְגִּישׁ בְּאֶסוֹן.
לא יתן קול מיתר שבור.
לא יתן קול
מיתר שבור.

23.8.1957

נִרְשָׁבֵיעִי לַחֲנֻכָּה תִשְׁכַּח

בְּנִי, רְאֵה-נָא, פָּקַח עֵינֶיךָ,
אוֹר גִּירוֹת נִשְׁקֹף עָלֶיךָ,
הַגִּירוֹת הַלְלוּ קֹדֶשׁ הֵם,
מִפְּאָרִים בְּרַכַּת הַשֵּׁם.

בְּרַכְנוּ עַל נְסִים וְנִפְלְאוֹת
בְּיָמֵינוּ אָנוּ, בְּזַמְנֵים הַהֵם.
הוֹדִינוּ לְבוֹרְאָנוּ, ה' צְבָאוֹת
שֶׁהַחַיִּינוּ בְּמֵאָחַר וְהַשְּׂכָם.

זָמַר בְּרַכָּה, שִׁיר הוֹדִיָּה
נִשְׂאָנוּ אֶל-עַל.
הַהֲרַגְשָׁה הִיא נִפְלְאָה
כִּי גִרְנוּ לֹא יִכָּבֵה לְעוֹלָם.

4.11.1964

הַיּוֹם בְּאָבִיב

הַיּוֹם הַיּוֹם כָּלֹ כְּסָף
גְּלִים גְּלִים נוֹצְצִים מְבַרְקִים.
אָנִיָּה בְּמַרְחָקִים
כְּעֵין קְשׁוּט – צַעְצוּעַ.

הַיּוֹם מְחַיֵּךְ הַיּוֹם
כְּמוֹ כְּלָה הַמְצַפָּה לַחֲתָנָה
כִּי הַיּוֹם – יוֹם אָבִיב
וְהַיּוֹם כָּלֹ כְּסָף.

אֲחֵרֵי חֲדָשִׁים אֲרָכִים –
סוּפוֹת, גֶּשֶׁם, רְעָמִים
כְּשֶׁהַיּוֹם רָגַשׁ
הִכָּה גְּלִים גְּבוּהִים
אֲפָרִים, כְּהִים, מְפַחֲדִים,
הַגִּיעַ סוּף סוּף
הַיּוֹם,
כְּשֶׁהַיּוֹם כָּלֹ כְּסָף,
כָּלֹ רָגוּעַ,
כָּלֹ מְרָחֵב.
אֵין סוּף.
כְּצַפְיָה לְאֲשֶׁר.

ו' בְּאֲדָר, שָׁנָה ?

*

אֶלֶף סְכִינִים חוֹתְכִים בְּשָׂרִי,
אֶלֶף צַפְרָנִים שׁוֹרְטוֹת אֶת לְבִי.
פִּי סָגוֹר עַל שְׂבָעָה מְנַעוּלִים.
לֹא אֲנַחָה
וּבְלִי דַמְעָה
מִלְטַפֵּת יָדַי
אֶת רֵאשׁוֹ הַבְּהִיר שֶׁל יַלְדֵי
וּמוֹחָה דַמְעוֹת מַעִינֹו הַתְּכָלָה
טְהוֹרָה וְעִמְקָה.

סְרֻנְדָה עֶרְבִית

מאת: קלמנס ברנטנו
תרגום לעברית: יהודית ה' לבנה

שׁוֹב בּוֹכָה חֲלִיל, שְׁמַע נָא,
בְּאֵרוֹת קְרִירִים הוֹמִים, הוֹמִים,
וּצְלִילֵי זָהָב יוֹרְדִים גְּנָה –
שְׁלֹוִים אָנוּ אוֹתָם שׁוֹמְעִים.

בְּקֶשֶׁה נוֹגָה, צְפִיָּה רַכָּה
כְּדָבֶשׁ מְתוֹק – דּוֹבְרוֹת אֶל לְבִי,
בְּעֵד אַפְּלַת לִילָה דְרָכִי
אֵלֵי מְבַצֵּץ אוֹר צְלִילִי.

4.12.1964

תְּקוּהָה

(תורגם משירו של פרידריך פון שילר)

אֲנָשִׁים מְדַבְּרִים וְחוֹלְמִים רַבּוֹת
עַל יָמִים טוֹבִים יוֹתֵר, כִּי יְבוֹאוּ.
רוֹאִים אוֹתָם רָצִים וְרוֹדְפִים
אֶת הַמְטָרָה הַזְּהוּבָה, הַמְאַשְׁרֵת.
הָעוֹלָם מְזַקֵּן וְשׁוֹב מְצַעִיר,
אֲךְ הָאָדָם תָּמִיד מְאַמֵּן.

הַתְּקוּהָה מוֹבִילָה אֶל סֵף הַחַיִּים,
הִיא מְרַקֶּדֶת סְבִיב יְלָד עֲלִיז,
אֶת הָעֵלָם מוֹשְׁכָה הַלֵּת קִסְמָה,
הִיא לֹא תִקְבֵּר עִם הַקְּשִׁישׁ.
בְּסִימוֹ בְּקִבְרוֹ אֶת מְרוֹצוֹ הָעֵינָף
הוּא שׁוֹתֵל עַל קִבְרוֹ – אֶת הַתְּקוּהָה.

לֹא שְׁגָעוֹן רִיק זֶה, מַחְנִיף,
שְׁנוֹצָר בְּמַחוֹ שֶׁל שׁוֹטָה.
מִתְבַּשֵּׁר בְּלֵב בְּבִהִירוֹת:
נוֹלְדָנוּ לְמִשְׁהוֹ טוֹב יוֹתֵר.
וְלֹא לְאִכְזָב נֶפֶשׁ מְקוּנָה
אֶת מֵה שֶׁהַקּוֹל הַפְּנִימִי הַכְּרִיז.

אֶל נַפְשִׁי

רְצִית לְהִיּוֹת מְגִדְלוֹר לְסַפְּנִים,
רְצִית לְהָאִיר דְּרֶךְ לְתוֹעִים,
רְצִית לְתַת שְׂמֵחָה לְיֻלְדִים
קִטְנִים,
עֲזוּבִים,
אֲמָלִים.
וְנִסְעֵת לְתַהוֹם עִמָּךְ בְּעֶצְמֶךָ!
נַפֶּשׁ, הַתְּעוֹרְרִי!
אֵל תִּתְּנִי לְתַרְדְּמָה לְהַתְּגַבֵּר עָלֶיךָ,
לְחַמִּי נֶגֶד הַשְׂתוֹק בְּאַבְרִיךָ,
חֲזִקִי אֶת כְּנַפְיֶךָ!
הַלֵּלָה יַחְלֶף
הַחֹשֶׁךְ, הַיְאוּשׁ,
עוֹרֵי נַפְשִׁי,
הַתְּכוֹנְנִי לְקַבֵּלֵת הָאוֹר,
הַיְעוֹד!

*

אֲשֶׁר לָקַח בְּשָׁבִי אֶת דּוֹלְצ'ינָאָה.
לְבָה שֶׁל אִשָּׁה יָפָה וּתְמִימָה זֹ
דוֹפֵק רַק בְּשִׁבְלוֹ.
אֲבֵל עֵינֵי הַחֲדָה שֶׁל הָעָרִיץ
שׁוֹמֵר אוֹתָהּ,
וְלֹא מְרֻשָּׁה לָהּ לְצִאת אֶל אֱהוֹב לְבָה.
אֶלֶף שָׁנִים כָּבֵר אֲנִי לוֹחֵם בַּעֲדָהּ
וְעֵדִינוּ הָעָרִיץ חֲזַק מִמֶּנִּי.
הָאֲדוֹן הָעֶצוּב רוֹמֵז לָנוּ שְׁלוֹם
וְנֶאֱלָם בְּחִיק הָעֶרְבָה.
וְעֵדֵר בִּיזוֹנִים בְּקֶצֶב אִטִּי
חוֹצֵה הָעֶרְבָה
כְּמִלְפָנַי אֶלֶף שָׁנִים.

פְּגִישָׁה עִם דּוֹן קִיחוֹט

נִסְעֶתָ כָּל-כֶּךָ רְחוֹק מִמֶּנִּי
וְחֶלֶק מִנַּפְשִׁי לְקַחְתָּ אֵתְךָ.
מְטִילִים אָנוּ שֵׁם בְּאַרְץ רְחֹבָה
בְּלֵיל יָרַח, שְׁטוֹף כֶּסֶף.
לְפָנֵינוּ עֲדָרֵי בִּיזוּנִים
בְּקֶצֶב אֲטִי חוֹצִים הָעֶרְבָה,
הָרְחֹבָה,
הִירְקָה.
שְׁטַח בְּלִי קֶץ
לְלֹא זְמַן
וּבְלִי סוּף.
בְּצַד הָעֶדֶר דוֹהֵר הַיַּדְלָגוּ
עַל סוּס לְבָן.
מֶה שְׂמֶנְךָ, הָאֲדוֹן?
הָאֲדוֹן הָרָזָה מֵעַל סוּסוֹ הַלְבָן
מִבֵּיט מְגֹבָה.
הֲאִם אֵינְכֶם מְכִירִים אוֹתִי?
אֲנִי חוֹצֶה כָּאֵן אֶת הָעֶרְבָה
כְּבָר אֶלְף שָׁנִים.
כָּל כָּאֲבִי הַתֵּבֵל אֲנִי נוֹשֵׂא בְּקֶרְבִּי
וּבְכָל יוֹם מֵהֵימַיִם אֲנִי יוֹצֵא לְקָרֵב
נֶגֶד הָאֲבִיר הַשְּׁקָרָן, הָעֶרְיָץ.

כָּל חִיּוֹ הָיוּ לוֹ לְסִבָּל.
אָדָם לֹא הִבִּין אוֹתוֹ,
לֹא הוֹרִיו, לֹא אֲשַׁתּוּ, לֹא חִבְּרָה.
בוֹדֵד הֵלֵךְ כָּל יְמֵי חִיּוֹ

למרות היותו מקף אנשים.
לעגו לו לא מעט.
רק הדור אחריו,
אנחנו
(אנשים עם אותו סבל בקרבם)
עם אותו להט ברוחם)
אנו מסגלים להבינו,
להכיר בגדלתו.

צורה וצבע -
הוא בונה אותם
בסבל רב.
לוחם עליהם
עם אלהיו.

נִפְגַּשְׁתִּי עִם הַמַּלְאָכִים

נִפְגַּשְׁתִּי עִם הַמַּלְאָכִים
אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִּי
בְּאוֹתוֹ יוֹם בִּלְתִּי נִשְׁכַּח.
הִסְעֵרְתָּ אֶת לְבִי עַד תּוֹם,
הָעוֹלָם הִסְתוּבַב אֵתִי אוֹתוֹ יוֹם,
כְּשֶׁתִּפְּשֵׁתִי
מִה שֶׁאָמַרְתָּ לִּי.

וּבֹא הַיּוֹם, קֶץ אֲשֶׁרִי,
כְּשֶׁמַּלְאָכִים אַחֲרוֹת הִגִּיעוּ אֵלַי.
מַלְאָכִים חֲזוֹרֹת, עֵינֵפוֹת עַד מוֹת,
עַל אֵי יְכַלֵּת, חֲלָשָׁה, דְּכָאוֹן,
וְהוֹן קָרְעוּ אֶת לְבִי לְגִזְרִים.
אֵין לְהִלָּחֵם לְמַעַן הָאֲשֶׁר,
אֵין לְעַמֵּד מוֹל הַגּוֹרֵל,
אֵין תִּקְוָה,
אֵין כֹּחַ,
רַק יֵאוֹשׁ תְּהוֹמִי.

הַיּוֹם,
כְּשֶׁנִּפְגַּשְׁתִּי טוֹבַעַת בְּיָם שֶׁל כָּאֵב,
אוֹתָן הַמַּלְאָכִים –
שֶׁל חַיִּים וְאֲשֶׁר
חֲזְרוּ אֵלַי.

לֹא מִפִּיךָ אֶלָּא מִדְּפִי שִׁירוֹן
קִבַּלְתִּי אֶת צְלִילֵי הָאֲשֶׁר מֵאֵז,
וְהֵם הִבִּיאוּ לִי –
רַק יֵאוֹשׁ שָׁחַר.

6.2.1956

עם סזאן

מדוע סובל אדם?
סזאן תפס את ריתמוס חיו,
האין-סוף הגדול, אשר לחץ עליו.
הים הכחל עם אלה גוניו,
האדם על גופו הגברי והנשי,
הפרצוף עם אלה מאווייו,
הפּרַח הריחני על אלה צורותיו.

וכמה צריך הוא, סזאן, לסבל,
עד שמצא את הריתמוס הדרוש,
אשר נבע מלבו הסוער.
אבל יחד עם זה משקף גם
את העולם הסובל כלו.

סבל הרבה שנים.
הרביץ במכחולו ובסכיניו העצבני
צבעים על צבעים
על בדים וניר,
עד שאחרי סבל ועמל רב
מצא את הריתמוס,
הסדר והצבע.

1956

סָבָא וְסַבְתָּא

על-פי מקור צ'כי

תרגמה לעברית: יהודית ה' לבנה

בְּבִקְתָּהּ קִטְנָה גְרִים
סָבָא וְסַבְתָּא בְּלִבָּד.
בְּשָׁנַי גּוֹפִים כְּפוֹפִים
נִפְשׁ טוֹבָה אַחַת.

בְּשָׁנַי רְאִשֵׁי שִׁיבָה
מְחַשְׁבָּה שְׁקֵטָה אַחַת;
וּלְתוֹךְ לֵב מְאִירִים מְאִירִים
אַרְבָּעָה חֲלוֹנוֹת בְּהִירִים.

בְּעֵינֵי הָאֱהָבָה

בְּעֵינֵי רְנַטְגֹן הַיִּתִּי רוּצָה
לְחָדֹר לְנִשְׁמַתְךָ
וּלְגִלוֹת שָׁם
כָּל פְּנֵה נִסְתָּרֹת
וְלֹא נִתֵּן לִי.
וְאוּלַי זֶה טוֹב כָּךְ.
עַיִן אוֹהֶבֶת אֵינָנָה
עַיִן רְנַטְגֹן חֲדָה, קָרָה.
בְּעַיִן הָאֱהָבָה אֲנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ
יָפָה יוֹתֵר
חֲבִיב יוֹתֵר.
הִיא כְּעַיִן צָעִיף
מֵאַחֲרָיו מִתְמַזְג
כָּל קו וְנִגּוֹד חֲרִיף
לְהִרְמוֹנִיָּה רַכָּה.
בְּעֵינֵי הָאוֹהֶבֶת רְאִיתִי בְּךָ
הוֹד מְלָכוֹת.
שְׁלִיט אֶתָּה עַל מַמְלָכָה אֲדִיכָה
שֶׁל רְגָשׁוֹת.
מִמַּחְשְׁבוֹתֶיךָ אֶתָּה מְאַרְגֵּן
צָבָא שְׁלָם
הַיּוֹצֵא לְקָרֵב
בְּעֵד נְצַחֹן הַיִּפִּי
שְׁבֻטָּהֵר הַבְּטוּי.
מִרְחוֹק אֶתָּה מְעַשֵּׂיר
אֶת כָּל תּוֹשְׁבֵי הַמְּדִינָה.

בְּתוֹי פְּנִיךָ נַחֲרָטוּ
סִימְנֵי אֲצִילוֹת.
אֲנִי מִרְכִּינָה רֵאשִׁי
לְפָנֶיךָ,
מֶלֶכִי
וּמְבִיטָה מְלֻמָּטָה
עַל כֶּסֶם מְלֻכּוֹתֶיךָ
הַרוֹחֶנִית.
פְּתֹאוֹם הַנֶּנֶךְ יוֹרֵד אֵלַי
וְעַל פְּנִיךָ חִיוֹךְ שֶׁל יָלֵד
הַמְחַפֵּשׁ לְטוֹף עֵינַי.
בְּעֵינֵי הָאוֹהֲבוֹת
אֲנִי מְלַטֶפֶת אֶת מִצְחֶךָ.

הֵיטִי רוֹצָה
בְּיַדֵי הָאוֹהֲבֹת
לְלַטֹּף מִמֶּשׁ אֶת רֵאשֶׁךָ
וְלַחְבֹּשׁ אֶת פְּצָעֶיךָ,
עֲלֵיהֶם תִּתְאוּנֶנּוּ.

אֲבָל חֲלִילָה לִּי!
הֲרִי אֶתָּה מֶלֶךְ;
וּבֶן-רְגַע
נִעְלַמְתָּ לִּי שׁוּב
לְגַבָּה כֶּסֶם מְלֻכּוֹתֶיךָ.

1.5.1957

שְׂאֵלָה שְׂאֵלָתִי

שְׂאֵלָה שְׂאֵלָתִי
תְּשׁוּבָה לֹא קִבַּלְתִּי.
בְּעֵלֶת הַלּוּמוֹת אָנִי.
צְבֻעוֹנִים
כְּבוּעוֹת סָבוֹן.
הַלּוּמוֹת שָׁא.

27.6.1987

מבחר מיצירותיה של יהודית

יסורים, בעקבות השואה. גואש, 35x45

פורטרט עצמי, 1972 (שנתיים לפני פטירתה). טושים, 35x50

בובות סבא וסבתא מתיאטרון הבובות של יהודית

העץ הבוכה, גואש, 1965

לכל נכד שנולד, נהגה יהודית לצייר ציור

ציור לאופיר, גואש על נייר, 25x50

ציור לחדר של נדב, גואש על נייר, 25x50

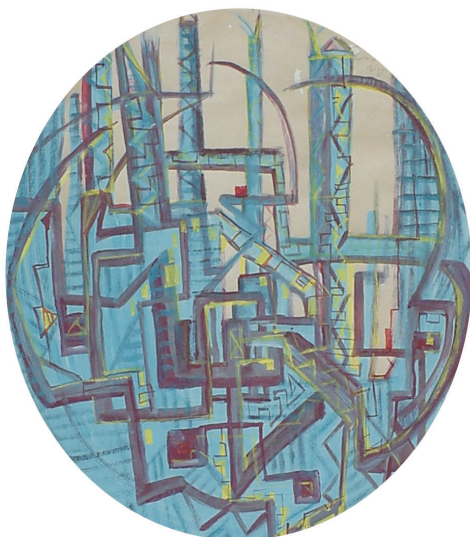
סקיצות ל"שוליית הקוסם", תיאטרון הבובות של יהודית

אלאדין, תפאורה לתיאטרון בובות, חיתוכי נייר

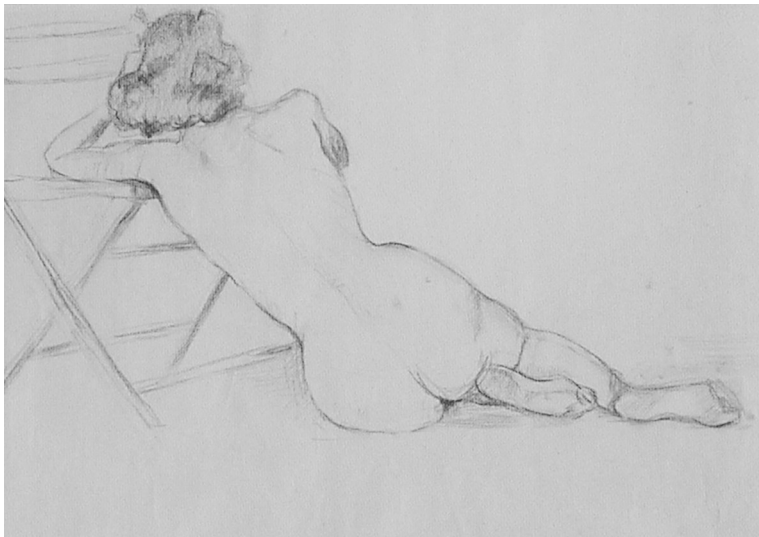
המפלצת "מר כסף", רישום בעט

"תעשייה", גואש על נייר, 50x50

רישום

אישה, רישום מתקופת לימודיה במדרשה בבת-ים

שלושה חתלתולים

(תרגום לפי מקור צ'כי. עיבדה לעברית: יהודית ה' לבנה)

הִיא הָיוּ אָבָא חַתּוּל וְאִמָּא חַתּוּלָה.

אָבָא חַתּוּל הָיָה שַׁחוּר כַּפָּחַם וְאִמָּא חַתּוּלָה הָיְתָה לְבָנָה כַּחֲלָב.

נִוְלְדוּ לָהֶם שְׁלוֹשָׁה חַתּוּלִים חֲמוּדִים.

הַחַתּוּל הַבְּכוֹר הָיָה כּוֹלוֹ שַׁחוּר כַּפָּחַם,

הַחַתּוּל הַשֵּׁנִי הָיָה כּוֹלוֹ לֶבֶן כַּחֲלָב

וְהַחַתּוּלָה הַצְעִירָה הָיְתָה לְבָנָה עִם כַּתְּמִים שַׁחוּרִים.

הָיָה חוּרֶף. בַּחוּץ גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְקָר.

אִמָּא חַתּוּלָה הַדְּלִיקָה אֶת תְּנוּרַת הַנֶּפֶט, הַכִּינָה לִילְדֵיהָ חֲלָב עִם לֶחֶם
וְאָמְרָה לָהֶם: "אָבָא וְאִנִּי צְרִיכִים לִלְכֹת לְתַפּוּס עַכְבְּרִים. הֵיוּ חַתּוּלִים
טוֹבִים, שְׁחָקוּ, אֶקְלוּ וְאֵל תְּרִיבוּ בִּינִיכֶם. בְּעֶרֶב נִבּוֹא הַבֵּיתָה וְנִבֵּיא לָכֶם
מִזּוֹן".

הַחַתּוּלִים הַבְּטִיחוּ שִׁישַׁחְקוּ יָפָה וְלֹא יִרְיְבוּ בִּינֵיהֶם.

אִמָּא וְאָבָא הִלְכוּ וְנִעְלוּ אֶת הַדֶּלֶת, פֶּן יִבּוֹא כֶּלֶב גָּדוֹל וְיִצִּיק
לְחַתּוּלִים.

הַחַתּוּלִים שִׁיחְקוּ בְּקוֹבוּיֹת, בָּנוּ אֶרְמוֹנוֹת עִם מַגְדִּלִים, עַד שֶׁעִיּוּפוּ.
הַחַתּוּלָה הַקְּטָנָה הַצִּיעָה: "בּוֹאוּ נִשְׁחַק בְּמַחְבּוּאִים!"

שִׁיחְקוּ בְּמַחְבּוּאִים, עַד שֶׁנִּמְאָס לָהֶם.

הַחַתּוּלִים הַבְּכוֹר אָמְרוּ: "לֹא אֲשַׁחֵק אֶתְכֶם, נִמְאָס לִי. מִי אַתֶּם? סַתֵּם

חתולים. אני היפה מכם, כי אני כולי דומה לאבא".

החתלתול השני כעס מאוד ואמר: "מה, אתה יפה? הנך כולך שחור ומלוכלך, ראו אותי, אני יפה, כולי לבן, נקי ודומה לאמא".

החתלתולה הצעירה לעגה להם: "אתם חתלתולים טיפשים. אני יפה מכולכם, כי אני דומה גם לאבא וגם לאמא, פרוותי לבנה עם כתמים שחורים".

החתלתולים הביטו איש ברעהו והחלו להכות ולדחוף אחד את השני, הרביצו ודחפו עד שהפילו את התנור הבוער. הנפט נשפך ובער, החתלתולים רצו לברוח אבל לא יכלו, הדלת הייתה נעולה. הם פחדו מאוד. קודם התחיל השולחן לבעור, אחר־כך הכיסאות, המיטות ולבסוף נשרף הבית כולו וגם החתלתולים.

בערב חזרו אבא חתול ואמא חתולה הביתה ולא מצאו את ביתם ואת ילדיהם. רק מקום שחור אחרי השרפה. הם היו עצובים מאוד ובכו.
והסיפור תם ונשלם.

סיפורה של מכונת התפירה

פרק א'

אמא מתקנת את החולצה הכחולה בשביל מירי'לה

אמא פתחה את מכונת התפירה, כשמרים בת האחת-עשרה ביקשה ממנה להתאים לה את החולצה הכחולה לתנועת הנוער, שהייתה שייכת לפני כן לאחיה ישראל.

ישראל ילד גדול וחזק ואילו מירי ילדה דקת גו ועדינה. המכונה נאנחה כשאמא הורידה ממנה את מכסה העץ השומר עליה מפני אבק ולכלוך. מעט אבק בכל זאת חדר אל שולחנה; אמא ניגבה אותו במטלית רכה והתחילה להשחיל חוט כחול. אחר-כך חיש מהר נגמרה המלאכה. החולצה הוקטנה בשביל מירי. זו ישבה על יד אִמָּה והקשיבה לזמזום התפירה ולסיבוב הגלגלים. מירי קראה בסקרנות את השם "זינגר" הכתוב על המכונה באותיות מוזהבות. ליד השם ראתה את המספר 230296.

"לשם מה המספר, אמא?" שאלה מירי.

"חרט אותו הפועל אשר התקין את המכונה, על המכסה, כשגמר את הרכבתה. את יודעת, מירי'לה, זה היה לפני שבעים וחמש שנה. המכונה כבר ישנה מאוד, אבל עדיין טובה היא. השתמשה בה אמי וגם סבתי ז"ל בזמנים עברו."

מירי הבחינה באי-אלו שריטות על הציור המקשט את שולחן המכונה.

"מי עשה את השריטות האלה?" שאלה.

"זאת אני עוללתי, כשהייתי עוד ילדה בגילך ועל זה אספר לך כשיהיה לך פנאי". אמא סגרה בזה את המכונה במכסה העץ והתחילה בעבודה אחרת.

פרק ב'

מירי שואלת לפשר השריטות על מכונת התפירה. זו בעצמה מתחילה לספר. תחילה היא מתארת את הבית בו התגוררו אמא של מירי ובני משפחתה

המכונה נפתחה שוב כדי להאריך את שמלת בית הספר של מירי, אשר גדלה ושמלתה קצרה עליה. מירי התבוננה בציור על שולחן המכונה. פרטיו כמעט נעלמו בשל השריטות, אבל אותו ציור בשלמותו נמצא גם על ראש המכונה העשוי מפלדה. הוא מתאר דמות אגדית: גוף אריה רובץ עם כנפיים ולו פנים ושדיים של אישה. על ראש הדמות מטפחת מרובעת בסגנון מצרי עתיק.

מירי שואלת: "אמא, איך זה היה כשהיית בגילי ושרטת את הציור על שולחן המכונה?"

אמא מתחייכת ואומרת: "הבה נשאל את מכונת התפירה עצמה. היא תספר לנו את אשר היא זוכרת."

המכונה התחילה לתפור ותוך זמזום סיפרה למירי:

"אספר לך תחילה על בני משפחת אמך ועל מקום מגוריהם. אמא הייתה אז בת אחת-עשרה, ילדה כמוך, דקת גו, עליזה ושובבה. שמה יהודית ובמשפחה קראו לה דיטה. היא הייתה בתם הצעירה של אבא ארנסט ואמא אָמָה ביאל. משפחת יהודים זו התגוררה בטרנבה, עיירה במערב סלובקיה. היו להם שני ילדים: הבן הבכור, מקסי, בן ארבע-עשרה, ובת מרגיט (בעברית מרים) בת שתיים-עשרה וחצי.

משפחת ביאל התגוררה בבית גדול, עתיק יומין, בן שתי קומות שהיו בו הרבה דירות ודיירים. הבית הזה נבנה לפני כשבע-מאות שנה על ידי בן

מלך הונגרי אחד ולזכרו נחרט על אחד הקירות הפנימיים, הפונים לחצר, שמו ותאריך בנייתו. מצד הרחוב הוביל לבית שער כבד שסגרוהו תמיד לעת ערב. החצר מרוצפת הייתה באבנים בלתי שוות בגודלן ובצורתן. בצד אחד של החצר נמצאה באר מים עם משאבת יד. זו סיפקה לדיירים מים כשבאו לשאוב אותם בדליים.

מהחצר הובילו שלושה בתי מדרגות לדירות שבקומה השנייה. על אחד מבתי המדרגות העשוי מעץ, הסמוך לשער הגדול והרחב, היו עולים אל דירתם של משפחת ביאל. הדירה הייתה גדולה מאוד ומחולקת לשני חלקים. מחדר המדרגות היו נכנסים למסדרון מרכזי עם מרצפות יפות. משמאל למסדרון המרכזי היו כמה כניסות. אחת הובילה למטבח ולחדר שינה של ההורים, השנייה לחדר הילדים והשלישית לחדר ארוך ואפל במקצת, אשר שימש כחדר אורחים למשפחת ביאל. בכל החדרים היו תקרות עם קימורים, הקירות היו עבים מאוד והרצפות היו מצופות קרשי עץ. בכל החדרים היו תנורים להסקה בחורף, בנויים מלבנים, משום שבחורף קר מאוד בסלובקיה. לתאורת החדרים שימשו מתקני גז. אמא בישלה גם על גז וגם על כיריים בנויות לבנים ומוסקות עצים ופחם. אבא ארנסט הכניס לפינה אחת אמבטיה חדשה, משום שבעת בניית הבית, לפני שבע-מאות שנה, לא דאגו לזה.

ימינה למסדרון המרכזי היה עוד מסדרון אחד, ממנו הובילו דלתות לארבעה חדרים גדולים, שאחד מהם, הגדול במיוחד, נקרא אולם. החלונות היו גדולים ופנו לרחוב. הרצפות היו מכוסות חלקיקי עץ מסודרים יפה וקראו להן פרקט. חדרים אלה לא שימשו כבית מגורים למשפחות, אלא היו מתכנסים בהם יהודים מכל העיירה לפעולות תרבות שונות.

אבא ארנסט ניהל את בית התרבות היהודי הזה שקראו לו "קסינו של היהודים" ואמא אָמה באה לעזרתו.

דלת אחת הובילה למדרגות מעץ שעלו עליהן לעליית הגג. היו מאפסנים שם חפצים שלא היו צריכים אותם לשימוש יומיומי וגם תולים כביסה. מהעלייה אפשר היה לצאת אל גג הבית. הגגות של הבית הגדול כולו היו מכוסים רעפים מעץ, משופעים במקצת ומחוברים יחדיו בלוחיות

פח מחמת הגשם. מצד הרחוב היו מוסתרים הגגות על ידי קיר מגן, משונן בחלקו העליון ורק בכמה מקומות היו אשנבים קטנים, דרכם אפשר היה להביט מהגג אל הנעשה ברחוב. אשנבים אלה שימשו לפתחי ירייה מהבית בעת מלחמה".

המכונה הישנה סיימה את מלאכתה ונאנחה מתוך עייפות.

פרק ג'

מדוע שרטה דיטה את ציור הדמות האגדית על מכונת התפירה

אמא פתחה שוב את מכונת התפירה כדי לתקן סדינים, והמכונה התחילה לספר תוך כדי תפירה:

"ובכן, על הבית הגדול בו התגוררנו, סיפרתי כבר. כל שלושת הילדים למדו אז בבית ספר יסודי בעיירה. דיטה בכיתה ח', מרגיט בכיתה ו' ומקס הבכור בכיתה ח'. כולם למדו היטב. שפת הלימודים בבית הספר הייתה סלובקית. כיוון שבבית ספר זה למדו ילדים השייכים לדתות שונות, כל קבוצה הייתה מקבלת שיעורי דת נפרדים. אל הילדים, השייכים לדת הנוצרית הקתולית, בא כומר קתולי; אל הילדים הנוצרים הפרוטסטנטים בא מורה מיוחד מאותה דת וילדי היהודים קיבלו שיעורי דת מפי המורה היהודי מר גרו.

דיטה חיבבה מאוד את המורה גרו ואת שיעוריו. הוא לימד את סיפורי המקרא בסלובקית, אבל לימד גם את קריאת התפילות בעברית וראשית השפה העברית. המורה גרו היה איש גבוה, זקוף קומה, בעל עיני תכלת שהביטו על התלמידים בחיבה. פעם אחת אחרי שיעור דת, שהיה השיעור האחרון באותו יום, יצאו כל תלמידי בית הספר החוצה כדי לחזור לבתיהם. פתאום צעקה ילדה נוצרייה לדיטה: 'את יהודייה מסריחה, אתם היהודים תליתם את ישו הנוצרי על הצלב'. דיטה ענתה לה על מילות עלבון אלה במילות גנאי והתחילה קטטה בין הילדות. באה גם מרגיט, שהייתה ילדה

חזקה מאוד ועזרה לאחותה. הצטרפו עוד ילדות נוצריות ויהודיות והקטטה נמשכה, עד שבא שוטר, הפריד בין הילדות ושלחן הביתה.

דיטה ומרגיט חזרו גם כן הביתה מרוגזות ועייפות. למרגיט תלשה ילדה נוצרייה אחת קצוות שער מראשה.

באותה שעה עמדתי פתוחה בחדר ההורים ודיטה ניגשה אליי והתיישרה על ידי. היא הבחינה באותו ציור על שולחני והתרגזה מאוד על הדמות האגדית 'אישה-אריה', על שאינה מתביישת להראות את שדיה. היא לקחה אולר ושרטה את החלק הזה של הציור. אמא אָמה נכנסה לחדר וראתה את מעשיה של דיטה. זו בכתה: 'כן, אני מרוגזת ועשיתי זאת משום שילדות נוצריות הרביצו לנו ואמרו לי: 'יהודייה מסריחה'. אמא אָמה הבינה לרוחה של בתה ולא כעסה עליה בגלל השריטות. אף אני לא כעסתי למרות שהשריטות כאבו לי מאוד".

המכונה נשתתקה.

פרק ד'

כיצד התקין מקסי את מקלט הרדיו הראשון שלו. מרגיט ודיטה יוצאות להתעמל ב'סוקול'. חגיגת הולדת ישו הנוצרי וחג החנוכה

בפעם אחרת נפתחה מכונת התפירה שוב ומיד התחילה לספר: "בשעות אחר הצהריים הכינו הילדים את שיעוריהם והיו חופשיים למשחקים. מקסי היה עסוק לרוב בניסיונות כימיים. הייתה לו מעבדה קטנה בבית. לעתים קרא בספרים הטכניים, במיוחד אודות ההמצאה החדשה – הרדיו. באותם זמנים לא היו יכולים לקנות מקלטי רדיו בחנויות. מי שרצה לשמוע צלילי נגינה ודיבור ממרחקים, היה צריך ללכת בעקבות ממציאו הגאוני של הרדיו, מרקוני האיטלקי, ולטרוח בעצמו בהרכבת מקלטו. חובבי הרדיו היו מתאספים חבורות-חבורות כדי לדון בבעיות טכניות, הכרוכות בהרכבת מקלטים. קל היה להרכיב מקלט גביש קטן, ובעזרת אוזניות אפשר היה לשמוע שידורים מווינה ומברטיסלבה – ממרחק של מאה קילומטר.

הייתה זו שמחה גדולה כשבערב אחד, אחרי ניסיונות מרובים, קלט מקסי באוזנייתו את הצלילים הברורים הראשונים. כולם עמדו דום ומקסי נתן לכל אחד מהמשפחה את האוזנייה לפי התור כדי לשתפם בפלא הגדול.

מאז היה הומה ביתנו מחבריו של מקסי, גדולים כקטנים, שבאו להחליף דברים מניסיונותיהם בתחום הרדיו. מקסי היה כולו שקוע בבעיות המקלטים והצליח במשך זמן קצר להתקין מקלטים משוכללים יותר, שבעזרתם אפשר היה לקלוט צלילים מפריז, ברלין ועוד.

מרגיט ודיטה הצטרפו באותו זמן להתאחדות להתעמלות בשם 'סוקול'. אותה התאחדות הייתה קיימת שנים רבות בצ'כיה. אחרי היווסדה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית בשנת 1918 ייסדו משכילים צ'כיים שבאו לסלובקיה לרגל עבודתם, את סניפי ה'סוקול'.

בעירתנו הייתה קיימת גם התאחדות לתרבות הגוף לנוער בשם 'אורול' מטעם חוגים סלובקיים קתוליים, אבל לנוער היהודי לא הייתה בה דריסת רגל.

ב'סוקול' קיבלו את מרגיט ודיטה בסבר פנים יפות. היו שם ילדים וילדות סלובקים, צ'כים וגם כמה יהודים. שיעורי ההתעמלות לבנים ולבנות התנהלו בנפרד. מרגיט ודיטה הוכנסו לקבוצת בנות גילן. מדריכתן הייתה מורה בבית הספר. מרגיט החזקה הצטיינה בתרגילים על מכשירי ההתעמלות; דיטה, הרכה ממנה, אהבה יותר תרגילי ריתמיקה.

פעם בחורף, בהתקרב חג הנוצרים הגדול, הוא חג המולד לישו, סיפרה המדריכה לקבוצתה שסניף 'סוקול' כולו מתכוון לחגיגה הגדולה.

המדריכות שנקראו 'אחיות' באו לבתי ההורים במטרה לאסוף כסף לקניית מתנות לילדים, וגם לבית שלנו באה מדריכתן של מרגיט ודיטה. היא שיבחה את אמא בשל דיבורה הסלובקי הרהוט (בבתי יהודים רבים הייתה השפה ההונגרית שלטת כשריד מימים עברו, כשסלובקיה הייתה שייכת לממלכה האוסטרית-הונגרית).

לכבוד החגיגה הכינו הילדים בעזרת מדריכיהם הופעות בתרגילי התעמלות, ריקוד, דקלום וזמרה. להופעת זמרה אחת – היה זה שיר ערש לישו הקטן – בחרה 'האחות' בשתי ילדות. כשהבחירה נפלה על מרגיט ודיטה שידעו לשיר יפה, קינאו בהן בנות הקבוצה ואמרו ל'אחות': 'איך זה שבחרת ביהודיות הללו לשיר על ישו הנוצרי, כשזה אל הנוצרים ולא היהודים?'. מרגיט ודיטה היו מבוישות. רצונן להופיע בחגיגה הכללית של 'סוקול' האהוב עליהן היה עז, אבל משום שהיו יהודיות לא יכלו להחליט בנקל לעשות כן. בכל זאת החליטו, בהשפעת 'האחות', להשתתף.

הגיעה שעת החגיגה. על הבמה התנוסס עץ אשוח ענק, מקושט באלפי קישוטים נוצצים, שרשראות ונרות צבעוניים. אור הנרות הפיץ אווירה חגיגת ומשני צדי השולחנות הערוכים ישבו כל חניכי 'סוקול' המקומי, כשלפני כל ילד ממתקים ומתנות.

מרגיט קיבלה ספר יפה, פרי עטו של הסופר והמשורר הצ'כי צ'אפק – על נסיעותיו לאנגליה. דיטה הביאה הביתה את ספר האגדות של אנדרסן. שתי הבנות היו מאושרות.

בחג המולד קיבלו תלמידי בתי הספר חופשה מלימודיהם.

בו בזמן חגגו בבתי היהודים את חג החנוכה. אמא אָמה הדליקה נרות צבעוניים לכבוד החג, הילדים קיבלו סביבונים וסוכריות. הגיע גם סבא יעקב מעיירה סלובקית אחרת – מלצקי, כדי לחוג יחד עם בתו ונכדיו. סבא יעקב היה איש יפה תואר, בעל עיניים שחורות, שערו ושפמו כולו כסופים. הוא ידע לקרוא בתפילות העבריות בניגון, מה שאבא ארנסט לא ידע. דיטה הפצירה בו שינהל הוא את חגיגת החנוכה. כולם ישבו מסביב לשולחן כשבאמצע חנוכייה עם נרות דולקים וסבא סיפר על המכבים, על הזמנים הקדומים כשליהודים הייתה מולדת משלהם. שרו 'מעוז צור ישועתי' ושיחקו בסביבונים".

מכונת התפירה עייפה מלספר והזמינה את מירי לבוא אליה בעוד שבוע כדי לשמוע את המשך סיפורה.

פרק ה'

מרגיט ודיטה נרשמו להתאחדות להתעמלות "מכבי", שחבריה כולם היו יהודים. החופש הגדול. תערוכתו של הצייר רייכנטל

המכונה נפתחה ומירי רצה כדי לשמוע את סיפורה: "היה אביב בעיירה. ההורים ביאל טיילו עם ילדיהם בחוצות לעת ערב. הם פגשו את המורה גרו, שסיפר להם שעומדים לשתף את ילדי היהודים בארגון התעמלות חדש. שמו: התאחדות להתעמלות 'מכבי'. המורה גרו שהיה אז מנהלו של בית הספר היהודי בן ארבע הכיתות הראשונות, העמיד לרשות הארגון את אולם ההתעמלות של בית הספר. נאספו כספים לקניית מכשירי התעמלות שונים. ילדי ישראל יקבלו שם חינוך יהודי ושוב לא יהיו נתונים להשפעות חינוך זר. ההורים ביאל שמחו מאוד לבשורה זו, תרמו סכום ניכר ורשמו את בנותיהם ל'מכבי'.

בהתקרב סוף שנת הלימודים, הילדים הכינו עם מוריהם תערוכות בבית הספר.

מרגיט ודיטה ציירו הרבה, סיימו את עבודותיהן במלאכת יד ומקסי עמד לסיים את חוק לימודיו בבית הספר היסודי. מוריו המליצו עליו כדי שיוכל להתקבל בבית ספר תיכון טכני שבברטיסלבה, עיר הבירה של סלובקיה. הוא רצה להיות טכנאי או מהנדס בניין. הוא עבר בנקל את בחינות הכניסה לבית הספר. כולם במשפחה שמחו להצלחתו והתכוננו לחופש הגדול.

והנה בא היום שהילדים הניחו את ילקוטיהם ומיהרו להינפש בבריכת השחייה. באותם הימים חזרו הביתה עליזים ושזופי שמש. ההורים המשיכו בינתיים בעבודותיהם היומיומיות.

ל'קסינו היהודי' באו כל אחר הצהריים ובערב חברים להינפש בצוותא, לקרוא עיתונים, לשתות קפה ולפעמים לשחק במשחקים חברתיים, כגון שחמט, קלפים, דומינו ומשחק סיני 'מה-זונג'.

אמא ואבא ביאל עבדו מהבוקר עד הערב כדי להכין את כל הדרוש ל'אורחים' – חברי הקסינו. עכשיו בחופש עזרו גם הילדים בסידור עיתונים וכתבי עת, בבישול ואפייה, בקניות וניקוי הבית הגדול. התכונה הייתה

מרובה, במיוחד בשבתות ובימי ראשון כשהחנוונים היהודים סגרו את חנויותיהם ובאו לקסינו להינפש.

פעם הגיע אלינו רייכנטל, צייר יהודי מברטיסלבה, כדי לערוך תערוכה מתמונותיו באולם הגדול. דיטה, שאהבה מאוד ציור, מיהרה לעזור לצייר בסידור תערוכתו והתפעלה מאוד מתמונותיו. פה תמונה גדולה בצבעי שמן, המתארת את איוב בסבלותיו, שם דיוקנאות של אנשים שזופים, בעלי זקן וכיפה, דיוקנאות ילדים כהי עור, בעלי עיניים שחורות גדולות, פה גמל צועד לאטו בנוף לא מוכר עם צמחים מוזרים ולצדו אדם יחף, לבוש בגדים לבנים רחבים ועל ראשו מטפחת לבנה.

את תמונת 'איוב' ותמונות אחרות, המתארות חזיונות שונים מהתנ"ך, יכלה דיטה לזהות, ושאלה את הצייר אודות הדיוקנאות המוזרים בתערוכה. הוא הסביר לה שאלה אנשים המתגוררים בפלשתינה – ארץ-ישראל. הצייר סייר שם והביא עכשיו את פרי עבודתו אלינו. יום-יום שהתה דיטה באולם והתמונות מארץ-ישראל הרחוקה-הקרובה דיברו אל לבה ועוררו בה געגועים אל מולדת ישנה זו שטופת השמש".

המכונה נשתתקה ושקעה בהרהורים.

פרק ו'

הילדים מבקרים אצל סבא יעקב

המכונה התאוששה והמשיכה: "בחופש נסעו הילדים לבקר את סבם, אשר ישב בעיירה לא רחוקה – מלקצי שמה. אחרי שובם סיפרו עליו הרבה. סבא יעקב ליבל, שהיה אז כבן 67 שנה, גר עם אשתו ועם בתו הקטנה ז'וז'יקה, בת השבע, בדירה קטנה. הדירה הייתה חלק מבית בן קומה אחת אשר במרכזו חצר משותפת גדולה שהובילה היישר לדירות המרובות, והייתה בה באר מים משותפת לכל דיירי הבית.

כשסבא היה עוד איש צעיר התחתן עם העלמה מרים, וליום חתונתו

הגיש אותי כשי לאשתו האהובה. גם אני הייתי צעירה ומבריקה. סבתא מרים תפרה עליי מלבושים רבים לארבע בנותיה ובנה היחיד. הבת הבכורה, אָמָה, למדה גם כן לתפור עליי. סבתא מרים לא האריכה ימים. היא חלתה במחלה אנושה ומתה בגיל חמישים. כל עול ניהול משק הבית נפל אז על הבת הבכורה, אָמָה. אני עזרתי לה הרבה בתפירתי.

עוד אסון פקד את משפחת סבא יעקב, כשמת עליו גם בנו יחידו, מקס, שחלה בשחפת בגיל צעיר. ארבע בנותיו התבגרו בינתיים ונישאו. אָמָה, הבכורה, התחנה אם ארנסט ביאל, צעיר בלונדיני יפה תואר שחזר לא מזמן מאמריקה. הזוג הצעיר השתקע במלצקי.

הבת השנייה, הרמין, עברה עם בעלה לבודפשט, עיר הבירה ההונגרית. שתי הבנות הצעירות, קטה ופרנציסקה, נישאו וגרו עם בעליהן בווינה, הבירה האוסטרית. סבא יעקב, האלמן, נשאר אצל אָמָה שדאגה למחסורו. גם אני עברתי לרשותה, כמתנת אביה ליום כלולותיה.

כשנולדו לאָמָה שלושה ילדים וידיה היו מלאות עבודה, החליט סבא יעקב להתחתן בשנית ונשא לאישה את וּלְמָה, ילידת דברצן – עיר בדרום הונגריה. נולדה להם בת, שחורת עיניים, חמודה, ושמה ז'וז'יקה.

סבא יעקב עבר הרבה תלאות, כשאשתו האהובה ובנו היחיד מתו עליו, אבל הוא ידע להתרומם מעל הצער וראיתיו מסביר פנים ועליו תמיד, כשבא אל בתו, אָמָה, ואל נכדיו הקטנים. הללו אהבוהו מאוד, טיפסו על ברכיו והפצירו בו שישפר להם. הוא נהג להדליק את מקטרתו הארוכה ותוך עישון סיפר מעשים מבדחים. במלצקי היה מוכר כמספר מבדח. הוא נהג להיכנס אחר הצהריים לבית קפה וכל הגברים התגודדו סביבו כדי לשמוע הלצה או סיפור מבדח.

וזו לשון אחד מסיפוריו:

פעם נסעתי במרכבה לווינה (בזמנים ההם לא היו קיימות עוד רכבות ומכוניות) לרגל עסקיי. היה חורף ולקחתי אתי מעיל כבד עם בטנת פרווה. נסעו אתי עוד כמה שכנים, אחד מהם עשיר מופלג וקמצן נודע, ושמו מר

בלאו. סידרתי את ענייני בווינה ובשעה קבועה חזרתי לכרכרה כדי לנסוע הביתה. מר בלאו הגיע כבר לפניי. בינתיים השתנה מזג האוויר ונעשה חם. המעיל הכבד העיק עליי. רציתי להיפטר ממנו ופניתי אל שכני לנסיעה: 'בבקשה מר בלאו, האם אתה יכול להלוות לי מאה קרונות? אני צריך לקנות סחורה חדשה וחסר לי הסכום הזה. אבל אל תפחד שלא אחזיר לך את כספך, הנה, תוכל לקחת את מעיל הפרווה שלי כפיקדון'.

מר בלאו נתן לסבא יעקב את מאה הקרונות ולקח את המעיל. משהגיעו למלצקי, יצאו את הכרכרה והלכו בדרך לביתם. מר בלאו סחב את המעיל הכבד, נוסף למעילו שלו והזיע בחום היום. כשהגיעו אל ביתו של סבא יעקב שלף האחרון את מאה הקרונות מכיסו והחזיר אותם למר בלאו במילים אלה: 'אני מודה לך מר בלאו שסחבת את מעילי', ונכנס בשקט גמור לביתו.

כשילדי משפחת ביאל גדלו קצת, החליטו הוריהם לעקור לטרנבה, המקום שבו קיבל אבא ביאל את משרת מנהל בית התרבות היהודי 'קסינו'. הילדים נסעו בכל קיץ לסבם, למלצקי, ותמיד שמחתי כשסיפרו לי עליו."

פרק ז'

חזרה הביתה. האורחים הגיעו מהונגריה. התנהל ויכוח סוער על תרבות הונגרית וסלובקית. ביקור הילדים בכפר סלובקי

המכונה נפתחה שוב והמשיכה לספר למירי: "הילדים חזרו ממלצקי. ביתנו, שהיה כה שקט בזמן היעדרותם, נעשה עליז מקולותיהם הרעננים. הם הביאו אתם גם את ז'וז'יקה, דודתם הקטנה. הגיעו עוד אורחים לבית. באה דודה הרמין מבודפשט עם בתה מגדיקה, שהייתה אז כבת עשר.

הילדים אהבו לטפס על גג הבית המשופע ולהשתזף שם באור השמש. הם התרוצצו לאורך הגג, הציצו בעד האשנבים לרחוב, רואים ובלתי נראים, שיחקו והשתובבו. דיטה ומגדיקה החלו להקניט אחת את חברתה. אמרה

מגדיקה: 'אנחנו, ההונגרים, עם תרבותי מאוד. יש לנו היסטוריה ארוכה של אלף שנים ואילו אתם, הסלובקים, חסרי תרבות הנכם. לא לשווא מכנים אתכם בשם 'סלובקי טיפש'.

דיטה התנגדה והשיבה לה: 'מה, את המלחמות של ההונים הברבריים את מכנה בשם תרבות? ראי אצלנו, הסלובקים, איזה שירי-עם יפים שרים ואיזה רקמות יפות רוקמות הנשים הכפריות על מלבושיהן. נלך ביום ראשון הבא אל חברתי מבית הספר, הגרה בכפר בולרז ופקחי את עיניך'.

למגדיקה לא היה כבר פנאי להתווכח משום שאמא קראה לילדים לרדת לארוחת הצהריים. אחרי הצהריים שגרה דיטה מכתב לחברתה מרישקה שגרה בכפר בולרז.

'מרישקה יקרה, הגיעה אלינו קרובה מהונגריה שמעולם לא ראתה כפר סלובקי. האם אוכל לבוא אתה לבקר אצלכם ביום ראשון הבא? חברתך הנאמנה, דיטה'.

כעבור ימים מספר קיבלה דיטה מכתב תשובה מחברתה מרישקה, בו היא מודיעה שמחכים לבואה יחד עם קרובתה ביום ראשון הבא. בבוא היום הלכו שתי הבנות ברגל לכפר בולרז, השוכן רק במרחק שלושה קילומטרים מטרנבה. מרישקה כבר חיכתה להן בדרך והביאה את שתי אורחותיה הביתה. אמה של מרישקה קיבלה אותן במילים: 'יברככן אלוהים' והושיבה אותן בחדר המשפחה. מגדיקה, שמעולם לא ראתה בית כפרי סלובקי, התבוננה היטב סביבה.

בחדר נמצאה מיטת עץ שעליה נערמו כסותות בגובה רב. בפינה עמד ארגז עץ לבגדים, מצויר כולו בדוגמאות פרחוניות. מסביב לשולחן הגדול עמדו ספסלים וכסאות מעץ עם ציורי פרחים הדומים לאלה שעל הארגז. לאורך הקיר נתלו כדים וספלים מצוירים וגם תמונת אִם־ישו עם תינוקה. בעוד מגדיקה מתבוננת סביבה, הביאה אמה של מרישקה כיבוד: עוגיות ושמנת ומזגה לכל אחת לתוך ספל מצויר. מרישקה שאלה את אורחותיה האם ברצונן לבוא אתה לכנסייה, כיוון שיום ראשון בשבוע הוא יום השבתון לנוצרים וכל תושבי הכפר באים לשם.

שלוש הבנות הלכו יחד אל כיכר הכפר, מקום בו התנוסס הבניין הגבוה של הכנסייה הקתולית בין הבתים הנמוכים של האיכרים. בצד אחד רואים מגדל עם פעמון מתכת גדול, הקורא בקולו את האיכרים לתפילה. על גג המגדל צלב. ליד המגדל בניין מאורך בו מתפללים אנשי הכפר. יחד עם קהל הנאספים נכנסו גם שלוש הבנות לכנסייה. מרישקה, שהיא ילדה נוצרייה, הצטלבה בהיכנסה וכך עשו גם שאר הבאים, פרט לשתי הבנות היהודיות. הגברים הסירו את כובעייהם; כולם הסתדרו ליד שולחנות מוארכים והתיישבו על ספסלים. מול הקהל מקומו המוגבה של הכומר ומאחוריו מזבח עם תמונות ופסלים של ישו הנוצרי, אמו מרים והקדושים. הכול נוצף, מזהב ומשרה אווירה חגיגית. הכפריים לבשו את בגדי החג שלהם. נשמעה נגינת עוגב, קולות הקהל הצטרפו אל הנגינה. אחרי כן התחיל הכומר לשאת את דרשתו וכולם האזינו לו דרוכים. לא נשמע אף רשרוש קל שיכול היה להפריע לדרשה. למגדיקה ודיטה הייתה עכשיו שהות לשים לב ללבוש המיוחד של אנשי הכפר. הגברים לבשו מכנסיים שחורים הדוקים ונעלו מגפי עור. כותנותיהם הצחורות היו בעלות שרוולים רחבים, ארוכים, מקושטים מעשה רקמה יפה. את החזה והגב כיסתה אפודה פתוחה מעור צבעוני המקושטת אף היא ברקמה. את כובעייהם הקטנים השחורים והעגולים החזיקו ביד.

הנשים הנשואות לבשו חצאיות רבות, אחת על גבי השנייה ומעליהן סינור מקושט. חולצותיהן היו גם כן מבד לבן ושרווליהן הארוכים והמנופחים מקושטים מעשי רקמה. על ראשיהן מטפחת לבנה, רקומה.

היפה מכולן הייתה תלבושתן של הבנות הצעירות. הן לא כיסו את שערותיהן הארוכות.

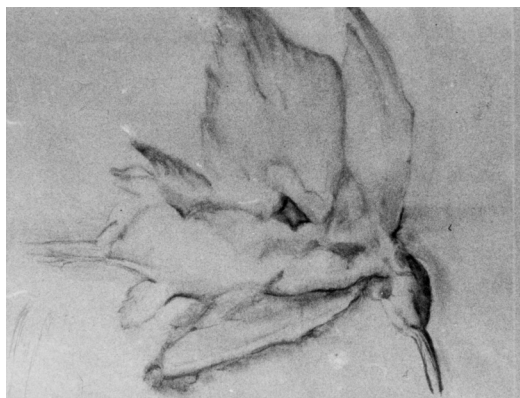
כאשר הסתיימה הדרשה יצאו האנשים מן הכנסייה. מגדיקה, דיטה ומרשיקה יצאו גם הן והכיכר שלפני הכנסייה נדמתה להן כזרועת פרחים צבעוניים. כך נראו להן אנשי הכפר בתלבושותיהם.

שלוש הילדות טיילו בעצלתיים בכפר; בנות הכפר הצטרפו אליהן ושאלו את מרישקה מי הן האורחות העירוניות. אחר־כך נכנסו לביתה של מרישקה, הודו לאם הבית על האירוח, נפרדו מחברתן ויצאו לדרך הביתה.

בבית סיפרו על התרשמויותיהן מן הכפר בולרז ודיטה סיפרה למגדיקה שבכל כפר סלובקי יש לתושבים מנהגים והווי המיוחדים רק לו. אחר־כך שמעתי כיצד מגדיקה אומרת לדיטה: 'את יודעת, הריב שלנו אודות עליונותם של ההונגרים או הסלובקים היה מיותר בשבילנו, אנחנו בין כה וכה רק אורחות בתוך העמים האלה, הרי אנחנו יהודיות'.

מירי הייתה רוצה לשמוע עוד את המשך הסיפור, אבל אמא יהודית־דיטה באה ובישרה לי ולמירי שתורה של מירי עכשיו ללמוד לתפור עליי. לקראת עונת הקיץ הקרובה צריכים לתקן מלבושים שונים. מירי שמחה מאוד על החלטתה של אימה, משום שכבר מזמן השתוקקה לתפור עליי. היא התיישבה לידי ויחד התחלנו לעבוד במרץ".

1.5.1960, ערב חג העצמאות ה־12

ציפור מתה, רישום, 70x50

יסורים, שמן, 50x35